
Et Bidrag
til **Corfis Ulfeldts Levnetshistorie,**
af
C. Molbech.

Ulfeldt efter den Roskildske Fred. Sammensværgelsen i Malmo. Ulfeldts Arrestering 1659, Process, og Flugt til Kiøbenhavn 1660.*)

I Betragtningen af Corfis Ulfeldts Levnet fremtræder et Vendepunkt, hvor den straffende Nemesis aabenbarer sig og griber dybt ind i hans Skiebne; man kunde sige, hvor hans Livs Drama faaer en afgjort tragisk Retning, dersom hans Charakter havde været ædel og stor nok til at gjøre ham til en ikke blot uhyffelig, men ægte tragisk Skikkelse i Historien. Dette betydningsfulde Punkt, forberedet allerede ved Dinæs

---

*) I Forerindringen til mit Bidrag i histor. Tidsskrift, III. Bd. „Om Corfis Ulfeldt som Landsforræder, og om hans politiske Charakter og Handlinger“ meldte jeg: at denne Afhandling kunde giælde for et indledende Arbejde til en Række af flere historiske Samlinger, til Oplysning om endel Partier af Ulfeldts Levnet; hvis Titel kunde blive: „Bidrag til Rigshofmesterens, Corfis Ulfeldts offentlige og private Levnetshistorie, efter originale Kilder, og med en Samling af hidtil utrykte Actstykker og Breve.“ — Det følger naturligt af sig selv, at disse Bidrag ogsaa maatte grundes paa mit tidligere Arbejde, og optage af detses Text, hvad der behøved. Et enkelt og kortere af saadanne Bidrag (om „Corfis Ulfeldts Midler og Rigdom“ m. m.) fandt allerede Plads i samme (3die) Bind af det histor. Tidsskrift. Et andet udsørligere (der maaskee vilde blive det 7de eller 8de i Rækken) har jeg fundet Leilighed til at udarbejde saaledes som det kunde ske efter de mig tilgængelige Kilder, og meddele det her; dog med Udelæse af nogle, tildeels vidtskiftige, derhen hørende Actstykker, som maa finde deres Plads i ovenmeldte Samling, hvilken jeg haaber endnu at fortsætte.

Optræden, er den Roskildske Fred. Denne fuldendte og beseglede Statsferræderens Rolle; men fra dette Dieblif see vi ogsaa, at Ulfeldt, skiondt endnu frygtet ved Tanken paa den Villie og Gyne til at skade sit Fædreland, som han nyligen i fuldt Maal havde lagt for Dagen, taber sin Betydning som en i Virkeligheden farlig Person for den danske Stat. Ja selv den ydre Glands, der saa længe havde omgivet hans Navn, og fulgt hans Person og hans Familie, aftog og formerkedes snart til den Grad, at den stolte danske Adelsherre og mægtige Fædrelandsfiende, der personligen indbefattedes i en Fredsslutnings Villkaar, ved Siden af den svenske Statsinteressje, knap to Aar derefter ikke længere var Gienstand for Had, Frygt og Misundelse; men snarere for Medynk, Beklagelse og Forundring. Ingen havde ventet sig, hvad han vist nok selv ikke drømte om, at hans politiske Bane skulde være sluttet med den Hævn, han tog over Frederik den Tredie og over sine Uvenner ved denne Konges Hof. Hans øvrige Liv mangler ikke den romantiske Interessje, som udmærker dets foregaaende Deel; ja har den endog i endnu højere Grad; men dets Charakter bliver efter 1658 mere individuel og biographisk, end statshistorisk.

Det varede kun kort, før Ulfeldt maatte erfare, at hans egne Udfigter, efterat Carl Gustav 1658 med mageløst Held havde naaet sit Maal, ikke svarede til hans ærgjerrige Forventning; eller at han havde regnet falskt, naar han troede, at han skulde have sig til ny Magt, Anseelse og Værdighed, som Følge af den Fred, han havde været med at slutte iblandt sit Fædrelands Fiender — den fordærveligste og mest fornædrende Fred, som det danske Rige indtil den Tid havde kiøbt. Vel erholdt han ved den Roskildske Fred sine Godser, og endeel af sine paa skiulte Veie samlede Rigdomme, for saa vidt som de fandtes i Danmark, tilbage. Endogsaa de siden

hans Undvigelse, for den danske Krones Regning, oppebaarne Indtægter af de Mfheldtske Godser og indbetalte Renter af hans Skyldnere, maatte Frederik III. erstatte ham, ved at udstede en Obligation til Mfheldt paa 64,000 Rdlr. Men hvad gavnede det en oprøist Adelsmand, at han ved Hjelp af Danmarks Fiender, og ved selv at hjælpe til at bringe sit Fædrelands politiske Eksistens paa Randen af Undergang, kunde afpresse sin retmæssige Konge en ydmygende Opreisning? — Mfheldt kunde dog aldrig i sit Fædreland, betyngtet med Folkets Had og Foragt, og betragtet med Fiendskab eller Mistro af de Fleste i hans egen Stand, vente at vinde sin forrige borgerlige Stilling, sine Embeder, sin Magt og Anseelse tilbage. Han synes selv at have følt, at endog efterat den Roeskildske Fred havde sat ham, den forrige danske Rigshofmester, under Sverriges folkeretlige Beskyttelse, var Danmark ikke det Land, hvor han med nogen Hæder eller Behagelighed kunde leve.

Man betragtede vel endnu 1658, baade i Danmark og i Sverrige, Mfheldt som en mægtig og farlig politisk Person; men det synes tillige som hans Fald, og Omstændighederne, der ledsagede det, havde forbanjet en stor Deel af den danske Adels; hans Skiebne blev ligesom et Forbud paa det hele gamle Aristokraties nær forestaaende Fald. Mfheldt havde heller ikke, siden han forlod Danmark, og endnu mindre siden han som Landsforræder vendte tilbage til dets Grændser, fundet Sympathie eller Bifald hos nogen ærlig dansk Mand, af hvad Stand det end var; naar vi herfra kun undtage en Deel af hans Slægtninge, og enkelte andre Adelige, der hørte til hans Fortrolige og erklærede Tilhængere. Ikke en eneste Stemme havde offentlig ladet sig høre til hans Fordeel, hverken før eller efter det svenske Indfald, som Samtiden ikke uden Grund kaldte „den Mfheldtske Krig.“

Efterat Freden i Roskilde var sluttet den 16de Februar 1658, var Corfitz Ulfeldts personlige Stilling vel bleven sikret ved en folkeretlig Guarantie, saalænge Fredstilstanden imellem begge Riger vedvarede, og Tractaten blev ved Magt. Imidlertid kunde det ikke være behageligt for den ærgjerrige, engang i Danmark saa betydende Mand, at opholde sig i et Land, som han i det mindste havde viist den bedste Villie til at bringe under fremmedt Herredømme — for at hævne sig paa sin Ægtefælles Halvbroder, eller paa et Hof- og Adelsparti, som havde krænket hans Stolthed; et Land, som han havde bidraget hvad han kunde til at ydmyge, svække og senderlemme. Hans Hævn var mættet, men det var ikke saa let at tilfredsstille hans Stolthed og Ærgjerrighed; og med disse Lidenskaber i en Siæl, fuld af urolig Higen efter Magt, Indflydelse og udvortes Glæds og Høihed, maatte Ulfeldt snart føle, at i Danmark var intet meer at vente for ham. Hans Haab om at naae en politisk Stilling og Anseelse, der kunde maale sig med den, han engang havde havt i sit Fædreland, kunde saaledes allene støtte sig til Carl Gustav. — Det syntes virkelig, som den svenske Konge, umiddelbart efter den roskildske Fred, ikke var utilbøielig til at sætte ham i en saadan Stilling, der nogenlunde svarede til hans forrige Rang og Embede i Danmark. Ulfeldt havde, strax efterat Freden var sluttet, begivet sig over til Skaane, og taget sit Opholdssted i Malmö, hvor han en Tid for Svagheds Skyld holdt sig rolig. Derhen kom ogsaa Carl Gustav i Marts Maaned 1658, og da Ulfeldt efter Kongens Ankomst gjorde ham sin Opvartning, henvendte denne, medens han „stod i sit Sovestue ved Skerstenen og varmede sig,“ følgende Spørgsmaal til Ulfeldt i Grev Gabr. Drensternes, Hr. Steen Bielses og Coyets Nærværelse: „Hvad vil I nu foretage Eder, Hofmester! nu Krigen er til Ende? Hvor vil I sætte Eder ned

at boe?" — Kongen forudsatte saaledes vel allerede, at det ikke blev i Danmark; og Ulfeldt var ogsaa strax færdig med sit Svar: „At naar Hans Majestæt vilde benaade ham med en Post, der kunde svare til hans Stand, vilde han vel beslutte sig til, med sin Familie at tage sit faste Ophold i Sverrige, og tage Tjeneste i dette Rige og under Kongen, som sin Herre.“ Carl Gustav gav derpaa Ulfeldt meget glimrende Løfter; han vilde ikke allene betroe ham en saa ærefuld Post, at han i enhver Henseende skulde blive tilfreds; men sætte ham i saa god og anseelig en Stilling, at ikke nogen Potentat i Europa kunde give ham en bedre¹⁾. Da Ulfeldt derpaa erklærede, at i saa Fald vilde han foretrække at tiene Kongen fremfor nogen anden Monark, gav Carl Gustav ham den Forsikring, at saasnart han kom til Göteborg, hvorhen han havde forskrevet nogle Herrer af Sverriges Raad, vilde han med dem aftale, i hvilken Stilling han kunde sætte Grevnen, saaledes at denne kunde blive i hans virkelige Tjeneste.

Som umiddelbar Belønning for de „hulde, troe og mærkelige Tjenester“, som Ulfeldt, „Vor troe Mand og hemmelige Raad“, særdeles ved Fredstractatens Slutning med Danmark, havde viist Kong Carl og det svenske Rige, skienkede Kongen ham allerede under sit Ophold i Malmö (d. 10de Marts), Slottet Sölvisborg i Bleking, tilligemed Staden, og alle under Slottet liggende „Byer, Bønder, Underjaatter og Leiligheder“, saaledes at han skulde besidde dette Slot og Gods „som sit Grevskab, med alle de Friheder og Rettigheder, som andre Grever i Sverrige deres Grevskaber besidde.“ Hertil lagde Kongen endnu yderligere et anseeligt Krongods i Skaane, Herredsvad Kloster, med tilhørende to (?) Sogne, Riseberga [og Häringtofte?] som ved Gavebrev (ligeledes

¹⁾ Ulfeldts Beretningskrift under Proceduren i Malmö. (Mai 1659.)
Utrykt Bilag.

af 10de Marts 1658) skienfede's Ulfeldt og hans ægte mandlige Afkom til evig Eiendom, med alle adelige Rettigheder efter Norrköpings Wilkaar, af 1604. Man kan saaledes ikke sige, at den svenske Konge viste sig uerkjendelig mod Carl's Ulfeldt, saalange denne holdt sig til ham; og man vil have vanskeligt ved at finde tilstrækkelig Grund til Ulfeldts senere Benægtelse af, at han stod i noget afhængigt Forhold til Kongen og den svenske Krone.

Smidlertid havde Carl Gustav ligeledes endnu i Malmø givet Ulfeldt det Bevist paa sin Tillid, at han betroede ham (tilligemed den svenske Feltmarskal Grev G. D. Stenbock, og Rigsraad Friherre Joh. Gyllenstjerna) at være en af de Kongelige Commissarier, som skulde tage Egen af Undersaatterne i de nylig erhvervede Provindser, og giere de første Forberedelser og Indretninger til deres Styrelse og Organisation²⁾. Dette skeete ogsaa efter Kongens Afreise til Gøteborg. Ulfeldt paatog sig saaledes et betydeligt og anseeligt offentligt Hverv for Kongen, i Forening med høie svenske Embedsmand; og man maa finde det temmelig besynderligt, at han ikke desmindre vilde betragtes som en recent uafhængig Mand, der ikke stod i noget Forhold til den svenske Krone.

Endnu i Slutningen af Mai finder man Carl Gustav, fra sin Side, at staae paa en meget god Fod med Ulfeldt. I et Brev af 26. Mai tilkiendegiver han ham sin Tilfredshed med den „Dexteritet og Flid“, Ulfeldt havde udviist i den skaanske Commission, og forsikrer ham om at ville have hans Anliggender (navnlig angaaende det afstaaede Hirs holms Gods, og Grevskabet Sölvitsborg, som var bleven oprettet for Ulfeldt i Blesing) i Grindring og Omsoerg. Kongen ytrer

²⁾ Carl Gustavs Instruction til disse Commissarier var dat. Malmø den 15. Marts 1658. (Jfr. *C. Gust. Styffe Om Landtdagen i Malmø*, år 1659. Stockh. 1816. p. 4. 5.)

derhos det ønske, at Ulfeldt, saasnart Sagerne i Skaane vare bragte i Orden og paa en fast Fod, vilde begive sig til Pommern, da Kongen ønskede baade at erholde noiere Underretning af ham om de aafaaede danske Provindsers Tilstand og Forsatning³⁾, og modtage hans Raad og Betænkning i andre Sager. Naar denne Reise var Ulfeldt tilpas, foreslog Carl Gustav, at hans Bagage, som endnu var ved Armeen, kunde følge med denne paa Tilbagetoget fra Danmark til Pommern. For ham selv og hans Familie skulde de fornødne Skibe være tilrede, for at føre dem over til hvilket Sted, han selv vilde angive. Senere Meddelelser (under Processen i Malmö) lægge for Dagen, at Carl Gustavs Hensigt har været at udnævne Ulfeldt til Generalgouverneur i Pommern, og Ambassadeur ved det keiserlige Hof. Kongen havde vist nok gode Grunde til ikke saa gjerne at ville beholde ham i Sverrige, især i Skaane; men i Ulfeldts Sind opsteg paa samme Tid Misnoie og forandrede Tanker, som det falder meget vanskeligt eller umueligt, fuldstændigt at giøre Rede for, eller forklare; men hvis Følge og Virkninger snart kun bleve alt for tydelige.

Endnu et andet Beviis paa Carl Gustavs vedvarende Fortrolighed til Ulfeldt indeholder det ovenanførte Brev. Kongen tilmelder ham, hvorledes han begynder at mærke, at man fra dansk Side viser stor Langsomhed i at fuldføre Fredsvilkaarene; og i Særdeleshed giør Vanskeligheder og søger Udflugter i at levere de Ryttere, som Danmark i Følge den Roskildske Fred skulde stille til Sverriges Disposition; han ønsker at høre Ulfeldts Mening om hvad det har at betyde, at man i Danmark ikke stiller sig ved en betydelig fremmed Militz, der koster meget at underholde, og hvad Marsagen kan være til denne Seenhed og Udsættelse i at opfylde Forpligtelser,

³⁾ „At hemta aff Eder grundligere information om Staten i disse oss cederade prouinciers beschaffande och Constitution”. Utrykt Bilag.

som Fredstractaten klart og tydeligt medfører; især da det reent ud er erklæret af de svenske Commissarier i Danmark, at saakænge man ikke havde bragt ethvert af Fredens Vilkaar i Rigtighed, kunde den svenske Armee ikke rykke ud af Landet.⁴⁾ — Man sees desuden, at Kong Karls virkelige eller foregivne Mistanke til Frederik den Tredies Oprigtighed i at ville efterkomme de roskildske Fredsvilkaar, allerede en heel Maaned tidligere havde viist og yttret sig. Han befalede den 23de April fra Gothenborg Gouverneuren i Skaane, Grev Otto Stenbock, hemmeligt at paaminde alle Commandanter i dette Lands fæste Stæder og Slotte, under de endnu tvivlsomme Fredsudsigter,⁵⁾ at ville have al muelig Agtsomhed paa at vogte de dem betroede Poster for ethvert mueligt Overfald (Entreprise) og at have et vaagent Die med den i Sundet ankomne danske Militz.

Ulfeldt fandt imidlertid ikke for godt, at følge Carl Gustavs naadige Opfordringer og Indbydelse til at begive sig personlig til Rommeru. Saavidt man kan see og skionne af adskillige Uttringer i Processacterne, har han (uden selv at begive sig til Kongen) undskyldt sig, eller ladet sig undskyldte, paa Grund af vedvarende Svaghed og Upasselighed. Ligesom det vel kan formodes, at Kongen hellere havde seet, at kunne for en Tid faae Ulfeldt bort fra Skaane, hvor han ikke vilde betroe ham umiddelbar Deel i de nylig erhvervede Provindsers Bestyrelse eller dennes Indretning: saaledes er det vel ikke ganske

⁴⁾ „Efter våre Commissarier nog reendt vth haffuer sagdt, att förin de saker bliffue rictige, som förmedelst fredens rättä innehåll schulla värkställas, wor armee icke kan affmarchera.” (Carl Gustavs Br. til Ulfeldt, 26. Mai 1658).

⁵⁾ „Zego, da aus vielen motiven Uns das Dänische Comportement verdächtig vorkommt, und wir in unterschiedlichen Stücken das Instrumentum pacis durch einen Neben-Necess noch befestigen lassen müssen.” (En tydt Skrivelse fra C. Gustav til O. Stenbock. Gothenb. 23. Apr. 1658.)

ufandjynligt, at netop denne Mistillid, og skuffet Forventning om den ufortøvede Overdragelse til ham af en hoi Embeds-
post i Sverrige, foruden den ham tillagte svenske Greveværdig-
hed, (s. Ex. som Statholder eller General-Gouverneur i
Skaane) har været medvirkende Aarsager til Ulfeldts snart
røbede fortrædelige Stemning, Misnoie med sin Stilling, ja
endog Modstand og Hinder, som han lagde i Veien for Carl
Gustavs Befalinger. Der var iblandt andet et Punkt i disse,
som Ulfeldt enten virkelig var misfornøiet med, eller som han
tog til beqvemt Paaskud for sin Opposition. Kongen vilde
have Toldafgifterne i Skaane, og de øvrige afstaaede
Provindsfer, satte paa en anden Fod, end under den danske
Regiering. Den Toldfrihed, som Adelen i de afstaaede Pro-
vindsfer hidtil havde nydt for deres Person og Huus, ligesom
i det øvrige Danmark, vilde Carl Gustav ved sit Magtbud
affkaffe⁶⁾. Udsørselstolden paa Alt hvad der udfibedes af

6) Et Exempel paa, hvorledes Ulfeldt heri modsatte sig sin nye Herres
Anordninger, berettes i en af R. Raad Chr. Bondes Skrivelse
til Kongen, dat. Malmø 28. Jun. 1658 (blandt Bilag til Proce-
acterne i Malmø.) Grev Ulf. havde „uden Tvivl for at forsøge,
om man skulde fordrive sig til at tage Told af ham“, ladet kom me
nogle Alen Tøst fra Kiøbenhavn, i en forseglet Pække. Da
denne blev oplagt paa Pækkhuset (Toldboden) ved Malmø, og man
forlangte, efter Toldanordningen, at Ulfeldt vilde opgive, hvormange
Alen Tøst der fandtes i Pækken, foregav han, at han ikke vidste det,
og sagde, man kunde skære Pækken op, og selv maale det. Dette
varede Toldbesidderne ikke paa egen Haand, men raadsforte sig med
Rigsraad Bonden, og denne med Gen. Gouverneuren (Grev Sten-
beck). Man fandt det raadeligt ikke at bryde Pækken, men beregne
Toldafgiften efter det Alenmaal, man omirent kunde slonne, at den
indeholdt. Da Tolderen herefter sendte Grev Ulfeldt en Toldseddel
paa Afgiften, forlangte han Quittering paa Seddelen; men da, ef-
ter hans Begiering, Tøiet tilligemed den quittede Toldseddel sendtes
ham hjem i Huset, og han saae, at ingen Echappade derudi var,
tog han Godset til sig, og gav Seddelen ubetalt tilbage, sliondt Be-
løbet kun var 1 Rdt. og nogle Skilling; sigende: at endnu havde
han ikke bevilget at give nogen Told.“ — 3 andre Breve til Kongen

disse Landstæder skulde desuden forhøies efter den i Sverrige gjældende Tarif;⁷⁾ men „den danske Hestes og Dvægtold“ maatte ingeniunde eftergives eller modereres; der skulde, som hidtil, betales af hver Hest, stor eller liden, 4 Rdlr. og af hver Dre, halvanden Rdlr. og otte Skilling, hvad enten Udførselen skeete til Danmark, eller andensteds hen; og „Havnetolden“ til Kiøbenhavn og andre danske Stæder „skal regnes efter Ræstetal“, ligesom til andre udenlandske Stæder m. m.

Det var mundgaaeligt, at disse nye Paalæg og Toldforhøielser maatte støde an mod den skaanske Adels Privilegier, saaledes som de vare under den danske Regiering; og at ogsaa Alfeldt, som nylig udnævnt Greve og Besidder af et ham skienket Grevskab i Bleking, kunde finde nogen Anledning til ikke at være fornøiet med sin nye Herres Skatteudskrivning i de erobrede Provindser, særdeles i Skaane, hvor den talrige Adels ikke længere havde det danske Rigsraad til sit Forsvar. Den var overhovedet kun lidet tilfreds med Herreskiftet; endeel skaanske Adelsmænd benyttede Leiligheden, da Frederik den Tredie ved skaanske Godser maatte købe Bornholms Afstaaelse, til at sælge deres Eiendomme og flytte over til Siælland. Regieringen i Sverrige efter Carl Gustavs Død fandt det snart raadeligt, at bringe Adelen paa sin Side;

fra Grey Stenbock beretter ogsaa denne om Alfeldts Modvillie og Gienstridighed i Henseende til Tolden, der skulde paalægges Arelen i Skaane. Han (Alfeldt) siger, „at de aldrig i Evighed bringes til at underkaste sig saadanne Vitkaar; men heller vore det ydreste.“ — „De have hidtil været et frit Folk; men nu vil man have dem til Slaver og Bønder.“ — „Ger sin Person agter han aldrig at blive nogen Told undergivet; men vil hellere boe under Tyrken.“ o. s. v. (17. 28. Jun. 1658.)

⁷⁾ Kongen vil, at Udførselsartikler ikke mere skulle svare „den vanlige province-tullen, som ganska ringe och af söga värda hafver varit; utan efter det quantum taxeras, som uti vår svenska tull-taxa af a. 1554 forordnat är;“ og ligeledes med den Forhøielse, der senere er lagt paa Jern og Kobber, som udføres. (Kongens Skrivelse fra Göteborg. 6. Mai 1658.)

og den „staanske Reces“ af 1666 satte den omtrent paa samme Fod, hvorpaa den havde staaet under de danske Konger, før 1658.*) Men, hvilken dybere Kilde til den aabenbart yttrede Misneie og det pludseligt forandrede Sindelag imod Carl Carl Gustav, skulde sig i Ulfeldts ikke let udgrundelige Siæl? — Var det allene krænkethed og stiftet Uergierighed? eller begyndte allerede disse Lidenstaber, hvilke han aldrig havde viist noget Herredømme til at holde i Tomme, at fremkalde Tvivl og Uvisshed hos ham, om han fremdeles skulde holde fast ved den svenske Erobrer, der ikke lovede længe med at røbe sine ærgjerrige Planer mod Danmark, eller om han skulde forsøge paa en Udsoning med det Fædreland, med hvilket han var bleven Forsvæder? — Det Dunkle, Usikre, Hemmelighedsfulde, heelt eller halvt Skulte, hvoraf der er saa meget i Ulfeldts Levnet, Charakter og Handlemaade, fremtræder ogsaa her. Mangel paa Samtidiges Efterretninger og privat Brevverling er allevegne følelig, hvor man vil forsøge paa at løste det Slør, hvorefter saa mange Optrin og Stillinger i denne Statsmands offentlige Liv delge sig; men netop i dette Tilfælde have vi dog historiske Vidnesbyrd om den hensynsløse og overmodige Uforsigtighed, hvormed Ulfeldt undertiden, henreven af Stoltshed, Uergierighed og andre Lidenstaber, røbede og blotstillede sig paa en Maade, der snarere syntes at tilhøre en halv vanvittig Ubesindighed, end den rænsfulde og ærefyge Magnats Snildhed og Klogskab.

Der horer kun en nogensunde opmærksom Betragtning af de forskjellige Hovedpunkter og Overgange i Ulfeldts Levnet, for at komme til den Overbeviisning: at der paa flere Steder i samme viser sig ikke allene en gaadefuld Dunkelhed, men uopløselige eller neppe tilstræffeligt forklarlige Modsigelser, som, af Mangel paa afgjørende og fuldstændigt bevisende Kilder,

*) Jfr. Sjöborg Saml. t. Stånes Hist. II. 160—176. Styffe I. c. S. 6. 7.

efterlade Uvisshed og Usikkerhed i det historiske Billede af hans Charakter og Motiverne for hans Handlemaade. Et saadant Tilfælde er ogsaa hiin pludselige Forandring og Overgang i hans Sindelag mod Carl Gustav efter den Moskildske Fred, eller efter April Maaned 1658. Den samme Mand, der 1657, med Dpoffring af Alt, hvad der endnu kunde binde ham til hans Fædreland, havde hengivet sig til at tiene dets farligste Fiende — den samme Mand, der personlig havde ledsaget, og med Raad og Daad hjulpet den svenske Konge paa hans Erobringstog, og ikke havde vægret sig ved, selv at deeltage i de Fredsunderhandlinger, der endtes saa ydmygende for Frederik den Tredie — den samme, der endnu 1658 for en eller anden svensk Herre roste sig af, at havde Carl Gustav fulgt hans Raad, da havde det været ude med det danske Rige: den samme Grev Ulfeldt viste sig fra ovennævnte Tidspunkt ikke allene ligegyldig og uvillig, men fiendtlig findet imod Kong Carl, der i Fredstractaten havde skaffet ham den fuldstændigste Skadeserstatning; der vilde belønne ham med en Gave af anseelige Jordegodsfer; og endnu gjorde sig Umage for, at beholde ham i sin Tjeneste. — Hvor er den første Kilde at sege til en saa pludselig Omvæltning i Ulfeldts Sind? — Dette Spørgsmaal opstiger og fornyer sig ved saamange Leiligheder, under de Begivenheder i hans Levnet fra Maren 1658 til Jul. Maaned 1660, som vi hernæst, saavidt mueligt, ville ophjse og berette, at enhver Læser maa føle en naturlig Attraa til at finde det besvaret. Men omfider maae vi dog nøies med Gissninger og Formodninger af forskiellig Art, der alle mangle den klare, factiske Beviisgrund; og blandt hvilke Biographen tilfidsst maa overlade Valget til Læserens egen Dømmekraft. Der er saameget mindre Grund til forud at stemstille saadanne Hypotheser, som vi dogielden eller aldrig kunne understøtte ved nogenjomhelst authentisk Grund, eller noget

fristligt Beviis. For Historien bliver der egentlig intet andet tilovers, end at lade Kiendsgierninger tale — saavidt disse kunne bringes for Dagen.

Det blev naturligviis ikke længe skiult for Carl Gustav, at Ulfeldt, der fremdeles blev tilbage i Skaane, i Stedet for at fremme Kongens Willie og Befalinger i de erobrede Lande, snarere gjorde hvad han kunde for at hindre deres Udførelse, ved at slutte sig til den endnu i Skaane tilbageblevne Deel af den danske Adel, eller til saadanne blandt disse, der yttrede Uvillie mod Kongens nye Paabud eller Toldforhoielse. Carl Gustav havde (i Jun. Maaned?) fra Götteborg begivet sig til Hertugdømmet Slesvig og til sin Svigerfader Hertug Frederik paa Gottorp; imedens den største Deel af hans Armee endnu holdt Hertugdømmerne besatte, under Paaskud af at det gik i Langdrag med en Deel af Fredsvillaarenes Dpfsydelse fra dansk Side. Ulfeldt blev imidlertid tilbage i Malmø, hindret af vedvarende, virkelig eller foregiven, Svagheit fra at rejse til Kongen i Götteborg, hvilket siden lagdes ham meget til Last; imedens han (som han selv melder) i henved tre Maaneder forgieves ventede paa Dpfsydelsen af Kongens Lofster om en til hans Stand og Stilling svarende Post. Carl Gustav havde derimod, som man seer, allerede betydeligt forandret sit Sindelag imod Ulfeldt, hvilket denne vil tilskrive sine Kvindsmænds Indslydelse; hvorimod Kongen flere Gange alvorligt besvarer sig over den utilberlige Maade, hvorpaa Greven ikke allene vilde bestride hans Ret til at forhøje Toldafgiften i de affaaede danske Provindser, uagtet disse vare komne i et andet Forhold, end under den danske Krone, og maatte være den i Sverrige giældende Statsret underkastede; men endog hindre Kongens udstedte Befalinger, „ja næsten gjøre deres Udførelse umuelig.“ Kongen gientager derfor, efterat han var kommen til Slesvig, og hans Tanker

om Mueligheden af en ny Krig med Danmark begyndte at træde tydeligere frem, i alvorlige og skarpe Udtryk disse Befalinger til Generalgouverneuren, og vil ikke vide af noget Hensyn til Ulfeldts Modforestillinger, „som kun gaac ud paa at bevare Adelen's formecnte Privilegier og Ret til Toldfrihed.“ Kongen, der betragter Tolden som „et over hele Sverrige brugeligt Regale“, vil „ikke taale Ulfeldts nærgaaende Discurser om denne Sag“, og paalægger Grev Stenbock noie at følge den Resolution han har givet om Toldens Forheielse: „Helt efter som ingen raison medgiver, at de, som mere ved „en lykkelig Effect af vore Vaaben, end med Accord, ere komne „under vor Vælde, skulde tilstaaes større Friheder, end vore Svenske „Undersaatter nyde, eller dem (selv) i Tractaten er tilstaaet.“ Stenbock skulde, „dog med Maneer“, remonstrere Grev Ulfeldt, „at han ikke saa heit indblandede sig i den Sag; eftersom Kongen ikke tænker at bygge sin Sikkerhed paa de skaanske Adelsmænds Affection, hvis Beskaffenhed man nok har erfaret, „då de skulle göra sit homagium“. (En heel Deel skaanske Adelige havde negtet at aflægge Hyltingseden til Carl Gustav, solgte deres Godser, og droge efterhaanden over til Danmark). Gouverneuren skulde ikke „lægge sig i nogen Conferents med dem om en Sag, hvori det ikke kan tillades dem at have nogen Mening (här utinnan något att arbitrera;) og det Møde af Adelen, som Gouverneuren agtede at sammenskalde, anseer Kongen for overflødig; da han „ikke vil tractere med dem, som ikke ere hans Undersaatter, og som ikke have villet blive bosiddende i Landet eller sværge Kongen Troskab.“ Han vil ikke engang, at Noget af dem, „der saaledes have tergivnereret“, herefter skal antages til Ed, om de endog nu tilbød at aflægge den, eller at man skal tilstede dem noget Fællesskab med Kongens Undersaatter. — Heller ikke vilde Kongen høre noget om Ulfeldts eller Andres Protestationer mod Udfrivningen

af Soldater (Knegtutskriſning) enten paa de af forrige danſke Konger til Adelen pantsatte Godſer i Skaane, eller paa de, ſom ere afſtaaede ved Mageſifte, eller ſom nu ved den ſvenſke Konges Donation ere komne i Adeliges Beſiddelſe.

Det ſidſte gjaaldt ſaaledes ogſaa om Ulfeldts Grevſkab i Bleking. Carl Guſtav gav udtryffeligg Befaling, at her ved Udſkrivningen ſkulde forfares ligesom andenſteds, „eſter Lægd eſtal, ikke eſter Roſtienesſten til Hest; da Grevſkabet var ſkientet ham ikke anderledes, end eſter ſvenſke Privilegier.“ Ulfeldt fandt ſig ogſaa herved franket, og førte ſiden Klage over, at endſkiøndt Kongen vel havde givet ham Godſet, vilde Kongens Landshøvdinge, Kæmmerer, Secretairer, Commandanter, og andre Betiente, ikke indrømme ham den fulde Eiendomsret og Herlighed; men de „raadete mere for Grevſkabet, end han ſelv“, paalagde Bønderne eſter Godtbefindende alle Slags Byrder, forbød dem at gjøre noget for deres Herſkab, og behandlede Fogeden paa Godſet mere ſom om han var deres Tiener, end ſom den, der tiente Greven. Man havde taget en ſtor Deel Gods fra Grevſkabet; betaget ham Hals og Haand, eller „Juſtitiens Administration“ over hans „Underdaner“; og den ſvenſke General-Auditeur havde, „eſter egen Billie, uden nogen foregaaende Proceſ, ladet ſteile og rette“ nogle af diſſe Bønder; hvilket Alt var ſceet, endnu inden den ſidſte Krig begyndtes. Heller ikke var Grevſkabet (og det endog i Mai 1659) endnu blevet ham fuldkommen overleveret, eller Bønderne befalede at være ham horige og lydige. Saaledes havde han ikke andet end Navn eller Titel af Grevſkabet, medens Andre, der miſundte ham denne Kongens Be-naadning, gjorde den frugtesløs for ham^s). Men uagtet det „hver Dag blev ham forekaſtet, hvor ſtore Belgierninger

^s) Corſis Ulfeldts originale Forſvarſkrift. (Utrykt Bilag.)

(beneficia) han havde modtaget af den svenske Konges Liberalitet": meente Ulfeldt dog, uden at tale om hvad han ellers havde opoffret, at han ei engang havde faaet Bederlag for sit Gods Hirsholm i Siælland, som Carl Gustav 1658 i Marts Maaned paa Frederiksberg Slot skienkede Dronning Sophia Amalia, og hvilket han eiede som et frit Gods, „herligt ved Jagt, Fiskeri, Oldenskov og tilliggende Borneede.“ (Ungerdanner). Havde Balget staaet til ham, vilde han ikke have byttet Hirsholm bort for alt det Gods, som Kongen af Sverrige havde forundt ham i Skaane og Bleking.

Hvad Ulfeldt saaledes Maaret derefter, da Carl Gustav lod ham arrestere og tiltale som Høiforræder, forebragte til sit Forsvar imod Beskyldningen for Utafnemmelighed mod denne Konge, har han uden Tvivl endnu mindre afholdt sig fra at yttre i Sommeren 1658, da han gav sin Misfornoielse med Kongen og hans Regiering frit Løb. Det har vel heller ikke feilet, at et og andet om Ulfeldts uforsigtige Tale og Uttringer allerede paa den Tid er kommet for Carl Gustavs Øren, da man seer, at Kongens Udtryk i sildigere Breve under Dpholdet i Slesvig blive mere og mere skarpe og alvorlige, og han ikke allene giver sin Misfornoielse med Ulfeldts Opposition tilkiende; men allerede, som det viser sig, havde begyndt at fatte Mistaake til dennes ærlige Sindelag. Kongen, der havde erfaret af Breve fra Stenbock, „hvad for urimelige og eftertænkkelige Discourjer Grev Ulfelt fører, særdeles om Toldvæsenets Indretning“, befaler (8. Jul. 1658) en af sine høiere Embedsmænd i Skaane (sandsynligviis Præsidenten Christen Bunde) at han selv, tilligemed Grev Stenbock, skulde fortsætte Commissionen angaaende Told og Accise i Skaane; men ikke videre bruge Grevens i disse Sager, „hvori han viser sig saa vidrig og malcontent“; saameget mere, som han selv havde sagt sig fra Commissionen. Denne

har allene at rette sig efter Kongens Billie og Instruction, „hvorimod hverken Ulfeldt eller nogen anden dansk Adelsmand har et Ord at sige.“ Hvad der gielder over hele Sverrige, maa ogsaa gielde i Skaane; saa meget mere „som Kongen ikke engang gjør nogen Undtagelse for sig selv; men fortølder de Varer, der indføres til hans Brug, ligesom enhver Anden i Riget.“ De danske Adelsmænd i Skaane kunne heri ikke vente sig mindste Fortrin for de svenske; „eftersom de for hvervede Provindsen ikke ere en Stat à part, sondret fra Sverrige; men tilligemed andre Rigets Ledemod til evig Tid incorporerede, og derfor ere pligtige at underkaste sig den samme Høihed, som Kongen har over hele Riget, „såfremt de icke villie formere Statum in statu, och dermed en hop confusion åstadkomme.“ Vil Ulfeldt ikke finde sig heri, „men heller leve under Tyrken“⁹⁾, eller i noget andet Land, end i Sverrige, hvor ingen Uliighed finder Sted i Henseende til Kongens Regale, da maa dette blive hans Sag; „og kunde det være lige saa godt, at man var af med ham, som at han var tilstede; helst naar han paa saadan Maade comporterer sig.“ Carl Gustav paalægger derfor Præsidenten, at han tilligemed Generalgouverneuren i Skaane, „skal have et våagent Øie med Ulfeldts Handlinger; især da man seer at han ligesom forbinder sig med Adelen i Skaane (med adeln sig likasom sammansætter), og ikke allene selv vil opponere; men ogsaa styrke Adelen i dens Gienstridighed“; i det han beraaber sig paa, at han endnu ikke har bevilget nogen Told, som om Kongen skulde behøve hans Samtykke hertil. Han handler deri saameget mere mod sin Pligt, som Toldens Regulering i

⁹⁾ Dette sigter til den Kongen af Gen. Gouverneuren Chr. Stenbock meddeelte Ytring, der var undsluppen Ulfeldt i en Samtale med ham. (Ovenfor Anm. 6 S. 10.)

de afstaaede Lande, tilligemed al anden kongelig Rettighed, ved den roskildske Fred, som han selv havde været med at slutte, var afstaaet til Sverrige; og som Ulfeldt selv, da Carl Gustav, før sin Afreise fra Malmö, talte med ham, havde bifaldet Kongens Hensigt angaaende Toldens Indretning i Skaane, i Overensstemmelse med de svenske Anordninger¹⁰⁾.

Det var ikke denne Sag allene, hvori Ulfeldt viste sig saa lidet seielig imod den svenske Konge, hvem han for saa Maaneder siden havde været behjælpelig til, paa det høieste at skade og ydmyge Danmark. Da det kom for Dagen, at Carl Gustav paa Ny havde fattet fiendtlige Hensigter mod dette Rige, og Alt tydede paa, at han havde i Sinde at bryde Freden: skiftede Ulfeldt ikke allene, som det lod, reent ud sit Parti; men robede det endog for høie svenske Officerer og Embedsmænd, der vare sendte i Grinde til ham, med en aabnemmet Ubetænksomhed, som i høi Grad maatte forbause. Enhver, der kiendte hans Forhold, baade til hans Fædreland, og til den svenske Konge, hvis Sag Ulfeldt, som Landsforræder, havde gjort til sin. Carl Gustav var mod Slutningen af Julii Maaned afgaaet fra Gottorp til Wismar, og havde nu fuldkommen taget sin Beslutning, at gjøre Ende paa det danske

¹⁰⁾ Kong C. Gustavs Skrivelse, dat. Gottorp, d. 8 Jul. 1658. (3 Malmö Statsarkiv.) Der forekommer tillige i dette Brev følgende Utringer af Kongen, som give et Bidrag til Historien af de Tostrupske eller Roskildske Fredsunderhandlinger: „Det er ingenlunde saa med Tolden, som Grev Ulfeldt foregiver, en Sag, der strider imod pacta og det sidste Fredsfordrag; men som aldeles dermed kommer overens, ja er endog deri udtrykkelig exprimeret; i det Os alle Forbøder, tilligemed Toldens Disposition er coderet og aftraadt. „Ock kan fuller vara, att Grefve Ulfelt vid Tractaten „icke var drucken, när om tullen taltes“; (formodentlig har dette Hensyn til et Udtryk af Ulfeldt i Malmö, som er bleven rapporteret for Carl Gustav) „Men Oss berättas likväll honom hafva varit

Rige¹¹⁾. Genimod den Tid (d. 20. Jul.) gav han, ved sin Feltmarschal Grev C. G. Wrangel, Befaling til den bekiendte Ingenieur, Generalquartiermester Grev Erik Dahlberg, at begive sig til Malmø, for at undersøge denne Fæstnings Tilstand, og indgive sit Forslag om dens Forstærkning. Wrangel og hans Grevinde overdroge Dalberg, ved Ankomsten til Stedet at besøge Rigs Hofmesteren og overbringe ham deres Hilsen; men Dalberg blev allerede ikke lidt forundret over at høre paa

„siuk, och icke förmått vara tillstädes, den gången då Bielken med Coyet och Secreteraren Ehrenstein afhöflade det grofvaste i Tractaten, och adjusterade puncterne hemma hos Rikshofmästaren Gersdorff (som och låg på Sängen) och Hr. Skeel, hvarest och tillstädes vore Secreterarne Lente, Müller och Larkie (Lerche?) (som höll på danska sidan, emot Secreteraren Hoghusen, protocollet) och är intet tvifvel, det sådant och uti protocollet finnes infördt, hvarom Barkmann i Köpenhamn vid återresandet kan sig vidare informera.” De Danske havde vel staaet paa, at „Tolden maatte blive i Landet (Skaane) som den tilforn havde været van og brugelig“; men der blev dem da fra svensk Side remonstreret, at dette ikke kunde gaae an; „efterdi Tilstanden nu blev en ganske anden, og Skaane, som før havde været en Provinds af Danmark, nu blev Sverige incorporeret, og det derfor ikke kunde der indrettes anderledes med Tolden paa disse Grændser, end paa andre Bort Riges Grændser.“ o. s. v.

¹¹⁾ Han meldte fra Wismar, d. 28. Jul. 1658 Generalgouverneuren i Skaane Gr. Stenbock, at han nu omsider — formedels de Danskes „Ondske och malice“, som de upaatvivlelig vilde lade udbryde („med hvilken de wisseligen utbrytandes worde“) naar Kongen havde ladet sine Tropper rykke ud af Landet — „hafwa måst fatta ett ändelikt consilium, att med makt bringa dem till skäl, som wi och allredo äre dermed i wercket begrepne“. Han befaler, at de „to Skibe fra Kiøbenhavn skulle besættes med Folf och Kanoner, for paa første Vink at kunne løbe ud, at krydse mellem Falsterbo og Stevns, og tage dette Farvand noie i Agt, „att Konungen i Danmark icke må echappera oss.“ Alle Skibe, som komme fra Sundet, skulle visiteres, anholdes i nogle Dage, eller nödes til at løbe tilbage til Landet. Der maatte forges for mindre Far-toier, som kunde anholde Vaade, der maatte komme fra Danmark, „att icke Konungen på dem bortkomma måtte“. (Brevet i Malmö Stadsarchiv).

sin Rejse giennem Fyen og Sjælland, særdeles dog i Kjøbenhavn, det almindelige Rygte, endog paa offentlige Bertshuse: at man med det første formodede at see Ulfeldt tilbage i Danmark, og ansat som Premierminister, og at man ventede sig intet mindre end, ifølge hans Løfter, at vinde de tabte Provindser tilbage. Var endog dette kun Rygter og Folkesnak, saa havde det dog den Virkning, at Dahlberg ikke engang vilde, paa eget Ansvar, gaae til Ulfeldt, men først indhentede Gen. Gouverneuren, Grev Stenbocks Betænkning og Samtykke. Den Samtale, som Dahlberg derefter den 25de Jul. 1658 havde med Ulfeldt, kunde ikke andet end overbevise ham og Enhver, som erfarede den, om det fiendtlige Sindelag imod den svenske Konge, som hos Ulfeldt havde afløst den forrige Hengivenhed og ubegrændsede Villighed til, med ethvert Mittel, at understøtte Carl Gustavs Planer imod den danske Stat.

Dahlberg maatte strax, efter de første Hilsener og Complimenter, forbauses over den recent henrynsløse Maade, hvorpaa Ulfeldt brød ud, og de Udtryk, hvori han omtalte Kongens formodede Hensigt, at bryde den med Danmark indgaaede Fred; hvorved „han vilde giøre ham (Ulfeldt) og Andre til Løgnere.“ Den svenske Generalquarttermester vidste ikke — da Ulfeldt, i Stedet for at nævne Carl Gustav, som han ellers plejede, „Hans Majestæt Kongen“, eller „Vor Konge“, nu bestandigt kaldte ham „Eders Konge“, og talte om „Eders Armee“ — om han talte med en svensk Minister, eller snarere med en af Sverriges Fiender. Men Dahlberg maatte endog høre paa, hvorledes Grev Ulfeldt i haarde Udtryk bebreidede de Svenske deres Dpførsel i Fyen, hvor de, selv efter Fredens Slutning „handlede, som man endnu var midt i Krigen, og som om de havde Tyrker og Hedninger for sig“; og dette kunde han, som han sagde, vide med saa meget større Sikkerhed, „da der Dag for Dag indfandt sig fynske Adels-

mænd hos ham, med Klager over de Svenskes uchristelige Procedurer“. Det hjalp ikke, at Dalberg tog til Gienmæle med den Undskyldning, at om enkelte Soldater i den svenske Hær begik noget uforsvarligt, vilde saadanne Uordener strax blive afstraffede, saasnart man klagede derover for Armeens Befalingsmænd; og allermindst vilde Kong Carl billige noget sligt. Ulfeldt besvarede dette, ikke allene med fornærmelige Udtryk imod Kongen, men med „haanlig Latter og ganske underligt spottende Miner“¹²⁾. Han havde nu saa længe, sagde han, fulgt den svenske Armee, og været Vidne til eller hørt om „saamange Exorbitantier af Kirkeran, Plyndring og andre gruelige Forbrydelser, som han een efter den anden opregnede“; men aldrig havde han seet, at Kongen lod afstraffe en eneste. Dalberg indvendte herimod, at han ogsaa havde været en god Tid ved den svenske Hær; men naar noget sligt var forefaldet, og Gjerningsmanden var paagreben, havde han aldrig seet ham blive ustraffet; „hvorpaa han kunde anføre Exempler nok fra Polen.“ Men Ulfeldt vedblev at bekræfte hvad han havde paastaet, og lagde endnu til: „Ved den svenske Hær finder ingen Krigsdisciplin Sted; enhver gjør hvad han vil, og leer endnu oven i Riobet dertil.“ Endelig da han tilsidst spurgte: hvor Kongen nu vilde hen med sin Armee, og hvor stærk den var? og Dalberg hertil svarede: „at Marschen uden al Tvivl gif tilbage til Preussen og Polen, og at Kong Carl, som Rygtet gif, havde 80 Esquadroner Rytteri; men Fodfolkets Styrke var ham ubekjendt“; slog Ulfeldt atter en spodsk Latter op¹³⁾, og meente: „at derom vidste man nok bedre Besked; og Kongen vilde have ondt ved

¹²⁾ „Nach demme ehr hämisch lächelte, und eine über alle Massen wunderliche mine an sich genommen.“

¹³⁾ „Lachte er dan abermals hönisch, riebe mit der Hand den Bart, und (die) Nase, zog die Schultern, und gab zu verstehen“ o. s. v.

at bringe alle Tropperne med sig til Belen, især de som en gang havde været der.“ — Dalberg, som ved en Samtale af den Art maatte bringes i en ubehagelig Stilling, anbefalede sig hos Rigshofmesteren saasnart han kunde; men forseente ikke, endnu samme Dag at meddele Grev Steenbock de uventede Erfaringer, han havde gjort om Ulfeldts Sindelag¹¹⁾.

Det var ikke det eneste Exempel paa den uforklarlige Ubesindighed, hvormed han robede sin forandrede Tænkemaade, og det endog noget senere, efterat Carl Gustav paa ny havde angrebet Danmark, og med sin Hovedstyrke havde taget Siælland i Besiddelse og indesluttet Kiøbenhavn. Det var imod Slutningen af August 1658, „omtrent fiorten Dage ferend Kronborg gik over til de Svenske“, (den 6. Sept.) da en Officeer eller Embedsmand, Peter Chambers, som skulde reise fra Helsingør til Malmø, ligeledes af den svenske Feltmarskalk Wrangel blev anmodet om at aflægge et Besøg hos Grev Ulfeldt og bringe ham Generalens Hilsen¹²⁾. Chambers forefandt hos Ulfeldt endeel danske Adelsmænd; men blev efter disses Bortgang meget høfligt modtaget af Greven og buden til Bords, hvorefter han undskyldte sig, efterdi hans Bogu var forspændt, og han samme Aften vilde være tilbage i Helsingør. I den Samtale, som nu paafulgte, kom Ulfeldt strax med det Spørgsmaal: hvad Kong Carl dog tænkte paa, og om han havde i Sinde at bemægtige sig hele Danmark og fordrive Kongen, siden han atter var rykket ind med sin hele Hær, og nu beleirede baade Kiøbenhavn og Kronborg? —

¹¹⁾ Dalbergs Beretning om sin Samtale med Ulfeldt. (Utrykt Bilag).

¹²⁾ Det er vel ikke usandsynligt, at Wrangel har hørt noget til de i Danmark omløbende Nygter Ulfeldt vedkommende. Han har maaſke derfor sendt baade Dalberg og Chambers med Hilsen til Greven, for at give dem Leilighed til at erfare noget om hans Mening og Juringer.

Chambers besvarede dette ganske i sin Herres Aand og Sinddelag, og udviklede for Ulfeldt alle de formeentligen yderst retfærdige Marsager, Carl Gustav havde til nu endelig at gjøre det af med Danmark, efterdi man her ikke tænkte paa andet, end hvorledes man bedst kunde forhale eller undgaae Fredsvilkaarrens Opfyldelse, forstærke sin Krigsmagt, og vente paa den første bequemme Leilighed — i Fald den svenske Konge, som hans Forsæt var, havde igien vendt sig mod Polen — til „at faste Freden over Ende“, (som „Rigshofmesteren Peder Reetz, og flere af de Fornemste i Riget aabenbart havde sagt“) og i Forening med Holland, Brandenburg, Fyrsten i Curland, Moskoviterne og flere, angribe Sverrige, eller „giøre en stor Diversion“. — Ulfeldt gav derpaa til Svar, at hvad den første Gang angik, da Carl Gustav maatte forlade Polen, da tilstod han, „at Hans Majestæt blev tvungen dertil, og ikke kunde gjøre andet“; men efterat Freden til Roskilde var sluttet, havde han ikke mindste Grund til at frygte for Danmark, som nu ikke kunde røre sig. Chambers meente, at om de Danske ikke havde Evnen til at skade Sverrige, saa havde de dog Villien dertil; og dette kunde aldrig give nogen sikker Fred. Dette vilde Ulfeldt ikke lade gielde for nogen billig Krigsgrund. Chambers berettede derpaa, hvorledes han selv havde været tilstede, da Carl Gustav gav de danske Sendebud, der kom fra Kiøbenhavn for at mæggle Fred, Audients i Ringsted Kloster; og Kongen havde der „bevidnet for Gud, at han efter den Roskildske Fred ikke havde andet end de bedste og de fredeligste Hensigter“; men det var de Danske selv, der igien havde begyndt at vise dem fiendtlige; og Mogens Høg (en af de danske Gesandter) „maatte vist nok erindre sig de Ord, han selv havde ladet falde: at den Fred neppe vilde staae i 10 Aar.“ Ulfeldt kunde da heller ikke holde sin sædvanlige Spødsthed og den stolte

Ringeagt, hvormed han saa gierne vilde oversee Andre af den danske Adels, tilbage. Ja, meente han, det var en let Sag for Carl Gustav at spænde Buen saa heit, da han havde en heel stor Armee i Ryggen, imod en Konge, der hverken havde Penge, Folk eller Skibe; og dernæst „var det ogsaa de rette Mænd, Kongen af Danmark sendte i et saadant Ørend til Carl Gustav; slike Folk, som Hr. Mogens Høegh og Christen Scheel, kunde Hans svenske Majestæt tælle tyve ind i og ud af en Sæk.“ — Paa denne Maade vedblev Ulfeldt endnu en Tid lang, i Samtalen med P. Chambers, at give sin Harm imod Carl Gustavs Planer Lust, eller rettere vel sin Fortrydelse over, at denne Konge ikke havde villet tage ham med paa Raad. Var dette skeet, da vilde det have staaet ganske anderledes til i Skaane, end nu, da man ødelagde Landet ved Baalæg af heit Skat og Told („hver Bonde skulde give 100 Rdlr.“); hvorfor ogsaa mange af Indbyggerne i Fortvivlelse løb deres Bei ud af Landet, for Ex. nogle af Ulfeldts egne Bønder paa Ørevskabet i Bleking, der havde „købt sig en Skude for 200 Rdlr., sat sig derpaa med Kone og Børn, og draget deres Kaas.“ o. s. v. Havde Ulfeldts Raad derimod været hørt, da „skulde det ikke have kostet Hs. Maj. et Skud for Kiøbenhavn; de skulde have kommet med Hatten i Haanden og taget imod ham; thi den Stad kunde ikke holde sig, men maatte gaae til Grunde, naar Danmark ikke havde Skaane.“ Han havde allerede overtalt Borgmester Ransjen til at flytte over og boe i Malmø, hvilket vilde have draget mange af de fornemste Borgere efter sig; men nu da de hørte, at her var gjort saadanne Baalæg i Skaane, havde de faaet andre Tanker. o. s. v.¹⁶⁾

¹⁶⁾ Utrykt Bilag: Dahlberg's „Relation om den Discours som Oerfig Ulfeldt och jag hade uthi Malmø.“ (Udsat i Helsingør d. 6. Dec. 1659.) Foruden Dahlberg og Chambers, skal ogsaa H. G. Mörner have

Et saadant Overmod, og en saa dristig Tone i Ulfeldts Sprog til betydende svenske Officerer, kunde ikke andet end lægge for Dagen, at han reent havde opgivet sit personlige Forhold til Carl Gustav, eller ikke gjorde Regning paa videre Raadesbeviisninger fra denne Konge. Det lod som hans frænkede Stolthed indgav ham den Tanke, at han ligesaa lidt kunde betragtes som Underfaat af den svenske Konge, som han, efter den roskildske Fred, kunde siges at staae under Kongen af Danmark, hvor han vel havde faaet sine Godser, paa Hirsholm nær, tilbage, men hverken havde Embede eller Værdighed. — Det mangler os paa Kilder til at kunne med fuld Bestemthed sige, hvad Carl Gustav har dømt om Ulfeldt, efter de Underrettelser om hans Sindelag og mod Kongen fiendske Udeladelser, som denne vist nok allerede 1658 ikke har savnet. At den svenske Konge alt i dette Aar, efter Krigens Fornæelse mod Danmark, har været unaadigt stemt mod Ulfeldt, kunne vi ikke allene slutte os til af Carl Gustavs ovenfor meddeelte Uttringer, som bestyrkes ved sildigere Udeladelser i Kongens Befaling (23. Mai 1659) om at forsikre sig Grevens Person og lade hans Forhold, og de mod ham opkomne Beskyldninger, undersøge ved en Commission. Men vi erfare deraf endvidere, at det lægges ham til Last, at han slet ikke, under al den Tid Kongen var ham saa nær, (nemlig under Carl Gustavs Ophold ved Hæren og i Leiren for Kiøbenhavn, eller naar han kom over til Helsingborg) har viist ham den skyldige „Herksomhed“ ved at giøre Kongen sin Opvartning. Dette synes at vise, at Ulfeldt har været sig bevidst, af hvad Art den Modtagelse maatte blive, han paa den Tid kunde vente sig hos Carl Gustav; og da han længere hen (i Mai 1659)

---

afgivet lignende Vidnesbyrd om Ulfeldts bittere og utilbørlige Uttringer om Carl Gustav. (*Fryxell* Berättelser ur Sv. Hist. XII. p. 169).

mærkede det alvorlige Uveir, der i Sverrige traf op over hans Hoved, nedstemte sin Tone, og „bad underdanigst om Audienz“, for at kunne retsfærdiggjøre sig, kom han for sidste med sin Ydmyghed. Carl Gustav vilde hverken modtage ham, eller Grevinde Leonora, der selv reiste over til Helsingør for at sege personlig Adgang hos Kongen. Saalænge Ulfeldt dog ikke endnu var sigtet for nogen Deeltagelse i fiendtlige Anslag mod Carl Gustav, eller mod dennes Foretagender til at tilintetgjøre Danmark, lod man ham uden Hinder og Tilstale opholde sig i Skaane.

Saadanne Anslag havde man imidlertid fra dansk Side forberedet i Efteraaret 1658, og Opdagelsen af disse i Malmø selv, hvor Ulfeldt boede, bragte ikke allene flere anseete Borgere i denne Stad og andre skaanske Mænd i Ulykke; men indvilede ham selv paa en saadan Maade i den derved opstaaede Criminal-Undersøgelse, at Sagen, naagtet det besynderlige Kunstgreb, han fandt paa for at trække sig for sin Person ud af Undersøgelsen, tog en meget uheldig Vending for ham, der omfjeder ogsaa blev den rette Grund og Anledning til hans snart paaafølgende sidste Katastrophe og endelige Undergang. Efterat Kiøbenhavn 1658 var indsluttet til Lands af de Svenske, var man her i Efteraaret kommen paa den Tanke, at kunne ved Overraskelse bemægtige sig den kun svagt besatte Malmø Stad og Slottet, ved Hielp af en med nogle Indbyggere i Byen og i dens Omegn indledet Forbindelse. En forhenværende Borgermester i Frederiksbodde (Fredericia) Hans Jørgensen, der nu havde en skaansk Herregaard (Allerup) i Forpagtning, og jævnlig reiste imellem dette Land og Siæl-land, som ganske var i de Svenskes Magt, skal have været den første, der bragte dette paa Bane, efterat han i dette Anliggende havde betroet sig til en Mand ved Navn Berthel eller

Bartholomæus Michelsen¹⁷⁾, der boede ved den saakaldte „Liiimhavn“, en halv Mill fra Byen, i Bunkeslød Sogn; et Sted, hvor der var Kalkbrud, og hvorfra man ved Vaades fart havde jævnlig Samfærdsel med Sjælland. Det lykkedes engang Hans Jørgensen at slippe ind i Kiøbenhavn, hvor han meddeelte Anslaget til Borgermesteren Christoffer Hansen, og ved denne til den danske Rigshofmester Joach. Gersdorf. Denne foredrog det for K. Frederik III., som lod udfærdige et aabent Brev fra Kongen til Commandanten i Malmø, Johan v. Essen, med Løfter om Naadesbeviisning og Belønning, saafremt han (der ikke var indfødt Svensk) vilde erklære sig for Danmark, og hjælpe til Byens og Slottets Indtagelse. Dette Brev blev dog holdt tilbage af Bartholomæus, da en i Malmø i sit Huus arresteret skaansk Adelsmand Dve Thott¹⁸⁾ stærkt fraraadede at henvende sig til v. Essen, der var mere svensk sindet, end man troede, med et slikt Forslag. Man indlod sig derimod med en tydsk Lieutenant Staag eller Statius, der opholdt sig i Skaane, eller jævnlig kom derover fra Sjælland, og overdrog ham at samle i dette Land og Blesing et Corps af saakaldte Snaphaner (frivillige Skarpskytter) hvis Major eller Befalingsmand han da skulde være,

17) Denne Bartholomæus, der overhovedet spiller Hovedrollen i den uheldige og ilde anlagte Malmøeske Conspiration, synes at have været en ikke ganske ringe Mand, i hver haanligt han endog omtales af Grevinde Ulfeldt. Han har formodentlig eiet eller drevet et betydeligt Kalkbrug ved Liiimhavnen; der forekommer i det mindste et Sted i Forhørerne, hvor Jorpagteren paa Børringe omtaler 50 Eider Bæst, som Bartholomæus havde bestilt hos ham, efter Joregivende, „til sit Brugsfolk“.

18) Han var en Son af Tage Thott til Eriksholm og dennes tredje Hustru Karen Gyldeenskiærne. Dve Thott eiede Skabersjö og Bierstholm i Skaane og var gift med Margrethe Rankan, (der stod i fortroligt Forhold til Grevinde Ulfeldt). Jfr. C. J. Rothe Danske Mandes Eftermale. I. S. 31. Danske Mag. 3. Række. I. S. 275.

og som bl. a. skulde bruges til at overfalde de svenske Besætninger i Lund og Ystad. Senere fik han dog den Bæst, for det første at forholde sig rolig, indtil man kunde faae sendt væbnet Hielp over fra Kiøbenhavn, hvorved man haabede, saameget snarere at faae Malmø i sin Magt.

Imidlertid sendtes en dansk Capitain og „Kongens Adjutant“, Mikkel Skow¹⁹⁾, forklædt i Bondedragt, over til Malmø, hvor han af Bartholomæus blev indført hos en af dennes Venner, Tolderen Niels Pearson, som vel, da han hørte, hvorom det gjaldt, yttrede Frygt for, at blande sig i Sagen, men lovede Tausshed; hvorefter Skow, under sin Forklædning, fik Udgang hos den i sit Huus arresterede Dve Thott, og ved ham indhentede fornødne Underretninger om Fæstningens Tilstand, Besætningens Styrke, m. m.²⁰⁾. Fra Malmø reiste Skow ud til en Bekjendt, Præsten i Bunkeslod („Mag. Hans“), hvor han opholdt sig et Par Dage, for at udforske Tingenes Stilling i Skaane. Følgen af de Beretninger, han afgav ved sin Tilbagekomst, var, at et aabent Brev af Kong Frederik III., dateret d. 2. Nov., blev udfærdiget til Dyrigheden i Malmø, navnlig til Borgemeester Hans Henriksen, „med tvende andre hans Medbrødre“, hvilke Kongen opfordrer til, „som retsindige, ærlige danske Patrioter“, at gribe alle tienlige Midler til at bringe Staden og Slottet igien under Danmark, hvorimod Kongen giver dem Forsikring om, at den Forstrækning af

¹⁹⁾ Om denne, i Kiøbenhavns Besætningshistorie bekjendte, og i Ulfeldts sildigste Levnetshistorie forekommende danske Officer, (en Søn af Jesper Skow, Borgemeester i Ronneby i Bleking) s. de af Prof. N. M. Petersen i Danske Mag. III. 1ste Bind meddelte Efterretninger og Documenter.

²⁰⁾ Dve Thott corresponderede desuden jævnlig med Mich. Schew. Smaa breve fra ham til denne af 23. og 24. Nov. 1658, s. D. Mag. anf. St. S. 275. 276; og sammest. et Brev fra Thott til K. Frederik III. af 24. Nov. med Underretninger om Tilstanden i Malmø, Landskrone, Helsingboerg, m. m.

„henimod tyve tusinde Rdlr.“, som de havde maattet gjøre den svenske Krone, skulde blive dem erstattet af den danske Regiering; foruden anden Belønning for deres Trofskab og Tjeneste i denne Sag. Dette Brev modtog vel Bartholomæus; men sandt ligeledes, efter Overlæg med „nogle andre Conspiranter“ i Malmö, Betænkkelighed ved at overgive det til bemeldte Hans Henriksen, da han ikke ret troede paa dennes danske Siudelag. Man havde derimod i den Henseende større Tillid til den anden Borgermester Edvard Bildfang, og en Borger, Joachim Bruun, paatog sig at indlede Sagen hos denne ved at vise ham de Staden Kiøbenhavn meddeelte nye Privilegier. Det kom derefter ogsaa til en Sammenkomst imellem Bartholomæus og Bildfang, som viste sig ikke utilboielig til at deeltage i den begyndte Sammensværgelse imod den svenske Regiering. Bartholomæus fik desuden adskillige andre Staldbrødre og Medvidere, der indløde sig med ham; og de holdt deres Sammenkomster deels hos den før omtalte Tolder, Niels Pæerson, deels hos Præsten i Bunkeslod. Imidlertid reiste Lieutenant Staagh omkring paa Landet, for at forsøge paa at samle Snaphaner og bringe Almuen til Opstand²¹⁾; og havde da bl. a. sit Tilhold hos Fru 3de Skeel paa Bollerup og hendes „Redesøged“ Peer Nielson; under

²¹⁾ Man seer i øvrigt af Fru 3de Skeels Udsagn i Forhøret, at Lieutenant Staagh reiste i Skaane med Leidebrev og Pas, baade af den svenske Konge og af Generalmajor v. Essen i Malmö. Det synes heller ikke at have været ubetydeligt Tilhæng, han havde vundet for den danske Sag; det bedder saaledes et Sted, at han kunde gjøre Regning paa 6—700 Mand Snaphaner. En af de fængslede, Truels Skytte i Valtringetorp (Herrstads Herr.) der siden af Frygt tog sig selv af Dage i Arresten, bekjendte omfider: at han vidste af 7 der i Eggen, som havde tilfagt Staagh „at gaac med“; foruden endeel andre, som Truels selv havde hvervet. „In summa, han bekjendte, at om der kun var kommet Skibe og Folk over, som Staagh havde udlovet, da havde hele Landet reist sig.“

hvilken Tid Breve til ham fra Kiøbenhavn kom ham til Hænde ved Niels Peersons Omsorg.

Det gik i Langdrag med den lovede danske Udsætning; Staaß kom tilbage, uden, som det synes, at have udrettet noget, og blev paa et Sted ved Kysten sat over til Kiøbenhavn. Bartholomæus fortsatte dog sin Forbindelse med Kiøbenhavn ved Breve og Budskab fra Corfis Trolle,²²⁾ og modtog giennem ham gientagne Forsikringer og Løfter om Belønning for sin Bistand til Anslaget; bl. a. blev ham i et Brev uden Underkrift, men som skulde været skrevet med Rigshofmester Gersdorffs Haand, givet Løfte om at blive Bysoged i Kiøbenhavn (!); hvilket Bartholomæus dog frabad sig, da han hellere ønskede at sidde stille i Rolighed. Smidlertid blev der under 27. Nov. 1658 udfærdiget et Kongebrev til Bartholomæus, hvori Frederik den Tredie ikke allene tilsiger ham fuldstændig Godtgjørelse for al Omkostning, som han havde gjort eller herefter maatte gjøre paa „Kundskab, Reiser og Færgeløn“; men at han, for sin udviste Trofasthed og Tjeneste mod Riget, og den Fare han udsatte sig for, skulde, naar bedre Tider oprandt, blive belønnet og aflagt til sin Tilfredshed²³⁾. Corfis Trolle opmuntrede ham ogsaa jævnlig til at være opmærksom paa Alt hvad der foregik omkring ham, for at kunne berette til Kiøbenhavn om Besætningen i Byen eller paa Slottet fik Forstærkning, m. m. Trolle aftalte desuden med Bartholomæus enhver Omstændighed i Planen til Malmøes Overtumpling fra Søiden; hvor-

²²⁾ Corfis Trolle (til Sandholt) havde under Herredagen 1660 Bryllup med Birgitte Ranßau, Datter af Frederik Ranßau til Asdal og hans anden Hustru Jde Skeel, der nu, som Erke, boede paa Bollerup i Staane. Birgittes Søster, Margrete Ranßau, var allerede 1653 gift med Dve Thot, der ligeledes forekommer i disse Tildragelser.

²³⁾ Dette Kongebrev findes nedenfor aftrykt som Bilag I.

ledes Stiger maatte holdes rede, for at kunne komme over Muren; endeel Baade maatte samles ved Liimhavnen, for saameget hurtigere at bringe det overførte Mandskab i Land, „eftersom hver Skude kun havde een Baad med sig“; hvilke Signaler der skulde anvendes ved Havnen (een mod Soen lysende Lygte, som ikke kunde sees fra Byens Side) for at vejlede de danske Fartøier, naar de ved Nattetid nærmede sig Landet, o. s. v. Trolle vedblev tillige at forsikre om, at dette vovelige Anslag, skiondt det maatte opfattes, ikke var opgivet; man vilde i det mindste gaae over med 800 Mand af de bedste Soldater, og med gode Officerer. Var det saa nær, at Dagen til Overfarten var bestemt, og det viste sig, at Weir og Bind vilde soie denne, da maatte man sørge for, at „Herrerne (de skaanske Adelsmænd) der sadde i Arrest paa Malmoehuus, kunde faae Pistoler og kort Gevær til sig“; Commandanten paa Slottet skulde disse Herrer den Aften byde til Gæst, og drikke ham fuld, for desto lettere at faae Magt med ham; paa samme Tid skulde de lade Skildvagterne give godt El, med stærkt Brændeviin i, og naar de vare drufne, bemægtige sig deres Geværer; Rytteriet i Staden maatte man endelig søge at hindre fra at komme til Hest, og skulde dette ikke lykkes, maatte man sørge for at have Bogne, Træværk og andre tienlige Sager ved Haanden, hvormed man kunde spærre Gaderne for dem²⁴⁾. Visse Personer i Malmoe vare navnlig

²⁴⁾ Om adskillige af de her forekommende Omstændigheder, s. Ex. om „et Banquets forsigtige Arettelse“ for Commandanten Essen, Oberst Mörner og Stads-Majoren, hvorved man, „om de derved ikke saa længe kunde opholdes, nemlig til imod Dag“, da maatte søge „at bringe dem til en statelig, ægte Illus“, i hvilken man da kunde gjøre det af med dem „naar Alarmens Begyndelse hørtes“, m. m. s. den i Danske Mag. 3. Række. I. S. 272—74 meddeelte „Memorial angaaende Malmoes Entreprise.“ Denne viser tillige, at man i Kiebenhavn var neie underrettet om endeel Localiteter ved Jæstningen

udseete til at være tilstede ved Liimhavnen, naar Tropperne landede, for at vejlede dem ind til Staden, og deriblandt f. Ex. Jeppe Beerson, Rodemester, for at give Underretning om Fæstningsgravene, hvilke det havde været ham overdraget, at lade vække eller ise.

Ved disse og flere Aftaler og Foranstaltninger troede man at have banet Veien til en heldig Udgang af Anslaget til Malmø Overrumpling, som man dog fandt raadeligt at udsætte, indtil de mørke Decemberrætter, og som man da omfider vilde have udført, i det man den 16de December med nogenlunde fœielig Vind indskibede 800 Mand paa endeel „Skuder“, eller Smaaskibe; men neppe vare disse gaaede under Seil, før der reiste sig en Storm af Nordost, som førte megen Drivis med sig fra Sundet, og nødte dem til at vende tilbage til Kiøbenhavn. Herom fandt Corfis Trolle Leilighed til at underrette Bartholomæus i et Brev af 19de Decbr., hvori han tillige formanede ham og de øvrige Sammensvorne til at blive den danske Sag tro, og forsikrede dem: at Kongen over dette Uheld, som meget beklagedes, ingenlunde vilde have Sagen opgivet; men at der arbejdedes af al Magt paa at giøre Skibene frie for Drivisen, som havde lagt sig paa Rheden, og at man vilde benytte den første gode Vind for at løbe over. Nogle Dage efter, den 23de Decbr., meldte Trolle, at Toget nu atter skulde gaae for sig den 26de, og bad Enhver til den Tid at have alting paa rede Haand efter Aftalen. Hvorvidt dette virkelig blev iværksat, seer man ikke af Aeterne; men det gik lige uheldigt med det andet Forsøg, som med det

---

og Slottet, og deres Beskaffenhed. Iøvrigt kan endnu bemærkes: at det i Forhørerne blev oplyst, at Ulfeldt samme Dag, som Anslaget paa Malmø skulde have været udført, havde budet nogle af de svenske Officerer til Gæst hos sig; „hvilket han tilforn ikke pleiede.“ Dertil kunde han imidlertid have svaret: at deri ikke var noget besynderligt, siden det netop nu var i Juledagene.

første. Endeel af „Skuderne“ løb i den mørke Nat paa Grund ved Saltholm²⁵⁾, og der blev intet af Dørfarten. Corfis Trolle allene kom over til Liimhavnen paa et lille Fartoi, og Alt hvad han udrettede, var at afhente „sin Jomfru“, som opholdt sig i Bunkeslod Præstegaard, nær ved Sofanten, for at være saa meget nærmere til at komme over.²⁶⁾ Dermed blev Anslaget vel endnu ikke opgivet, hvilket bl. a. sees af et Brev til Borgerfabet i Malmø, som Frederik den Tredie umiddelbart derefter (under 28de Decbr.) lod afgaae;²⁷⁾ men Udførelsen blev umuelig, baade ved den stærke Frost, der indtraadte i Januar og Februar, og ved den for Mange ulykkelige Opdagelse af Sammensværgelsen i Malmø, der havde saa stor Indflydelse paa Ulfeldts Skiebne. Dette indtraf ikke førend en Tid efter Stormen paa Kiøbenhavn (Bartholomæus modtog endnu under 20de Februar 1659 et Brev fra Corfis Trolle) og som det synes noget ud paa Foraaret, i Marts eller April. Efter de ufuldstændige, ikke meget sammenhængende Efterretninger, som gives herom, nævnes en dansk Student og indfødt Skaaning af et meget slet Rygte, Ove Clausen Helmer, der sagdes at have ladet sig bruge baade som dansk og svensk Spion, som den, der ogsaa skulde have røbet Sammensværgelsen i Malmø, eller givet de Svenske saameget Lys

²⁵⁾ Jfr. Udbr. af J. Bircherods Dagb. S. 23. Her nævnes kun eet Skib, (maaſkee det største) som ved Styrmændens Uforsigtighed kom paa Grund. Dagen er her angivet til den 27de Decbr.

²⁶⁾ Det er ikke klart, hvad det har været for en Person, som det har været Trolle saa magtpaaliggende at faae hentet over til Siælland. I Advocaten Magnus Larsens første Indlæg hedder det (efter et af Bidernes Udsagn) at Grevinde Ulfeldt lod forhøre hos Bartholomæus: „hvor den Jomfru kom hen, som Trolle bortførte?“ Paa et andet Sted kaldes hun „Trolles Hæstems“; men han havde allerede i 3 Aar været gift.

²⁷⁾ Barthol. Michelsen har formodentlig holdt dette Brev tilbage. Det blev fundet, tilligemed andre Brevskaber, i den i Kalkgruben ved Liimhavnen nedfattede Kiste. (s. nedenfor. Anm. 29.)

om denne, at de, ved at fængsle og forhøre en eller flere Hovedmænd, fik Kundskab om hele Planen og alle Deeltagere og Medvidere i samme, hvoriblandt omfider ogsaa Corfis Ulfeldts Navn og Person blev Gienstand for meget betænkelige Angivelser. — Hvormegen Deel Helmer har havt i Opdagelsen, lader sig slet ikke med Visshed sige; kun at han samme Aar (1659) da han led sig paafinde i Kiøbenhavn, i Junii Maaned blev fængslet, paaenlig forhørt, og omfider den 18de Aug. henrettet paa Gammeltorv som Landsforræder, i hvilken Anledning Samtidige berette: at de Svenske paa den Tid holdt ham paa Kundskab eller Spionering i Siælland, ligesom han forhen havde været det for de Danske i Skaane, og at det var berettet for Frederik den Tredie, at denne Helmer „havde været Marsag i mange gode Fjells Ulykke i Malmö“. ²⁸⁾

En anden, noiere oplyst Kilde til at de betydeligste Omstændigheder ved denne Sammensværgelse robedes, var det besynderlige Tilfælde, at man netop samme Dag, som Criminalforhørerne med de fængslede Sammensvorne var til Ende, ude ved Liimhavnen fandt en Kiste, der indeholdt endeel af de ovenfor nævnte Breve og Papirer, som vedkom Anslaget til Malmö's Overfald og Indtagelse af de Danske; deriblandt Documenter af den Bigtighed, som Kongen af Danmarks ²⁹⁾

²⁸⁾ A. M. Hiörrings Leiffrands. F. B. 2. (Jfr. Myerup Efterr. om Frederik III. S. 259—262.) Man kan, efter den samtidige Hiörrings Beretninger, ikke tvivle om, at Helmer har været i Vedtog med de Svenske. I øvrigt finder man, i Retsacterne om Forhøret, følgende, ikke ganske tydelige Artikkel: „Johann Steenmann, Student, Barthol. Suåger och Præceptor, är den som först har upptäckt och gjort bäst Vnderrättelse. Han har wäll wist all Practiquerne; Men aldrigh besinnes hafwa råadt heller hielpt.“

²⁹⁾ I Kisten skal i Folge Acterne være fundet 3 originale Breve fra Frederik III., der vare sendte til Bartholomæus. 1. til Generalmajor Essen. (ovenf. S. 27.) 2. Til Borgemeister og Raad i Malmö (hvilket Barthol., ligesaa lidt som det første, havde været at afgive). 3. Til Bartholomæus selv, med Lofter om Belønning for hans Tjenester.

og Gersdorphy's originale Skrivelser, (de sidste uden Underskrift) Brevene fra Corfitz Trolle og andre Danske i Kiøbenhavn, Optegnelser angaaende den lagte Plan til Stormen paa Kiøbenhavn, og et Anslag til at opbrænde den svenske Krigsflaade i Landskrone Havn, med flere andre Brevskaber. Formodentlig har den ulykkelige Bartholomæus givet disse Papiere fra sig for at faae dem overbragte til Kiøbenhavn, uden at dette kunde lykkes; eller han har villet sætte Uffen nogensteds i Skul, hvor man for tidligt har opdaget den, og dermed faaet Bidnesbyrd nok til at fælde ham og flere af de Sammensvorne i Malmø, hvis ikke de Fængslede's Befiendelser allerede havde gjort det. Vi kunne ikke følge Gangen i den hele Undersøgelse og Proces mod alle Deeltagere i Sammensværgelsen; men nøies med, for saavidt som de forhaanden værende Kilder³⁰⁾ oplyse Bedkommendes og fornemmelig den betydeligste Hovedmands, Bartholomæus Michelsens Udsagn, at fremstille Resultatet af disse med Hensyn til Sigtelsen imod Ulfeldt; da denne ei allene gif ud paa, at han havde været vidende om Anslaget paa Malmø; men at han tillige paa andre Maader, og navnlig ved at aabenbare de Svenskes Krigsplaner, havde gjort sig skyldig i Handlinger, hvilke man i Everrige ansaae som forræderske imod dette Land, og mod dets Konge, der ikke uden Grund og Anledning betragtede ham som sin Tiener og Underjaat.

³⁰⁾ Disse have, foruden Ulfeldts og Leonore Christines egne Forsvarsskrifter, fornemmelig været Ufskrifter af Indlæg og Actstykker i Sagen, med Bilag og Udtog af Vidnesforhørene, der findes i Upsala Bibliotek. („Kongl. Commissionens i Malmø håldne Ransakning angående Grefve Corfits Ulfeldts med dess Interessenters Förträderi på Malmø Fästnings Öfverleverande till Konungen i Danmark. Ao. 1659.” (Vol. 6, i Följo, blandt de Nordinske Samlinger.) De originale Retsacter over Forhørerne i denne Sag og i Ulfeldts Proces m. v. ere siden tilfældigvis opdagede ved det svenske Rigsarkiv's Öfytning; men jeg har hidtil ikke opnaact, at kunne benytte samme.

Uden Tvivl har Ulfeldt, uagtet sin ydre Maske af Nøglighed og Tryghed, ikke været uden Frygt for de muelige Følger af Udsagn og Vidnesbyrd imod ham af Bartholomæus og andre Vedkommende, som ved Forhørene kunde fremkomme; og har i den Anledning fundet det raadeligt, medens han haabede, at Weien endnu kunde staae ham aaben, at see til, paa en nogenlunde god Maade at slippe bort fra Sverrige. Allerede før Midten af April 1659 anholdt han om Pas og Reidebrev af den svenske Konge, for at kunne, med Familie og Tjenestefolk,³¹⁾ begive sig „enten til Frankrige, til en af Hansestæderne, eller til et andet neutralt Land.“ Da nu en af Kongens Secretairer, til hvem Ulfeldt i den Anledning henvendte sig, gjorde ham, som han udtrykker sig „unødvendige Banskeligheder“, tilskrev han en af de svenske Herrer, til hvem han synes forhen at have staaet i et godt Forhold, den bekiendte Rigsraad og Diplomat Shering Rosenhane,³²⁾ med Anmodning, at denne vilde udvirke ham de til hans Bortreise fornødne Passet paa Latin og Fransk; i det han ogsaa ved denne Leilighed, med sin sædvanlige høie Selvsølelse og Stolthed yttre: at han for Diebliffet var en i Sverrige unyttig Person, „der kun forøgede Antallet af simple Folk, og levede her som en Ufri, eller En, der var

³¹⁾ Ulfeldt har paa den Tid uden Tvivl kun havt sine yngre Børn hos sig. For hans ældre Sønner havde Carl Gustav nogen Tid tilforn bevilget „frit Reisepas“, og det lægges baade ham og Sønnerne til Last af Kongen, at Ingen af dem derfor havde aflagt deres Tak, „endskiondt Sønnerne nogle Dage maatte opholde sig for Modvind ved Helsingborg.“ (Utrykt Bilag.)

³²⁾ Han havde bl. a. været en af Sverriges Ministre ved den westphalske Fredsunderhandling. Carl Gustav havde 1658 kaldt ham fra Stockholm ned til Skaane; han opsatte Manifestet i Anledning af Kongens Fredsbrud, og „var ved hans Side under Stormen (Anfallet) paa Kiøbenhavn.“ Svenskt Biograf. Lexicon. XII. Bd. S. 223.

borgerlig død".³³⁾ Herpaa modtog han (fra Helsingør, d. 20. April) et undvigende, skøndt meget heftigt Svar, hvori Rosenhane, med Hentydning til Ulfeldts Stilling, der havde lagt saa vigtige Statsfager og Underhandlinger for Sverrige i hans Hænder, og hvorfra Rosenhane formeente, at han ikke var affødiget, gav ham det Raad, personligen at henvende sig til Kongen selv. Ulfeldt havde uden Tvivl sine gode Grunde til ikke at følge dette Raad; og det turde være meer end sandsynligt, at han neppe, naar han først havde havt Pas og Leidebrev i sine Hænder, vilde have udført hvad han i Brevet til Rosenhane tilfagde: at tage personlig Affed med denne, og gjøre sin Opvartning (rendre ses obéissances) hos Kongen.

En Maaned forløb dog endnu, inden der fra svensk Side blev foretaget noget imod Ulfeldt, der overhovedet, saa længe han holdt sig opreist, af Carl Gustav og Regieringen i Sverrige blev behandlet som en personligt betydende og tillige farlig Mand; og derfor med en vis forsigtig Skaansomhed, der maaskee ikke var uden al Indflydelse af Frygt, eller af Berøissheden om, hvor villig man havde været til at kiøbe en Fjærræders Hielp, saa længe man trængte til den, eller kunde bruge den. Man ventede saaledes, indtil man af Forhørene over de Sammensvorne meente at have fuldstændige Vidnesbyrd imod ham. Disse Forhør synes først at have begyndt efter at den omtalte Brevverling imellem Ulfeldt og Rosenhane havde fundet Sted; den 27de og 28de April gjorde Bartholomæus sine Bekiendelser om sit Samqvem med Greven, og hvad denne havde betroet ham; og den 17de Mai indfandt sig to Medlemmer af den i Anledning af Sammensværgelsen nedsatte Commission, Rigsraad Gustav Soop

³³⁾ „Je ne fais qu'augmenter le nombre du commun peuple, & vis icy comme un serf, & civilement mort." (Utrykt Bilag.)

og Hr. Claes Nålamb, i Ulfeldts Huus, og tilkiendegav ham mundtlig de Bestyrdninger, som uuder bemeldte Forhør vare opkomne imod ham, hvis Hovedpunkter ogsaa, efter hans Begiering, to Dage efter skriftlig meddeltes ham. Disse, saaledes som de baade berøres i Ulfeldts Forjvarsskrift, og senere (den 24. Oct.) angives i et Indlæg af den svenske Advocat og Regjeringsrådsfuldmægtig, Magnus Larsen, og i en „Extract af Inquisition-Protocollen“, gif fornemmelig ud paa: 1. At Grev Ulfeldt, ved den paa ny udbrydende Krig, skulde have søgt at forraade Kongen af Sverriges og den svenske Stats Interesse, for derved at sætte sig i Gunst hos begges Fiende, Kongen af Danmark. 2. At han saaledes havde meddeelt de Danske Underretning om den Plan, som var lagt til Stormen paa Kiøbenhavn; og tillige Anslag og Midler til at kunne ødelægge den svenske Flaade ved Landskrone. 3. At han havde været vidende om Bartholomæus Michelsens og flere Malmøboers forræderske Forbindelse med de Danske; og ved denne Mands Hielp hemmeligt havde sendt Breve over til Kiøbenhavn, og modtaget Svar derfra. — Disse Commissarers tilkiendegave ham K. Carl Gustavs Fortørnelse og Unnaade, hvortil denne maatte have saa meget større Grund, da Ulfeldt var i hans virkelige Tieneste, havde aflagt sin Sed til ham, og derpaa udstedt en skriftlig Revers, „som fandtes i Cancelliet“; og da Kongen desuden havde givet ham saa store Naadesbeviisninger, skienket ham Godser, ja endog et heelt Grevskab, og Ulfeldt saaledes havde modtaget Lehn i Sverrige og var Kongens Tjener eller Underjaat.

Nogle Dage efter (d. 24. Mai) kom de to svenske Commissarers atter til Ulfeldt, gientog deres forrige Wrende, og meldte ham tillige, at Kongen nu havde henviist hans Sag til Behandling ved Retten, ved et Reskript eller en skriftlig Resolution (dateret 23. Mai) til den angaaende Sammensværgelsen

forordnede Undersøgelses-Commission, hvilket Document de oplæste for Ulfeldt. Heri gientoges og udvidedes de Betsværinges og Klageposter mod Ulfeldt, som Commissarerne allerede havde meddeelt ham; og det sees deraf bl. a. tydeligt, at Carl Gustav allerede den Tid har været nøie underrettet om, hvorledes Ulfeldt Næret tilforn havde yttret sig for Dalberg og Andre om Kongens Handlinger og Fremgangsmaade. Det lægges ham desuden til Last, at have lagt for Dagen, „hvor lidt Respect han har baaret for Hans Majestæt, i det han en Tid lang har forsømt, uagtet en og anden havde erindret ham derom,³⁴⁾ at giøre sin personlige Opvartning“; ligesom overhovedet „hans Comportement paa nogen Tid har været saaledes, at han deri har vist ringe affection til Hans Majestæt eller den svenske Stat.“ Da nu tillige en saa alvorlig Mistanke om Deelagtighed i fiendtlige Anslag mod Sverrige var opkommen imod ham, ved de fængslede Borgeres Udsagn og Bekjendelser, uden at han paa anden Maade, end ved blot Benægtelse, har villet retfærdiggjøre sig, „og saa at sige slet ikke, eller kun med tomme Excuser, værdiger at udlade sig derom, eller at fralægge sig Besskyldninger, der gaae hans Ære saa nær“: saa havde Sagen derved faaet et andet Udseende, og indtil Ulfeldt, som imidlertid ikke skulde negtes de Midler til sit Forsvar, som hans Stand efter Sverriges Lov og Recesser hiemlede ham, havde opnaaet Frikiendelse for de mod ham reiste Besskyldninger, maatte Kongen forfikkre sig Grevens Person.³⁵⁾ Dette skeete ogsaa samme Dag, da den kongelige Resolution var bleven ham forkyndt; og det

³⁴⁾ Hertil hører formodentlig ogsaa den Opfordring, han modtog ved et i Processacterne oftere forekommende Besøg, som Fyrsten af Sulzbach og Hannibal Sehested, under Beleiringen af Kiøbenhavn, havde aflagt hos Ulfeldt. (s. nedenfor S. 44).

³⁵⁾ Kong Carl Gustavs Resolution af 23. Mai 1659. (Utrykt Bilag.) (Sfr. Ulfeldts Beretning om dette Document, i hans Forsvarsstrift).

hjalp ikke, at han atter bad om, at det maatte tilstedes ham at komme for Hans Majestæt, „for der at purgere sig, og saaledes blive forskaaet for Proces“; thi det var langt fra ham, „at ville tænke paa at gaae i Rette imod en Konge, i hvor reifærdig en Sag han endog havde.“ Men han fik til Svar: at han aldeles ikke maatte komme for Hans Majestæt, der hverken vilde see eller høre ham.³⁶⁾ — Ulfeldts Arrest blev dog indskrænket til streng Bevogtning i hans egen Gaard i Malmø, hvorom vi erfare det Fornødne af hans egen ret karakteristiske Beretning: „Saasnart de (Commisjarerne) vare „udgaaue fra mig, blev til mig sendt tvende Majorer, den ene over Cavalleriet, som hed Drage, den anden over „Infanteriet, og hedder Mathias Kaag. De toge mig „udi Arrest; og den ene af dem havde sin uddragne Bærg „udi Haanden, medens han talte med mig, da jeg dog stod i „mit Kammer foruden at have noget Gevær, eller og gjorde „den ringeste Modsigelse; thi jeg havde allerede tilforn svaret „de begge Herrer, som mig Arresten paa Kongens Vegne for- „kyndte, at jeg mig udi al Underdanighed derefter vilde for- „holde. Det samme Svar gav jeg disse værbare Mænd, som „vare saa courageux, der hvor de ingen Modstand fandt. „De vare ellers ogsaa heelt strenge, vilde sætte to Underoffi- „cerer ind hos mig i Kammeret, og sagde, at den anden „Vagt (udenfor i Huset) skulde have god Agt paa mine Sa- „ger, at intet skulde komme ud af Huset. Jeg tænker, mine „Sager vare vel allerede forud deelte iblandt dem, som have „optænkt dette imod mig.“

Endnu engang forsøgte Grevinde Ulfeldt, som strax Morgenen derpaa reiste afsted, at faae Audients hos Carl Gustav i Helsingør, „for at opnaae nogen Lindring i denne

---

³⁶⁾ C. Ulfeldts Forsvarsstrift. (Utrykt Bilag).

Sag"; det blev hende ikke allene afflaaet, men ved to Rigsraader, Grev Gabr. Drenstjerne og Hr. Gust. Soop, forkyndtes hende Arrest paa hendes Person, og det naagtet man ikke vidste at fremføre nogen offentlig Beskyldning imod hende. Desforudenattes nogle af Ulfeldts Tjenere særskilt i Fængsel; og de øvrige maatte dele deres Herstabs Huus-Arrest.

Nærmest efter dette greb Ulfeldt til at søge sit Forsvar i en kort skriftlig og edelig Erklæring, som han den 30. Mai indgav umiddelbart til Kongen, og hvis Indhold og Udtryk høiligen maa overraske Enhver, der efter saa mange samstemmende Udsagn af flere, i Sammensværgelsen indvilliede Personer, og efter mange aabenbart mistænkelige Omstændigheder og Forhold, maa finde sig tilbøielig til at antage Ulfeldts Deelagtighed og Medvidende i uforsigtige Anslag, hvorfor tre Mænd af mindre Betydning, og mindre fornem Stand, omsider maatte bløde paa Retterstedet. Hans Erklæring og Benægtelse af den Brøde, hvorfor han blev sigtet, begynder saaledes med disse Ord: „Jeg vidner for Gud i Him-
„melen, at jeg aldrig haver havt med Bartholomæus nogen Samtale om hvis han om mig fore-
„giver; mig haver ikke engang været fuldkommen vitterligt,
„at han nogen Correspondence fra Kiøbenhavn havde, og haver
„han det aldrig for mig eller min Gemal villet være bekiendt.“
o. s. v. Han benægter ligeledes, at have ved Bartholomæus modtaget noget Brev fra sin Svoger Ole Brockenhuus³⁷⁾; eller af førstnævnte at have hørt et Ord om Borgemeesteren i Kiøbenhavn, Christoffer Hansen, (der sagdes at skulle mægle Ulfeldts Fred hos Kongen i Danmark); saalidt som han vil

³⁷⁾ Barthol. Michelsen havde udsagt: at ved Juletid 1658 sendte Ulfeldt fra Lümbavnen et Brev til Ole Brockenhuus; og nogen Tid efter efter kom der Svar fra denne; begge Breve med fransk Udskrift.

vide af, at have havt ringeste Forbindelse med Nogen i den svenske Leir, eller at have skrevet, eller derfra modtaget saa meget som et „Compliment-Brev.“ — „Saa at alt det, Bartholomæus om mig haver angivet, er paa min høieste Salighed usandfærdigt, saa sandt jeg agter, nogen Tid at see Guds Ansigt.“³⁸⁾ — Saadanne Udtryk og Bevidnelser vil dog Ingen vente sig hos en Mand af nogen Værd, der ikke kunde lægge sin Skyldfrihed og Ærlighed reen og aaben for Dagen. Vi ville ikke afgjøre noget i et Tilfælde, hvor vi maatte tillægge Ulfeldt den ugudeligste Ligegyldighed for Edens Hellighed, og en Frækhed i at træde Sanddrubhed under Fødder, der søger sin Lige, dersom vi skulde holde hans Forsikringer til Kongen for falske. Vi tilbageholde intet af det, som i Grevinde Leonoras Forsvarsskrifter, eller i hendes Beretning om det i hendes Nærværelse gientagne Vidneforhør, kan synes at give Ulfeldts Paastand nogen Vægt; helst, om man tør og kan antage, at Grevinden, uvidende om noget hemmeligt Anslag, hons side har ført sin maallose Ægteherres Sag. Men vi maae paa den anden Side ogsaa meddele, hvad der af Retsacter og Forhør, af de Anklagedes frivillige Bekjendelser og Udsagn, endog paa Retterstedet, og af enkelte andre fremtrædende Omstændigheder, i det mindste gjør hans Forhold i denne Sag mistænkeligt og tvetydigt.

Hovedbesskyldningen imod Ulfeldt var unegtelig den, at en skriftlig opsat, blandt de i den omtalte Ægte giemte Paspirer funden Beretning om de Svenskes Plan til Stormen paa Kiøbenhavn d. 11. Febr.³⁹⁾ var udgaaet fra Grevens;

³⁸⁾ Utrykt Bilag.

³⁹⁾ „Interciperat Concept af Stormens Kundskab.“ Bilag Nr. III. Den har i det Hele temmelig Udseende af at være en Optegnelse paa anden Haand, eller efter et Dictat af løse Meddelelser, hvilke ikke egentlig have Præg af at være komne fra høiere, i Krigsplanen indviede Militairpersoner.

uden at der forekommer noget tydeligt Spor, der kunde røbe, hvorledes han selv var kommen til en saa omstændelig Kundskab om dette Foretagende.⁴⁰⁾ Efter Bartholomæus Michelsens Befiendelser ved Forhørene var det dermed gaaet saaledes til, at han en Dag var bleven kaldet til Ulfeldt, og havde været allene med ham i hans eget Værelse imellem Kl. 12 og 2 (en anden Gang sagde han: i tre Timer). Greven havde da diceret ham Underretningen om Stormen, som han paa Stedet opfrev (hvilket var den siden opdagede Concept, der er affattet i 20 Punkter, tilligemed en Angivelse om Tilstanden i Landskrone Havn); og det var efter Grindringen om det saaledes opfrevne, at Bartholomæus længere hen i sin Arrest havde opfat en kortere „Kundskab om Stormen paa Kiøbenhavn“, som han den 26. April indgav til den kongelige Commission. I Forheret havde han end videre udsagt, at han strax havde viist det Dpffrevne til to Personer i Malmø: Borgeren Johan Jørgensen og den gamle Tolder Niels Peerjon, og til sin Sognepræst Mag. Hans i Bunkeslod; men kun den sidste læste det. Alle tre have i deres særskilte Befiendelser tilstaaet og bekræftet dette. Ligeledes udsagde Forpagteren paa Børringe, Rasmus Andersen, at Bartholomæus havde fortalt ham, baade at han nogle Gange havde skrevet til Kiøbenhavn om at udvirke Benaadning for Grev Ulfeldt, da denne selv ikke vilde skrive; og angaaende de „Punkter om Stormen“, han havde faaet af Grev Ulfeldt, og skicket over; men Rasmus Andersen havde selv ikke læst dem. Rasmus havde derimod flere Gange talt med Greven, der havde ført

⁴⁰⁾ I et Udtog af Protocollen om Bartholomæus Michelsens Forhør forekommer følgende Sted: „Dog hadde han altyd sijn Dränggh (Tjenestefarl) i lägret om Kunstap, sägandes strax efter Stormen war affsluppen: hadde de Danste haft Kunstap och gjort Bihfall aff Byen, då haftde de slagit deris fiendhe ganske aff lägret.“

allehaande Discurs med ham; bl. a. sagt, at Skaane var bleven alt for ulideligt betyngt med Skat af Kong Carl; og fortalt ham, at Fyrsten af Sulzbach og Hannibal Sehested vilde havt ham med sig over til Danmark, men han undskyldte sig med sin Svagelighed; at de Svenske havde ved Stormen og paa Skibene mistet henved 10,000 Mand; Brandenburg var nu i Forbund med Frederik den Tredie og vilde snart sende ham Hielp; var Isen ikke kommen, havde man for længe siden fra Kiøbenhavn sendt 3000 Mand over til Skaane, m. m. — Udsædler, der omtrent vare i samme Smag og Tone, som hvad Ulfeldt i den foregaaende Sommer yttrede for Chambers og Dahlberg. Man finder derimod ingensteds Corfis Ulfeldts Navn i noget Udsagn af de Adelige i Skaane, som i Anledning af den Malmøske Sammensværgelse kom under Forhør, nemlig Dve Thott, Fru Ide Skeel til Bollerup, og hendes to Sønner (af Egtteskabet med Frederik Rangau til Udsdal) Henrik Rangau og Otto Rangau; endskiøndt de alle, meer eller mindre, havde været vidende om Anslaget paa Malmø, og staaet i Forbindelse med Corfis Trolle, og Lieutenant Stab. De to sidstnævnte adelige Herrer vilde imidlertid ikke vide af nogen nærmere Dmgang med denne Snaphane-Hverver, end at han, som god Jæger, havde været med dem paa Jagt, naar han opholdt sig paa deres Moders Gaard; „han var ikke af den Consideration, at han var værdig til at omgaaes med dem; og havde han havt noget Forræderi i Sinde, da havde han vel communiceret derom med Staldkarle, eller andre sine Jævnlige, og ikke med Cavallerer.“ Det var ikke nok med, at de, som det hedder i Acterne, brugte „Spaniske Rodomontader“; men de erklærede sig desuden ligefrem for Kongen af Danmarks indfødte Underfaatter, der ikke havde anseet sig pligtige til at aflægge nogen Hylдинг til den svenske Konge, efterdi de ikke besadde noget Gods i Skaane;

men for Diebliffet „erklærede sig offentlig for Hs. Svenske Majestæts Fiender“; ja den yngre Broder (da han blev tilspurgt) repeterede selv efter: „Ja, Fiender!“

Tilfældt forekomme iblandt de forhørte Fængslede, tre af Ulfeldts egne og mest betroede Folk: hans „Secretair“ den bekiendte Niels Friis, Livnægten Jacob Helt, Com hvem Niels Friis havde udsagt, at det var ham „der var med Grevinden i Helsingør, og som forleden Winter blev fanget i den svenske Leir“, og den saakaldte „Grev Ulfeldts Tyrk“, Jsaak Johansen (ligeledes bekiendt fra Dinas Proces). Ingen af disse Udsigende var af sær Betydning; Helt tilstod imidlertid, at han nogle Gange havde været i den svenske Leir med Breve fra sin Herre, til Grev Jacob (de la Gardie?), til „*La Voyette*“, og engang til Gen. Major Esfen, „for at fornemme, om *La Boyette* ikke maatte komme til Malmö“; men da var denne allerede død. Siden var Helt taget ned til Stranden, for at see paa Skibene, der passerede forbi, og da blev han taget fast af „Ryttervagten“, og holdt tilbage, efter „Grev Ludvigs“ Befaling i 11 Dage. — Om Tyrken Jsaak blev vidnet, baade af Bartholomæus og hans Hustru, af Borgeren Johan Jørgensen, og af Studenten Joh. Stenmann, at Jsaak oftere havde bragt Breve fra Grev Ulfeldt til Liimhavnen; men uagtet disse 4 Vidners Udsagn, vedblev han ubevægeligt at benegte dette; hvorhos Bartholomæus bemærkede, at Ulfeldt selv engang, hjemme i sit Huus havde sagt om Jsaak, at man kunde gjøre ved ham, Alt hvad man vilde, saa skulde man dog aldrig faae ham til at røbe noget, hvad hans Herre havde betroet ham.

Den anden væsentlige Beskyldning imod Ulfeldt, at han overhovedet vilde forraade K. Carl Gustavs Sag — hvorpaa hans Medvidenhed, om ikke Deeltagelse i Anslaget paa Malmö, og Meddelelsen giennem Bartholomæus af de svenske Krigsplaner

til at storme Kiøbenhavn, skulde afgive et Hovedbeviis — grundedes tillige paa hans formeentlig robede hemmelige Skridt for at erhverve sig Leidebrev til at kunne komme over til Danmark, og dermed sammenhængende Bestræbelser for at udvirke en Forsoning med Kong Frederik den Tredie. Efter Barthol. Michelsens Udsagn skulde det allerede have været noget før Mikkelsdag 1658, da Ulfeldt første Gang henvendte sig til ham om at skrive i den Anledning til Kiøbenhavn (navnlig til Borgermesteren Christoffer Hansen). Bartholomæus havde villet, at Grevnen selv skriftlig skulde henvende sig til den danske Konge; men dette vilde han ikke gaae ind paa. Anden Gang var Ulfeldt i Marts Maaned 1659 kommen frem med en lignende Anmodning til Bartholomæus; men denne havde yttret, at det vel vil falde vanskeligt, eftersom det første Gang var blevet afflaet.

Det ovenanførte er omtrent de væsentligste Punkter, som man har udbragt af Forhørene, og hvorpaa Fiscalen i sit første (med 23 Bilag og Uddrag af Bidnesforhørene ledsagede) Indlæg af 24de Octbr., grundede sin almindelige Paastand: at Ulfeldt i høi Grad havde forbrudt sig imod Kongen af Sverrige som sin Overherre og mod den svenske Krone, som Undersaat og Besidder af et Grevskab og andet Gods i dette Rige; og derfor, efterat have indgivet hvad han kunde sige til sit Forsvar, maatte lide Dom efter Sverriges Love og Constitution. Dette Indlæg blev ikke fremlagt for Commissionen før den 24de Oct. 1659, og saaledes var da omtrent et halvt Aar forløbet, siden den Malmøske Conspiration blev opdaget, eller de første Forhør i den Anledning holdtes. Formodentlig har det hos Ulfeldt indtraadte forunderlige Sygdomstilfælde forhalet Undersøgelsen; eller man har i den lange Tid gjort sig Umage for at faae flere Dphlysninger i Sagen og Bidnesbyrd imod ham; aabenbart er det i det mindste, at hans

Inddragelse i Processen har bidraget til at der efter hiin Tid atter forløb et halvt Aar inden Sagen, for Ulfeldts Bedkommende, kom til Slutning — eller rettere, blev afbrudt ved hans Flugt. — Til den 24de Oct. var ogsaa Grevinde Ulfeldt stævnet for Commissionen i Malmø⁴¹⁾; men hun lod i sit Sted møde Forvalteren paa Herridsvad Kloster med en af hende undertegnet skriftlig Fuldmagt af 23de Oct.; hvorefter hun den 29de indgav sit første vidtløftige Forsvarsindlæg, eller, som Grevinden selv kaldte det, sin „underdanige Erklæring“ over den „kongelige Tiltale“; i det hun atter protesterer imod den Forudsætning, at hun vilde betragte dette som en Rettergang imod Hans Majestæt; og derhos paa det høieste beklager, hendes Ulykke at være saa stor, „at hendes Herre ikke havde den Helbred at kunne svare for sig selv; da han ellers tusinde Gange bedre, med meer end tilstrækkelige Beviser, vilde have kunnet føre sit Forsvar.“ Denne Leonora Christinas altfor beskædne Beklagelse var i øvrigt kun en Følge af den uden al Tvivl klogt overlagte List, at Ulfeldt blev foregivet ved et forstilt Sygdomstilfælde at have faaet en Rørelse paa Tungen, der i meer end et Aar, eller under hele Sagens Fremgang, hindrede ham fra Talens Brug, eller fra at kunne frembringe andet end en uforstaaelig Lyd; det hedder saaledes, at da man første Gang vilde forhøre ham mundtlig, fandtes han sengeliggende, „intet svarede, men allena litet murrade.“

Hvad enten dette Tilfælde, som de Fleste meente, var opdigtet, eller virkelig, saa blev Følgen den samme, at man under hele Processen ikke kunde faae et eneste Ord af Ulfeldts

---

41) Den bestod nu af Rigsraad Hr. Johan Gysbenstjerne, Hr. Gustav Poffe, Hr. Clas Rålamb, Secretairen Niclas Skunk, Afesforerne Gabriel Gyllengrip, Magnus Schiller, Martin Bremer og Erik Prysenius.

Mund, og at han paa denne Maade undgik enhver Uleilighed og Ydmygelse, ligesom enhver mulig Blottelse, som Forhør og Vidners Confrontering kunde have udsat ham for. Han giennemførte sin Svagheds og Maaløsheds Rolle til en saadan Grad af Fuldstændighed, at den i al Fald maa have været ligesaa pinagtig for ham selv, som den blev skuffende for andre; ja som det synes endog for Lægerne. Saa snart man erfarede det i høi Grad paafaldende Sygdoms-Tilfælde, blev hans Tilstand undersøgt, og en Attest af fire Læger erklærede Tilfældet for apoplectisk. Men da efter meer end et halvt Aars Forløb Ulfeldts Tilstand blev uforandret, lod Commissionen atter mod Slutningen af Aaret 1659 en Undersøgelse foretage ved Chr. Fosfs, Provincial-Medicus i Skaane og Canonicus i Lund, hvis latinske Beretning og Betænkning om Tilfældet (dat. 15. Dec.) er bleven trykt. Man seer deraf, at Forfatteren selv ikke tør tillægge sin Jagttagelse og Dom nogen afgjort Sikkerhed, da han forstandigt nok bemærker: at her kunde behøves flere og jævulige Undersøgelser, i et saa sjældent og vidunderligt Tilfælde (*rarus sane & portentosus casus*), hvor man hverken kunde stole paa den Syge selv, eller paa de ham Omgivendes Beretninger. Han beskriver disse Symptomer som lignende dem, der følge med Slag eller Rørelser, men her havde de, imod det Sædvanlige, vedvaret i flere Maaneder. Greven var uden Feber, manglede ikke Følelse i Legemet, heller ikke syntes Aandedraget besværligt, skiondt det var svagt; den høire Side befandtes noget kold, det høire Die ustadigt og begge næsten luffede. Den Syge begierede, efter Grevindens Beretning, aldrig nogen Føde, men spiste med Graadighed hvad man gav ham i Munden; og var ikke altid Herre over de naturlige Udtømmelser, naar man ikke sørgede for at bringe ham til visse Tider de fornødne Midler. Da Beretningen udviser, at Ulfeldt har tilbragt hele Tiden i Senge

og at Ingen uden hans Hgtefælle har pleiet og opvartet ham: (nueligen er ogsaa den Bagt, der var sat til umiddelbart at tage Vare paa ham, paa Grund af hans Sygdom bleven henlagt i det nærmeste Bærelse) saa seer man, at det ikke var let at blive overtydet om Sagens rette Forhold; og at det endog gierne har kunnet stee, at Ulfeldt til sine Tider, f. Ex. om Natten, har kunnet føre Samtaler med Grevinden, uden at man har mærket det.

Inden han endnu kom, eller satte sig i denne Tilstand, havde han, efterat han med sin hele Familie var sat under Bevogtning i Huus-Arrest, begyndt at udarbeide et Forsvarsskrift,⁴²⁾ som han formodentlig havde agtet at indgive til Commissionen i Malmø, men som uden Tvivl ikke blev benyttet, da det er afbrudt, og ingensteds i Processacterne er omtalt. Man seer, at Ulfeldt paa den Tid endnu var i usvækket Siælskraft; han taler her i en meget høi og fornem Tone, undertiden blandet med Suk og Klager over Modgang og Kongens unaadige Sindsforandring; han affærdiger de mod ham, efter Barth. Michelsens Vidnesbyrd, reiste Beskyldninger meget kort, som falske Angivelser, „hvilke han aldrig skal være i Stand til lovlig at bevise, enten med Skrifter, eller lovfaste Vidner.“ Han gaaer derimod ind i en vidtloftig Udvikling af sin personlige Stilling til K. Carl Gustav og den svenske Regiering, og fremsøger alle optænkkelige Grunde og Beviser til at fralægge sig, hvad man i Anklagen og Processen bestandigen og ikke uden al Foie forudsatte: at han baade var i Kongens Tieneste som Embedsmand (hvorom der maaskee dog kunde blive en og anden Tvivl tilbage;) og at han

⁴²⁾ (Utrykt Bilag). Dette hører unegtelig, ved de mange karakteristiske Ytringer og umiddelbare Bidrag til at oplyse Ulfeldts Stilling og Tænkemaade, hvilke det indeholder, til de interessanteste Actstykker, som haves til hans Historie.

maatte betragtes som Underfaat i Sverrige, hvor han havde modtaget Lehn og Godser til Skient af Kongen, og af ham var ophøiet i den svenske Grevestand. Ulfeldt, der vilde anses som uafhængig Privatmand, søger at svække eller afbevise denne Paaftand bl. a. derved, at Grevskabet endnu ikke var ham fuldkommen overleveret, og at de svenske, baade høiere og ringere Embedsmænd handlede paa de ham overdragne Godser og med Bønderne, som de vilde. I det Hele vilde han kun betragte disse Forlehninger som Bederlag for de Tjenester, han havde beviist Kongen og den svenske Krone; og han glemmer ikke, efter sin sædvanlige Skik, selv at udmale „sin ringe, dog godmeente Tjeneste, imedens han i den første Krig opvartede hans Majestæt“, med stærke Farver. „Jeg haver ingen Umag sparet, enten udi Raad eller Daad; haver ladet mig finde, hvor fornødent gjordes til hans kongel. Majestæts Tjeneste, i hvad Occasjon, som foresaldt; i lige Maade udi affaires d'état, in consiliis, udi Tractater, og udi alt det, som Hans Majestæt behagede at employere mig udi; og naar fornødent gjordes, haver jeg forstrakt af mine egne Midler, som Hans kongel. Majestæt er selv bedst bekiendt.“ Han vil ikke tilregne Kongen den Behandling, hvorved han finder sig fornærmet; „men de smaa officianter“, som misunde og hindre ham i at nyde Kongens Gunst; som ved deres Inventioner og Practiquer gjøre Herrens Benaadninger til intet“, og som han, til Svar paa deres haanlige Tale, vilde adspørge: „Hvor mange der var iblandt dem, som præsenterede sig til at tiene Hans Majestæt, der af sine egne Midler kunde tiene Herren, naar Behov gjordes, og i det som var af stor Importants, og som vilde bruge deres Credit til Herrens Tjeneste? Af Slige skulde vel Tallet være heel Haas; thi de fleste komme, fordi de selv vilde have noget af Kongen; og det kunne de maafee ogsaa trænge til.“ — At

han ikke, „som det foregives“, skulde være en Vasfal af Kongen af Sverrige, „eller være ham obligeret til Alt, hvad andre Underdaner ere forpligtede til“, fordi han besidder Gods i denne Konges Land, vil han bevise med de svenske Bieker, som have en stor Deel Gods i Danmark, hvoraf de svare Kronens Rettighed, som af andet Adelsgods, uden at nogen af dem er holdt for Kongen af Danmarks Vasfal, eller man der har fordret nogen personlig Hylving eller Underdanighed af dem; ligesom ogsaa med sit eget Exempel, da han i atten Aar har eiet „to herlige Baronier, samt en dertil hørende Stad, som kaldes Gratlitz, i Böhmen, uden at holdes for en Vasfal af dette Kongerige, eller være for sin Person forpligtet til nogen Tjeneste. — Ved denne Gienstand er Forsvarskristet afbrudt. Flere af de andre Besværs punkter, som Ulfeldt selv havde opregnet, (f. Ex. at han havde forsømt, at gjøre Kongen sin Opvarning; at heller ikke hans Sønner før deres Afreise havde kysset Kongens Haand; at han til adskillige Personer havde talt fornærmeligt om Hans Majestæts Handlinger, m. m.) er han saaledes enten ikke kommen til at behandle, eller den egenhændige Afskrift af Forsvaret, som haves, er ikke fuldført til Enden. Indtraadte Forhold og Omstændigheder, som vi ikke kiende, have bragt ham til at opgive det Forsæt, selv at fremtræde til sit Forsvar; han overlod det til Leonore Christine, og det er sikkert nok, at en mislig og slibrig Sag kunde, i dette Tilfælde, ikke være givet i bedre Hænder.

I Grevinde Ulfeldts ovenanførte Erklæring af 29. Oct. 1659 søger hun, efter en kort Gientagelse af Hovedpunkterne i Advocatens Klage at giendrive den første af disse: Beskyldningen imod hendes „Herre“, at han i Begyndelsen af den udbrudte Krig havde søgt at komme i Gunst hos Kong Frederik den Tredie. Hun beraaber sig fornemmelig paa Ulfeldts

edelige Erklæring af 30. Mai, hvori han benægter, at have havt noget Samqvem, eller ført nogen Samtale med Bartholomæus af den Art, som denne havde foregivet; og udlægger dennes Udsagn som Følger af „hans længe forehavte Intention, at ruinere hendes Herre.“ Hun vil bestyrke dette ved den Modsigelse, der findes imellem et Vidnes, Tolderen Niels Persons Bekjendelse: at det var ved Micheldag 1658, at Bartholomæus berettede ham om Ulfeldts Dnske, at erhverve Frederik den Tredies Naade, og Barth. Michelsens egen Angivelse: at det først var ved Mortensdag s. A. da han fik Brev fra Borgermesteren i Kiøbenhavn om dette Ulfeldts Dnske. „Hvorledes, maa man billigen spørge, kunde Barthol. om Micheldagstider sige Niels Person det, hvorom Borgerm. Christoffer Hansen, (efter eget Indfald) først tilskrev ham ved Mortensdag?“ — Til Besvlydningspunktet om Rejsepasjet fra Kiøbenhavn, der yderligere skulde bestyrke det foregaaende: at Ulfeldt vilde søge om Naade ved det danske Hof, svarer Grevinden: at det aldrig skal kunne bevises at hendes Herre, enten ved Bartholomæus eller nogen Anden, havde sagt om Pas hos Kongen af Danmark⁴³⁾; ligesom hun ogsaa her finder Modsigelse og Forvirring

⁴³⁾ I særskilte Svar paa adskillige Punkter og Omstændigheder i Actors første Indlæg, som fulgte med Grevinde Leonores Erklæring, hedder det under Nr. 6, i Anledning af Barthel. Michelsens skriftlige Vidnesbyrd: At hun selv, ligesaa lidt som hendes Mand, aldrig nogentid havde talt til ham om at skrive angaaende et Pas. „Men den sidste Gang, han var hos os, da sagde han, at han havde hørt, vi vilde rejse; hvortil min Herre svarede, Ja, han havde dertil begieret Pas af Hs. Kgl. Maj. af Sverrige; thi Niels Friis var da i Helsingør, for derom at sollicitere. Derpaa sagde jeg: Naar vi faae det, ville vi og anholde om et hos Kongen af Danmark; hvad tyktes Eder, Bartholomæus, skulde vi vel faae det, eftersom det er blevet negtet Gyrten af Holsten og Sanribal Schested? — Hvortil han svarede „saa langsomt: „Jeg veed ikke.“ Hvorfor veed I ikke? sagde jeg. „Jeg siger“, svarede han, „at jeg veed det ikke“; hvorpaa jeg sagde: „Vi kan da ikke faae mindre, end et Rei. Det var Alt hvad der om

i Bekiendelsen. Ja, siden Advocaten selv holdt Ulfeldt for „klog og forstandig“, saa maatte han vel ogsaa troe, at denne vidste, paa hvad Maaner et Rejsepas skulde søges hos K. af Sverriges Fiende“; og virkelig havde det været hans Hensigt, „med Hans svenske Majestæts naadige Billie, ikke allene at søge om Pas hos Kongen af Danmark; men ogsaa, med lige Bevilgning, hos den hollandske Admiral, for at forsikres om, at kunne komme sikkert over Østersøen.“ Det var ingenlunde underligt eller uhort „at Potentater endog meddele deres Fiender Rejsepas; det er en generosité, som observeres overalt i Christenheden“. Tilfødt slutter Grevinden sin Erklæring til dette Punkt med de Ord: „Jeg vidner det „for Gud i Himlen, at jeg ikke engang af min Herres Tausker „under denne Feidetid har kunnet fornemme, at han havde „meent at søge videre Naade af Kongen af Danmark, end „hvad H. Maj. af Sverriges lykkelige Vaaben naadigst havde „gjort os deelagtige i.“

Imod det andet Klagepunkt, Uabenhængen af den svenske Plan til Stormen paa Kiøbenhavn m. m., beraaber Grevinden sig først ligeledes paa hendes Mand's edelige Benægtelse. Dernæst udvikler hun, at der slet ikke laae noget Beviis for Bartholomæus' Angivelse i Niels Persons Udsagn, at den forsinævnte havde sagt det til ham; thi „Niels Person siger efter Sagn“; han kunde jo ikke vide, om det var sandt, hvad Bartholomæus foregav, eller ikke; „et Menneske er god for, at kunne bringe en Usandhed i tusinde Munde.“ Ligesaa lidt laae der noget Beviis deri, at Mag. Hans i Bunkesløb bekiendte, at have læst Punkterne om Stormen, der meddeelttes ham af Bartholomæus; thi han erfarede det kun af dennes

---

„Pas blev talt; og jeg spurgte ham expres derom, for at fornemme, om jeg kunde slutte af hans Svar, at han vidste hvorledes det stod til i Kiøbenhavn.“ v. s. v.

ubeviiislige Ord, og hvad han læste, var skrevet af Bartholomæus med egen Haand. Snarere kunde den Hast, han havde for at faae det meddeelt til Niels Person og til Præsten, endnu samme Aften, vidne om, at Bartholomæus tænkte paa et svigfuldt Anslag imod Grev Ulfeldt. Var det ikke en Sag, han snarere maatte have holdt ganske hemmelig? „Hvorfor vilde han, at Mag. Hans skulde give ham det under sin Haand, at han havde læst Punkterne om Stormen, og at han havde sagt ham at have faaet den Kundskab af Greven? Kunde den Attest være dem i Kiøbenhavn til et Brystværn imod Stormen?“⁴¹⁾ — Beskyldningen angaaende Anslaget mod Flaaden i Landskrone Havn berøres kun løseligt i dette Forsvarsskrift, der overhovedet kiendes at være skreven for den uheldige Opdagelse af Ulfen med Barthol. Michelsens Brevskaber.

Det tredie Anklagepunkt mod Ulfeldt, at han havde været Medvider i den Malmøste Sammensværgelse, og overhovedet ikke allene været vidende om, at Bartholomæus havde Forbindelse og Brevverling med Folk i Kiøbenhavn, men endog benyttet sig heraf, har Grevinden noiere gaaet ind paa; hendes Modbeviser ere undertiden svage nok; undertiden er derimod hendes Giendrivelse affattet med en Klogskab, der veed at benytte det mindste svage Punkt hos Modstanderen, og hendes

---

⁴¹⁾ Her har Grevinden, ligesom paa flere Steder, forhastet sig i sine Inductioner, og været i Vildfarelse med de i Retten fremlagte, af Bartholomæus efter Fulommelsen opskrevne „Punkter om Stormen“. Dette var (som Advocaten oplyser i sin Replik, eller det andet Indlæg) først sleet, efterat Bartholom. blev fængslet, „så wijda han af det ofversenda kunde sigh ihughkomma.“ Det blev da af Commissions-Retten paalagt Mag. Hans, at understrive denne Opkrift af Bartholomæus, til Vidnesbyrd om, at den stemte overeens med hvad denne i Jan. 1658 havde meddeelt ham. — (S. Afstykket; Bilag II.) — Den udsørligere Beretning om Planen til at bestorme Kiøbenhavn, som fandtes blandt de øvrige Papirer i Sandgravens, (jfr. Num. 49) blev senere paaberaabt og fremlagt af Advocaten.

Beretning oplysende med Hensyn til Ulfeldts Person. Hun forsikkrer saaledes at kunne fuldkommen beviisliggjøre: „at „Bartholomæus ikke haver talt med min Herre fra Martini og „indtil Juul, (1658) i hvilken Tid jeg har hørt sige, An- „slag paa Malmø skulle have været for; ja det som meer er, „da haver han ikke seet ham engang; thi strax efter Mortens- „dag blev min Herre behestet med en heftig Flod, som holdt „ham ofte ved Sengen, og indtil faa Dage før Juul i sit „Sengekammer; saa at imidlertid ingen Fremmed med ham „talte, uden Hr. Gen. Major Esjen, tilligemed Oberst Mör- „ner, og Hr. Iver Krabbe, som hver een Gang besøgte ham.“ Ulfeldt havde, i al den Tid han var i Malmø, vist ikke over 4 Gange talt med Bartholomæus; og „det er for Resten ingen Consequents, at man skulde vide af en Skielms Skielmsstykker at sige, fordi man undertiden havde Dmgang med ham.“ — At hendes Mand i sin Erklæring til Kongen intet havde yttret om Anledningen til at han saae Bartholomæus hos sig i sit Huus, var fordi saadant maatte berøre alt for ubetydelige Huusfager. Saaledes huffede Grevinden, at hans Vrende engang var at faae en Regning betalt for Kalk og Steen, som var bleven leveret til Ulfeldts Herregaard Torup, imens han var udenrigs; en anden Gang var det i Anledning af en Handel om Havre; og atter en anden Gang angaaende noget Dvæg, han ønskede at faae paa Foder; ligesom Greven havde staaet i Handel med ham om Byg, Fleff og Smør. Andre Slags Vrender havde Bartholomæus aldrig havt i deres Huus. Kiold Friis var heller aldrig udtryffelig sendt til ham for at indhente Gifterretninger og Nyheder fra Kiøbenhavn; han havde, ligesom andre Tienere, kun leilighedsviis skullet spørge „hvad Nyd der var iblandt Folk.“ De 4 Vidners Udsagn om Isak Johansen (Tyrken) finder Grevinden ikke at stemme overeens, eller at de endog modstige hinanden;

og har Isak endog, som det var udsagt, været paa Liiimbavnen, saa har han dog ikke fært noget Brev til Kiøbenhavn derhen for sin Herre, hvilket ikke allene Grevinden selv „med høieste Sandhed kan forsikre“; men som Ulfeldt ogsaa „med sin høieste Eed“ i sin indgivne Erklæring har bekræftet. Desuden ere disse Vidner, og Bartholomæus selv, forhorte uden lovlig Rettergang, læsterdi ingen Bedermæle da var“; og Grevinden kan ikke erkiende dem for lovlige Vidner, eftersom hun ikke har indladt sig i Process med Hans Kgl. Majestæt. (!) — „Havde man forundt hende, at kunne tiltale Bartholomæus for hans Værneting, da havde man kunnet faae at see, hvorvidt hans Vidnesbyrd kunde gaae og gielde.“ — Saaledes gaaer ogsaa Grevindens Forsvar i det Væsentlige mere ud paa, uden videre at benegte Sandheden af Vidnernes Udsagn, end paa at afbevise deres Indhold; og ligesom hun meer end eensgang seger at undvige Formen af en ordentlig Rettergang, og at give sit Forsvar Skikkelse af en Erklæring, saaledes slutter hun det, ikke uden Kunst, i en mere ydmyg Tone og med en rhetorisk Bending, hvorved hun vil indsfyde sig og sin Høgtæfelles Sag under Kongens umiddelbare Deeltagelse og Medfølelse over deres Skiebne.⁴⁵⁾

Dette Grevinde Ulfeldts Forsvarsindlæg besvarede Advocaten Magn. Larsen i en Replik, indgivet til Commissionen i Novbr., hvori han først afviser hendes Protest imod Sagens

⁴⁵⁾ „Hvorfore jeg haaber og formoder, at S. Majestæt desho naadigere optager denne min Erklæring, og naadigst vil erindre sig min Herres troe, flittige og omhyggelige Tjeneste; hvorledes han med Liv, Experiens og Forstrækning af en stor Formue, usertroedent har tjent S. K. Maj. og nu sin Helbred har tilfat. Han vilde derfor Sin Raades Dine igien til os vende, mig fattige, ene og af alle Slagninge og Bemær forladte Dvunde til nogen Hufvaldelse; at den mig precieuse Relique af min storbelige Herre sit ærlige Navn, som han altid haver stræbt efter at erholde (bevare), uplettet med sig i Graven maa tage.“

Behandling ved loyformelig Rettergang, da det netop var den svenske Konges Villie og udtrykkelige Befaling, at Sagen ikke alene skulde undersøges ved den udnævnte Commission, men Greven og Grevinden enten fralægge sig den Sigtelse for „at have handlet Kongen og hans Rige til Skade og Krænkelſe“ hvorfor de nu vare tiltalte ved ordentlig Proces, eller i Mangel deraf lide Dom efter Sverriges Lov og Ret. Han beræber sig paa den „ikke mindre lovlige, end berømmelige“ kongelige Resolution: at „der med Hr. Greven skal forfares, som med en i Hans Maj. Rige fornem og grevelig Standsperson, Raad og Undersaat.“ Grevindens Protest maa saameget mere afvises, som Grev Ulfeldt selv, „førend han saa haardt, som nu formenes, faldt i Sygdom, selv ikke vægrede sig ved at indgive en med hans egen Haand underfreven Forklaring til Kgl. Majestæt“; ligesom Grevinden ogsaa i et af sine specielle Forsvar (i sit Nr. 13)⁴⁶⁾ tilstaaer: at Ulfeldt med egen Haand har opskrevet, hvad de kongel. Commissarere „have talt med ham om denne Saa, og hvad han derpaa haver svaret.“ — Skulde Greven virkelig nu være saa svag, at Grevinden slet ikke („man vil dog haabe det bedre“) skulde kunne understøttes af ham selv i Forsvaret: saa have Commissarerne, endnu medens Greven var ved Helbred, fuldstændigen meddeelt ham alle Klagepunkterne, saa at han har havt Leilighed nok til at meddele sin Frue Alt hvad der kunde tiene til hans Forsvar, og til at giendrive hvad han sigtedes for; ligesom man og af de indgivne Exceptioner kan skønne, „at Fru Grevinden hverken paa Forstand eller discretion, alt saadant i Pennen at forfatte, slet intet manquerer.“

⁴⁶⁾ I den anførte, her benyttede Samling af Acter og Vidne-Udsagn i G. Ulfeldts Sag, findes kun Leonora Christinas „Tienlige Svar“, fra Nr. 1—6, alle med hendes Navns Underkrift, og daterede d. 29. Dec. 1659.

Advocaten giennemgaaer nu yderligere, saavel de anførte Forsvarsgrunde for Ulfeldts Uskyldighed i de ham tillagte strafværdige Forbindelser med Kongen af Sverriges Fiender, og de til dennes Fordærvelse sigtende Dplysninger, han skulde have meddeelt disse; som ogsaa de af Grevinden paaberaabte Grunde, der skulde svække og omstøde de i den Anledning forhorte Vidners Udsagn. Fornemmelig fremføres alle Grunde til at bestyrke det vigtigste af disse, nemlig Bartholomæus Michelsens Vidnesbyrd, som uvilligt og sandsfærdigt. Advocaten beraaber sig bl. a. paa, at der aldrig var fremkommet mindste Beviis for, at Bartholomæus nogentid havde næret eller viist personlig Uvillie imod Greven; han havde tværtimod altid staaet paa en god Fod med denne; Greven havde jævnlig havt Handel og Kiøbmandskab med Bartholomæus, og denne havde havt noget af sit Dvæg paa en af Grevens Gaarde (Torup); Grevinden havde skicket Bud efter ham, for at høre hans Mening, om Mueligheden af at erholde et Rejsepas fra den danske Konge, m. m.; „hvoraf følger, at naar Fiendskab ikke bevises, da statueres i saadant Tilfælde Ven-
skab.“ — Hvad Bartholomæus under Forhørene havde udsagt om Greven, hans Samtaler med denne, og det Hverv, han havde erholdt af ham, at befordre Dplysninger angaaende Stormen til Kiøbenhavn, havde været en naturlig Følge af hans egen Stilling som en Inquisit, der fandt det raadeligst for sig selv, frivillig at bekiende den hele Sandhed, uden at lade det komme til, at den ved Tvangsmidler eller Tortur kunde blive ham afpresset; hvormed han i øvrigt aldrig nogen-
sinde med et Ord var bleven truet.⁴⁷⁾ Han har aldrig

⁴⁷⁾ „Naar Fru Grevinden (bedder det) vil behage at lade sin Jultmægtig med Advocatus Regius derom communicere, vil hun blive derom overbevist af Protocollerne: at der aldrig er bleven nævnet et Ord om Tortur, naar man har forhørt Bartholomæus angaaende Greven.“

under Forhørerne af Frygt ladet sig bringe til noget Vidnesbyrd om sine Medskyldige, som er befundet uhiemlet, eller som Bedkommende ikke „for det meste have tilstaaet.“ Det maa saaledes, efter alle oplyste Omstændigheder, indrømmes, at Bartholomæus hverken kan være kjøbt, lokket eller tvungen til at beløve Greven og Grevinden; ligesaa lidt Grund har det urimelige Foregivende, at han skulde have „sammensat og forvaret slige Copier og Memorialer“, som de, der ved et besynderligt Tilfælde vare komne for Dagen, for derved at vise sin Troskab mod Kongen af Danmark, og opnaae Fordeel for sig selv. Saadant var for ham ganske overflødig, eftersom hans Iver og Troskab tilforn var tilstrækkeligt erkendt og paaskønnet af det danske Hof.⁴⁸⁾ Saameget mindre Grund har den fremtrukne Forevending, at Bartholomæus selv kunde have opspundet sin Correspondence fra Kiøbenhavn, da man har fundet Beviis paa, at han af Rigshofmester Gersdorff er bleven anmodet derom.

Med Hensyn til Grev Ulfeldts, under den paa ny udbrudte Krig imellem begge Konger, gjorde eller tilsigtede Skridt for igien at opnaae den danske Konges Gunst, mener Advocaten, det er unødvendigt „længere at betiene sig af Gissninget; da en Deel af den for ikke længe siden underligt fremkomne Correspondents,⁴⁹⁾ som Bartholomæus havde ført paa Kiøbenhavn“, siensynligen lægger en saadan Hensigt for

⁴⁸⁾ „Han behöffuer intet ifrå Dronningborgs Lähn, eller annestädes i Danmark, förskaffa sigh skudzmaäl; de äre ifrå Köpenhamn för han persohn och qualiteter illustres nogh.“

⁴⁹⁾ „Hvaraff en deel inthet länge sedan (altsaa formodentlig netop i den Tid, som forløb imellem Advocatens 1ste Indlæg eller Klage, og hans Duplik) underligen är fremkommen i daghs Liuset, som det, förwarad i en Ask, och nedersatt i en Sandgroop vnder några steenar, aff en Räll ähr upkrassat, och sedan sunnen worden.“

Dagen. Iblandt diſſe, i den i en Sandgrav nedſatte og af Røven optraadſede Ulfes glemte Papirer, var ogſaa Ulfſkrift af en kort „Memorial“ fra Bartholomæus til Ulfeldt, af 24. Nov. 1658, hvori han beder, at Greven vilde meddele ham „noget ſkriftligt, hvorefter det Dmtalte grundigt i Pennen kunde fattes og overſkiffes“; ſamt et kort Svar herpaa i en Seddel med Grevindens Haand, (og paategnet af Bartholomæus: „Ulfeld. 24. Nov. 1658“) hvori ſiges ham: at det han begierer kan for mange Marſagers Skyld ikke ſkee; men Sagen er ham bekiendt; de vide bedſt (i Kiøbenhavn) hvorledes den efter Omſtændighederne ſkal føres.⁵⁰⁾ — I Ulfen var end videre fundet Concept til et (danſk) Brev fra Bartholomæus til Ulfeldt, dat. Kiøbenhavn, den 5. Dec. 1658. Han beklager deri, at han for den Miſtanke, hvori han er falden, ikke ſelv tør komme til Malmø, og derfor ikke ſelv kan overlevere det medfølgende (uden Tvivl et Brev fra Corſigs Trolle til Bartholomæus); han onſkede at kunne tale paa et ſikkert Sted enten med Grevinden, eller en anden betroet Perſon. Tiden, ſiger han, drager ud; Brevene haver, for Modvind, ſaa længe været paa Veien; nu vilde han gjerne have dem bort næſte Tirsdag, o. ſ. v. Han vilde tilraade Hs. Excell. ſelv at ſkrive Hs. kgl. Majeſtæt (Frederik III.); til „og derudi giøre nogen Undſkyldning“, ſom „Ed. Excell. veed det langt ypperligere at giøre, end af mig, ſom en ringe Perſon kan raades.“ Han formoder, ja er forviſſet om, „naar en ſaadan høflig ſkrivelse overkom, at føre det tilbage igien, ſom Hs. Exc. og ganſke familia kunde være tient med, og Hs. K. Maj. (af Danmark) og det hele Riges Indbyggere meget tienlig.“ Han tilføier videre: „Eders Excell. ſkrivelse ſkal ſikkerlig blive H. K. Maj. i egen Haand ved

⁵⁰⁾ Begge diſſe korte i Retten fremlagte Actiſtykker ere aſtrykte i Bilagene Nr. IV.

Borgermester Hans Jørgensen leveret, som mig derom til- ligemed Trolen haver tilskrevet, og aldrig komme for Andres Dine." Man seer heraf, og af paafølgende Uttringer, at Meningen har været, Bartholomæus selv skulde staae sig over til Kiøbenhavn for at medføre Ulfeldts Skrivelse; havde denne ellers nogen Tvivl, og der fandtes en tro Tiener, „som ikke af for Mange der over var kiendt“, da kunde han følge med, for at blive forvisset om Brevets Aflevering; og Bartholomæus vilde der udgive ham for sin egen Tiener.

Om noget saadant fra Ulfeldts Side er skeet, veed man vist nok ligesaalidt med Visshed, som om det nogentid lykkedes, at faae de saakaldte „Punkter om Stormen“ (saaledes som de fandtes i den opgravne Kiste) overbragte til Kiøbenhavn; hvilket dog, efter Omstændighederne ved deres besynderlige Op- dagelse og Fremkomst under Processen, neppe kan antages. At disse Punkter imidlertid af Nogen ere blevne Bartholo- mæus dicterede i Pennen, kan saameget mindre tvivles om, som man seer ved at sammenholde den fundne „Concept“ til de Ulfeldtske Oplysninger om Stormplanen, (i Forening med et Anslag til at opbrænde og ødelægge den svenske Krigsflaade i Landsronas Havn), med den kortere Angivelse om hiin, som Bartholomæus skriftlig havde opsat i Arresten: at han paa den Tid vel erindrede sig det meste og vigtigste af Ind- holdet; men dog langt fra ikke havde kunnet huske eller ordret giengive det Hele, og derfor havde forbigaaet adskillige Om- stændigheder, som den udførligere (dicterede) Concept) inde- holder.⁵¹⁾ Magnus Larsen har ikke glemt i bemeldte sin Duplik at fremhæve denne Overensstemmelse imellem det i Arresten tidligere nedskrevne Udsagn af Bartholomæus om det som var blevet betroet ham, og den senere fundne saakaldte „Concept“,

⁵¹⁾ Jeg har, til Sammenligning og Oplysning af ovenstaaende, ladet begge Actstykker afstrykke som Bilag Nr. II. og III.

der, i Folge hans egen, let forklarlige Paategning („Denne er Ulvens Kundskab“) skulde være ham af Ulfeldt dicteret i Pennen. Advocaten bemærker „at Kgl. Majestæts (Carl Gustavs) desseim stemmede vel overeens med Bartholomei oversendte Kundskab; om endog enkelte Omstændigheder, som det ved saa betydende Foretagender pleier at gaae, i Udførelsen afveg fra Planen.“ Men hvorledes han skulde have kunnet faae denne Kundskab paa nogen anden Maade, end igiennem Greven, har det ikke været mueligt at komme paa Spor efter ved den nøiagtigste Undersøgelse af hans Færd og Dmgang i hiin Tid. Endvidere har Advocaten giort den Bemærkning, i Anledning af Angrebsplanen ved Stormen paa Kiøbenhavn: at da Greven meget vel kiendte Kiøbenhavns Befæstning, og „havde ladet en stor Deel deraf bygge“, burde han have taget sin Pligt i Agt, og som Kongen af Sverriges Geheime-Raad meddeelt Hs. Maj. sine Raad og Anslag til dette desseims Udførelse, hvilket mueligen havde kunnet virke meget til et heldigt Udfald.⁵²⁾ Saa langt var det herfra, at Greven endog, som man maa antage, har været den, der opspandt det Anslag til den svenske Flaades Udælgelse, som Bartholomæus umueligen af sig selv kunde finde paa. At Greven desuden ikke alene var vidende om „Bartholomæi Collusion med Fienden“, men ogsaa corresponderede paa Kiøbenhavn, og fik Breve deraf: derom er det uforuødent „videre at disputere“, da Sandheden ved de opsnappede, eller ved Tilfældet opdagede Skrifter er kommen for Dagen. De øvrige Punkter, som Advocaten giennemgaaer, ere væsentlig de samme, som i de tidligere Ind-

⁵²⁾ Ulfeldt havde derimod engang berettet for Bartholomæus om Fyrsten af Sulzbachs og Hannibal Schesters „Visite“, (jfr. S. 39 og 41) og at han havde for dem ytret, „at han holdt samme desseim, (Stormen paa Kiøbenhavn) for et desperat Værk“, og meente „at Hs. Maj. vilde dermed alleneffte giøre en semblant“.

læg fra begge Sider havde været berørte; saaledes om Grevens Exceptioner imod den ham tillagte Stand og undersaatlige Stilling; om Grevindens Ytringer af Utilfredshed med de hendes Mand fra Kong Carls Side tillagte Hædersbevisninger og Belønninger; om de Prøver, han selv tidligere har lagt for Dagen paa Gienstridighed og Misnøie med Kongens Befalinger, i Henseende til Forsatningen i de forhenværende danske Provindser; om Grevens „pludselige Renunciation og Opsigelse, giennem et Haandbrev, paa den Titel og Charge af Kgl. Maj. Geheimeraad,⁵³⁾ hvormed Ingen tilforn i Sverrige har været honoreret“; om hans Forsømmelse af den Kongen skyldige Værdighed og Opvartning ved Hoffet; om hans ugrundede og urimelige Paastand, at have modtaget Grevskabet Sølvitsborg og Herredsbadskloster, ikke som arveligt Lehn af Sverriges Krone og som kongelig Gave, men som Bederlag for Hirschholm i Siælland; da dog Gavebrevene i den Henseende ere saa tydelige, at her ikke kan blive mindste Tvivl tilbage; m. m. I Anledning af Grevindens Ytringer om alle de Tjenester, som Ulfeldt har beviist Kong Carl „med Liv, Experienz og Forstrækning af en stor Formue“: gien tager den svenske Advocat endnu tilfødt, at Greven har faaet disse Tjenester vel betalt, baade i den Moskilske Fred, og ved de skienkede Godser, m. m.; men hvad Pengeforstrækningen angaaer, „da er Hans Maj. ikke anderledes fundet, end at betale samme tilbage med Rentur, om saaledes er betinget.“ Han slutter endelig sit Gienmæle ikke uden bitter Ironie: Ingen kan tvivle om, at Hs. Maj., hvis Vædel-

⁵³⁾ Om denne Titel og Værdighed siger Advocaten et andet Sted: „at han formodentlig paa den har faaet Bestalling, (Afskrift af en saadan havees virkelig) og har godkiødt den ved sin Underkrift i den Moskilske Fredstractat.“

modighed og andre Dyder hele Verden kiender, gierne seer og onsker, at Greven maa føre „den precieuse tresor“, sit ærlige Navn, med sig i Graven; hvilket „med saa meget større éclat“ vil ske, naar Greven ved en lovlig Dom er bleven rensket og frikiendt for al Mistanke og Besskyldning.

Som det synes har Grevinde Ulfeldt besvaret dette Actors Gienmæle; men hendes Duplik (som formodentlig vil findes blandt de originale Processacter) fattes i det her benyttede Haandskrift, der indeholder Copier af de øvrige Indlæg, m. m. Man tør slutte dette af et Actstykke, med Overskrift: *Triplica Assess: M. Lars: Contra Ulfeld: insin. Novemb. Ao. 1659*; hvilket findes i bemeldte Haandskrift. I dette udsørlige, overhovedet med Klarhed og Orden affattede Indlæg moder Advocaten sin kvindelige Modparts ofte med dristige, men svagt begrundede Sophismer og Udflugter giennemvævede Forsvar med en retskyndig Sagførers Argumentation; og viser bl. a. hvorledes en af dette Forsvars Hovedgrunde, at forvandle den efter Kongens Befaling mod Ulfeldt anlagte Action, hvori Spørgsmaalet dreiede sig om et begaaet Statsforræderi, eller Crimen læsæ Majestatis, til en Sag, hvori Kongen blot havde forlangt en Erklæring af Ulfeldt til Oplysning om hans Skyldfrihed, manglede enhver Retsgrund; hvilket særdeles gjaaldt om Grevindens oftere gientagne Paastand om en Retsfornegtelse, som skulde ligge deri, at det formeentes hende at optræde som Klager imod Bartholomæus, og „søge ham for sit Bærneting“ som den, der ved falske Vidnesbyrd og Befiendelser vilde styrte Ulfeld i Ulykke. Da Bartholomæus selv var fængslet og under Tiltale som Medskyldig, eller en af Hovedmændene i den Malmøske Sammenrottelse, var det let begribeligt, at et privat Søgmaal imod en Statsforbryder ikke kunde afbryde Rettens Gang i den offentlige Sag, der fortes imod ham, og hvori Ulfeldt var

bleven indviklet, ikke blot ved Bartholomæus' Angivelse af det, som var passeret imellem Greven og ham, men ved mange Andres Vidnesbyrd om Udsærd og Handlinger af Ulfeldt, der nu paataltes som forræderiske imod Kong Carl og Sverriges Krone, og ydermere ved foresundne Breve og skriftlige Documenter, som forøgede Mistanken om hans Skyldighed. Ligesaa lidt som dog Bartholomæus ved noget Udsagn har villet tillægge Grev Ulfeldt umiddelbar Deeltagelse i det fra Kiøbenhavn udgaaede og ledede Anslag imod Malmø: lige saa lidt kunde den blotte Benægtelse, eller Beskyldning for løgnagtig Bagvaskelse og Meened imod en tilforn uberygtet Mand, fælde saadanne Vidnesbyrd af ham, der fandtes bestyrkede ved andre Vidners Udsagn og ved flere samstemmende Omstændigheder.

Hertil kom endnu den, som var saa meget mere graverende for Ulfeldt: at lang Tid efterat Bartholomæus i Forhørerne havde bekiendt, at have staaet i et nærmere Forhold til Greven, ført Grender paa hans Begne til Kiøbenhavn, og modtaget farlige Meddelelser fra ham om de svenske Krigsplaner (som nu endog denne Bekiendelse, som man kan antage, var skeet — vel ikke blot for at „ruinere“ Greven; men for mueligen at aabne sig selv en Vej til Benaadelse) var der opdaget endeel bortgjemte skriftlige Documenter, som endnu mere bekræftede, hvad allerede de mundtlige Bekiendelser af Bartholomæus og andre Vidner havde robet. At Grevinden (i sin manglende Duplik) har søgt at gjøre disse Documenter til falske og efterskrevne, og at bringe Forvirring og Modsigelser ind i Forholdet imellem Skrifterne og tidligere Udsagn i Forhørerne m. m. har dog lidet villet lykkes hende. Uden at kunne her følge eller gientage alle de smaalige Omstændigheder og Oplysninger, som Advocaten fremsøger af Vidneforhørene m. v. for at giendrive Duplikken, kan jeg dog ikke undlade at indføre hans

ganske sandsynlige Beretning om hvorledes det er gaaet til med det uventede Fund, der compromitterede baade Ulfeldt og Bartholomæus. Siden denne saae, at alle hans Bestræbelser for at fremme Anslaget paa Malmø bleve forgieves, har han tilintetgjort endeel Papirer, som vedkom Underhandlingen om denne Sag;²¹⁾ men bevaret nogle, som han ansaae for vigtige, eller som han vilde skaffe over til Kiøbenhavn. Ved det sidste Bud fra Kiøbenhavn, der om Foraaret, inden han blev fængslet, havde været hos ham, vilde han have sendt Kisten med Papirerne over; og da Kisten om Efteraaret blev funden i en „aaben Leergrav, hvor den havde været giemt under en Hob smaa Kalkstene, som en Ræv meentes at have rodet tilside“, overraskedes han ved Foreviisningen af de Brevskaber, som han indbildte sig for lang Tid siden vare komne til Kiøbenhavn; han vidste da ikke at forklare den besynderlige Omstændighed anderledes, end at den Karl, der skulde have ført Papirerne over fra Malmø, maatte være bleven en Strand-Patrouille vaer, i det han vilde nærme sig Baaden; og at han, af Frygt for at blive greben med Kisten, havde skjult den paa det anførte Sted. Her

²¹⁾ Det vilde være langt lettere, siger M. Larsen paa et andet Sted, at bevise Resultaterne af de foresundne Breve m. m. „dersom ikke Barthol. havde opbrændt en stor Deel af sin Correspondence, som Kgl. Comm. Rettens Protocoll af d. 17de Sept. udvisendes vorder.“ Maaſkee har det snarest være Papirer og Breve angaaende Anslaget paa Malmø, som Barthol. har brændt, for at frie sig selv og Andre; men det er nu ikke let at see, af hvad Grund han har giemt og villet oversende nogle af de Breve, der fandtes i Kisten, og derimod har brændt andre. Der siges etsteds i Acterne, at Barthol. havde bekiendt, „at han en stor Deel af sine Skrifter haver opbrændt“, hvoriblandt ogsaa (Borgermester) Christoffer Hansens Brev havde været (jfr. S. 27); hvilket anføres som Grund til „at dennes Navn ikke forekommer i de interciperede Acter“. Advocaten beraaber sig herpaa, som et Beviis mere for, at Barthol. ikke, som Grevinden vil paasige ham, har med Glid giemt, ja endog selv smedte Breve og Memorialer, for at bruge dem imod Ulfeldt.

blev den funden af „Skriveren“ paa Liimhavnen, og af ham tilstillet Secretairen Gellius (?), der afleverede den til den Kgl. Commissions-Ret. Siden havde Papirerne vel været forelagte Bartholomæus, for at han skulde vedkiende sig dem; men kun i Commissionens eller Advocatens Nærværelse, og aldrig saaledes, at han havde havt dem allene i sine Hænder, eller været i Stand til, som Grevinden tillægger ham, at kunne forandre eller forfalste noget af disse Papirer.

I denne Hense fandt man da, foruden andre mærkelige Brevskaber, de ovenfor omtalte Billetter, verlede imellem Bartholomæus og Grevinden, som dog slet ikke vilde kiendes ved sin egen; men havde kaldt den „en Charteque uden Navn og Udskrift“, skreven paa en daarlig Lav Papir, og med andre Tegne paa Uægthed. Advocaten derimod forklarer, hvorledes det kan være tilgaaet, at Grevinden har benyttet et Stykke Papir, afrevet af et andet Brev, for at skrive de saa Ord, hun sendte Bartholomæus til Svar; og at man ved Sammenligning med andre Brevskaber fra hendes egen Haand kan overbevise Enhver, ja hende selv om, at Seddelen ikke er efterskreven. — At Grevinden derhos reent vil benegte al Kundskab om hvad der er blevet corresponderet imellem Trolle og flere Andre med Bartholomæus, Ulfeldts Sager vedkommende, er, som Advocaten bemærker, aldeles urimeligt; da intet Menneske kan tænke sig, at Nogen skulde paa sin egen Haand ville blande sig i saadan Sag, for at vise en Mand betydelige og farlige Tjenester, uden Vedkommendes Vidende og Samtykke. Det er tydeligt nok, saavel af Forhør og Indlæg, (uagtet disse indviklede Fremstilling og tildeels kun meget fragmentarisk samlede Stof) som af Bilagene, at der fra Ulfeldts Side er anvendt en meget stor Forsigtighed i de Forhandlinger, han har søgt at knytte med Hoffet i Kiøbenhavn, for saa vidt som han betroede noget deraf til Pennen. Men uagtet han vogtede

sig for, enten at skrive til Barthol. Michelsen, eller at lade denne faae noget i Hænderne, der var skrevet af Ulfeldt selv — „Punkterne om Stormen“ vare (efter B. Michelsens Udsagn) dicerede under fire Dine — vilde dog hans, som det lader, temmelig intime Forhold og Tiltro til en Mand af saa ringe Fiiinhed, Erfaring og Verdensklogskab, være besynderlig og næsten uforklarlig: dersom man ikke faae, deels at bedre og snildere Mellemhandlere ikke vare at faae i Malmø; deels at Bartholomæus, uagtet hans vist ikke glimrende Egenstaber og Talerter, havde kunnet opnaae ikke ubetydende Forbindelser i Danmark, og herfra var bleven benyttet som Redskab til at fremme Planen til Malmøs Ovrerrumpning — hvilken i øvrigt ikke var meget sikkrere eller bedre anlagt, end Ulfeldts Plan til paa ny at vinde Afgang til Gunst, Anseelse og Indflydelse i Danmark. Det lader sig ei engang negte, at Grevens hele Udfærd og Handlemaade i dette Anliggende, under hans Stilling i Skaane, og i Forholdet til begge de fiendtlige Magter og Konger, som han, til liden Ære og Baade for sig selv, havde tient, var til den Grad uklog, i det mindste ubestudig, lidenskabelig og tildeels uforklarlig, at man kunde fristes til virkelig at holde Alt hvad Bartholomæus udsagde om Ulfeldt for opdigtet, saaledes som Grevinden vil fremstille det. Men alt for mange tilstødende Omstændigheder forstærke ved ethvert Skridt Mistanken, og befæste den indre Overbeviisning, som alle Forhold, Beviisligheder og Vidners Udsagn maa fremkalde hos os: at det var meer end Opdigtelse af den indskrænkede Barth. Michelsen, at Ulfeldt var opbragt nok imod Carl Gustav, til at ville ganske opgive denne Konges Interesse og sin egen Forbindelse med Evertige, og derfor gierne greb ethvert Middel til at skaffe sig ny Credit i Danmark ved at skade Carl Gustav. At det oprindelige Motiv hertil skulde have været en hos Ulfeldt vaagnet Anger, eller en paa ny opstegen uegennyttig og patriotisk

Følelse, der bragte den fordums danske Rigshofmester til at ville atter stifte sin politiske Rolle, og tage Parti for sit Fædreland imod en Fiende, som ikke ganske opfyldte Alt, hvad hans egen politiske Stoltthed og Uergjerrighed havde ventet sig: dette vil dog neppe blive den Løsning af en gaadefuld Handlemaade, som Nogen, der har kunnet trænge lidt dybere ind i Ulfeldts Character, eller som endog kun vil læse Beretningen om hans Samtale med Peter Chambers, (ovenf. S. 22—24.) vil holde sig til. Dette vedkommer imidlertid ikke nærmest den historiske Oplysning af den besynderlige, i sine Følger høist ulykkelige Episode i Ulfeldts Levnet, som hans Arrestering og Proces i Malmø danner, og til hvilken jeg nu vender tilbage.

Det er allerede berørt, at Bartholomæus, efter Advocaten M. Larsens Erklæring, i Forhørene aldrig havde paasagt Ulfeldt nogen umiddelbar Deel i Planen til at bringe Malmø i de Danstes Hænder. Man gik heller ikke fra svensk Side videre, end at ville tillægge ham Mistanke for at have været vidende om Anslaget, uden at han, hvilket havde været hans Pligt, aabenbarede hvad han derom vidste for Carl Gustav eller andre Bedkommende. De vigtigste Beskyldninger, som reistes imod Ulfeldt i Processen vare saaledes deels, at han havde villet indlede Underhandlinger om, giennem Andre at gienvinde Kong Frederik den Tredies Naade (hvorom dog, som man seer, intet Brev eller skriftligt Beviis af Ulfeldts Haand, har været at finde eller kunde fremlægges;) deels at have ladet nedskrive den giennem Spioner eller paa anden Maade opnaaede Kundskab om Planen til Stormen paa Kiøbenhavn, for at denne i Januar 1659, kunde blive meddeelt Bedkommende i Danmark; (endskiøndt man, som ovenfor er viist, ikke med Visshed kan sige, om den røbede Plan nogentid virkelig kom tilstede). Nu havde man vel, til Beviis

herpaa, ikke andet end den saakaldte „Stormens Kundskab,, som Bartholomæus i sit Fængsel nedskrev efter Hukommelsen d. 26. April 1659, og den udførligere „Concept om Stormen“ i 20 Punkter, nedskrevne med samme Mand's Haand, der befandt sig i den i Kalkgraven skjulte, først om Høsten 1659 oprodede Uffe. Grevinden kunde upaatvivlelig med Grund paaataae, at der ikke i Bartholomæus' Udsagn laae Beviis for, at den med hans egen Haand skrevne „Concept“ var et Dictat af Ulfeldt. Paa den anden Side har Advocaten fremstillet en stærkt talende Sandsynligheds Grunde for, at der ikke fandtes noget Menneske i Skaane, af hvem Bartholomæus kunde erholde de meddeelte Oplysninger om Kongens „dessein“, uden Ulfeldt; ligesom den i Dine faldende Overeensstemmelse imellem Punkterne i den skrevne „Concept“ og den Krigsplan, hvorefter Stormen paa Kiøbenhavn virkelig blev iværksat, lægger for Dagen, at den meddeelte Kundskab maatte være kommen fra en høist paalidelig Kilde. Grevindens Indvending, at Concepten kunde være skreven bagefter Begivenheden, afviser Advocaten som alt for urimelig hos en Mand af saa ringe Evner, Kundskaber og Erfaring, som Bartholomæus; for hvem det vel og havde været en Umuelighed, af sit eget Hoved at give „Concepten“ den Form, som den har; eller finde paa de Midler, som anbefales til at skade de Stormende, (f. Ex. at give Fodfolket Begfalter i Hænderne.) Desuden forøges Urimeligheden i et saadant Foregivende endnu derved, at Bartholomæus, med de øvrige i den Malmøske Conspiration Indviklede, sad fængslet siden Marts eller April 1659; og i sit Fængsel endnu mindre kunde forskaffe sig saa nøiagtige Bidrag og Oplysninger om Stormens Udførelse. — Spørger man derimod: Hvor randt da hiin Kilde, hvoraf Ulfeldt skulde have øst den „Kundskab“, han sagdes at have dicteret den uhyggelige Bartholomæus? — da viser Magnus Larsens Triplik temmelig tydeligt hen til den

oftere i den Ulfeldtske Proces forekommende Oberst i Carl Gustavs Armee, La Boyette.⁵⁵⁾ Denne havde i sine unge Aar været kiendt af Ulfeldt, som Page ved Prindsen af Dra- niens Hof. Hans senere Fata findes ikke omtalte; men i et Forhør (30. Mai 1659) havde Ulfeldts Livknecht, Jacob Helt udsagt, at han inden Stormen bl. a. eengang var af sin Herre bleven sendt til den svenske Leir i Siælland, med Breve til La Boyette (s. ovenf. S. 45) og havde faaet Brev med sig tilbage. Noget Tid efter var denne Officer falden i Sygdom; og Ulfeldt skikkede da igien Jacob Helt til Siælland, med Skrivelse til General Gffen, for at bede, om La Boyette ikke maatte bringes over til Malmø; ja i Haab herom havde Ulfeldt endog sendt sin egen Bogn efter ham til Helsingborg; men La Boyette var alt afgaaet ved Døden. Men at det nu er Grevinden saa magtpaaliggende at fralægge sig al skriftlig Communication med den afsøde Oberst, falder endeel mistænkeligt; man havde jo Grunde nok til fortrolig Forbindelse med La Boyette, dersom man ikke havde havt en ond Samvittighed, og villet afvende Dømmeheden fra den Kant.

Tilfidsst, efterat have indladt Sagen til Doms, vil Advocaten end engang giendrive Grevens Protest imod at være Kongen af Sverrige undergivet, som den, „der har modtaget Stand og Lehn i Riget“; og det paa Grund af hans „grevelige Dignitet, som ham af den romerske Keiser er confereret“; efterdi mange andre Fremmede af adelig, friherrelig og grevelige Stand, som have taget Tjeneste og Lehn i Sverrige, have

⁵⁵⁾ „Och göras heele dette wärcket om Stormen icke ringa der igenom mistänkt, at all skrifteligh Communication med Össuerste Sal. La Voyette så högt beneekes, och in på Gref Christian (Ulfeldt?) will wriidas.“ Advocaten tilføjer fort efter: „Man kunde well skäl nogh adducere til en familiar communication emellom Hr. Grefven och la Voyette, om man icke hadhe betänkiande der vthi.“

maattet underkaste sig samme Forpligtelser, som indfødte Svenske. At Greven beraaber sig paa sin Besiddelse af to Friherfskaber i Kongeriget Böhmen, kan heller ikke komme ham tilgode. Advocaten vil ei engang drage i Tvivl, at hvis der i Böhmen findes „nogen sliq Constitution, som Beslutningen i Norrköping af 1604“: da er Greven bleven stilt ved hans behniste Standsrettighed, siden Keiseren har sat sig i Krigs- tilstand mod Kongen af Sverrige, og Ulfeldt derimod har licnt denne baade før og under den Roskildske Fred. Dette, mener Advocaten, maa saameget mere antages, som Greven ikke fører Titel af disse to Friherfskaber, saaledes som af Grevs- skabet Selwitsborg. Naar endelig Greven har villet benegte, at han har afslagt nogen Ed til Kongen af Sverrige, som dennes Geheimeraad: da havde det vel været bedre for hans Ære, ikke at fremkomme med en saadan Paastand, eftersom han af Hans Maj. har været betroet og har modtaget saa vigtige Hverv, endog fremfor Kongens og Rigets høit be- troede Mænd; saasom „at føre Ordet og modtage Hyldingen af Kongens Undersaatter i Skaane.“

Uagtet den Alvor og Skarphed, hvormed Magnus Larsen i sin Triplik gif tilbærks i at fremsætte, eller gientage og be- styrke de juridiske Grunde, hvormed han vilde bevise Ulfeldts middelbare eller umiddelbare Deeltagelse i statsforræderiske Handlinger imod den svenske Konge: lod Grevinde Leonora sig ikke afftrække fra tredie Gang lige usorfærdet at besvare hans Indlæg. Hun gjorde det med sit forhen udviste Talent til at gribe enhver Udflugt, eller enhver nok saa svag Om- stændighed, der kunde benyttes til Ulfeldts Fordeel — om den endog, som det hedder, nok saa meget skulde trækkes frem ved Haarene. Hun sætter os her i ny Forundring over en saa utrættelig, mere sophistisk, end qvindelig Gyne til at stille en eiensynligen meget mislig Sag, med alle dens mistænkelige

Omstændigheder, i et for den Anklagede gunstigere Lys. Man kan ikke andet end forundres over den, selv med Forudsætning af fleersidig Dannelse, overraskende Færdighed, som Grevinden har havt i at bruge en Advocats Ben og Stiil, ikke uden jævnlig Anvendelse af Ironie og Sarkasme. Saaledes seer man ogsaa i dette Svar, hvor dristig og behændig hun var i at gribe hver Leilighed, enten til at fornye sine Exceptioner, eller til at benytte den snildt opfundne Situation, som en ved fingeret Svaghed maalloes Egtesælles Forsvarer, der baade i sit Kien, sin Stand og sine tidligere Forhold havde saameget, der talte til hendes Fordeel. Men glennemløber man dette Grevindens sidste Indlæg (formodentlig indgivet i November Maaned) og sammenholder det med de tidligere: da vil man finde, at Indholdet for en stor Deel er Gientagelse og Variationer af tidligere Argumenter og Indsigelser; og man vil neppe, naar man kiender Vidnerens Udsagn, og de andre Acter i Sagen, gennem dette Skrift modtage noget Indtryk af en stærkere Overbeviisning om Ulfeldts Trostaa imod Carl Gustav, hvem han, eller Grevinden i hans Navn, nu saa nodig vilde erkiende for sin Overherre. Jeg vil ogsaa kun, af de Uttringer i Indlægget, der berøre et eller andet historisk Moment i disse Forhold, hvis uklare Sammenhæng Grevinden naturligviis gjør sig mere Umage for at forvirre, end at oplyse, meddele enkelte, der kunne have nogen særskilt Interesse eller Betydning; om de endog, af Mangel paa oplysende Omstændigheder og Forbindelser, kun vise sig utydelige og isolerede.

Da en af Grevindens Hovedbestræbelser gaaer og maatte gaae ud paa at giøre ethvert Udsagn af Bartholomæus Michelsen til digtet Dvæpind, og ham selv til en „Stielm“, der vilde redde sig ved at vælte falske Beskyldninger over paa Ulfeldt: saa har hun anvendt meer end Halvdelen af sit Indlæg paa at ville omstøde og svække hans mundtlige Vidnesbyrd, og giøre Uægt-

heden af de fremkomne skriftlige Actstykker indlysende. Dette gjaaldt fornemmelig den omtalte Seddel fra Grevinden til Bartholomæus, eller den saakaldte „charteque“, hvori man, efter hendes Paastand, havde efterskrevet hendes Haand; skiondt hun ikke benægter Skriftens Liighed med hendes egen; og om hvilken hun desuden, tildeels med ironisk Spot, søger at vise Umueligheden i at den kunde være af hende skrevet eller affendt i en saadan Skikkelse. Hun gjør sig bl. a. lystig over et Bomærke, der sad uden paa Seddelen, og som Advocaten antager, ikke horte til samme, men til et Brev fra en Foged eller Bonde, hvilket af Papiret kunde være afrevet, og paa hvilket Bomærket „par negligence“ var blevet fiddende. Grevinden forsiktrer, at saa stor en negligence, som Advocaten indbilder sig, har aldrig været hos hende, allermindst i Sager af den Vigtighed, som man vil tillægge den omhandlede Seddel. At man skulde sende Nogen en saadan Seddel ganske aaben, vil intet fornuftigt Menneske troe; der maatte altsaa, naar Bomærket kun var fulgt med fra det andet Brev, findes Spor til Forsegling; var Seddelen derimod forseglet med Bomærket, saa saldt Advocatens klogtige Formodning reent bort. — Dette er et Exempel paa den Maade, hvorpaa Grevinden hyppigen raillerer med sin Modparts Induction og Argumenter. Ligesaa bruger hun der, hvor Talen er om den Underhandling, hvortil Bartholomæus skulde være brugt for at skaffe Ulfeldt K. Frederik den Tredies Gunst tilbage, et Modbeviis, hentet fra det Absurde i Bestyrdningen. Denne Konge havde tidligere (saaledes maa man vel udlægge Grevindens Ord) førend Krigens Fornøelse 1658, ladet gjøre Ulfeldt fristende Tilbud, som han ikke vilde modtage.⁵⁶⁾ Hvad skulde da bevæge denne til, efter Krigens

⁵⁶⁾ „Dersom min Herre, da Fredstider wore, icke de treffelige tilbuddh, Kongen af Danmark lod gjøre, willde acceptere, hvor skulde det være trolig, at han paa den Tid, da for menneskelige Synet det saac

Udbrud, da det for menneskelige Dine maatte synes at være ude med Kongen af Danmark, at ville opgive den mægtige Støtte, han havde i den seierlige svenske Konge, og tigge om Gunst og Naade hos den danske, der var bragt til Randen af sin Undergang? — Man vil ei kunne negte, at der i dette Grevindens Raisonnement ligger Rimelighed; og at vi derimod, ved at betragte Ulfeldts hele Adfærd og hans bevistlige ufloge og hensynsløse Dpforsel imod Carl Gustav efter den Kiøbenhavnse Fred, ofte maa fristes til at anvende den bekendte Sætning: at det Sande ikke altid er det Sandsynlige.

At Ulfeldt var vidende om en Forbindelse og Brevveksling, som havde fundet Sted imellem Barth. Michelsen og Corfitz Trolle i Kiøbenhavn, vil Grevinden, til en vis Grad, ikke ganske benegte; men da Ulfeldts Kundskab derom ikke gik videre, end til en Mistanke, grundet paa det, han havde hørt om at Bartholomæus havde været Trolle behjælpelig til at faae den omtalte „Fæstemø“ eller „Jomfru“ fra Skaane over til Kiøbenhavn: saa var heri intet, som kunde paalægge ham den Pligt imod Kong Carl, at være Angiver paa en blot Mistanke, eller som kunde paadrage ham nogen Straffskyldighed, fordi han havde undladt det. Det var en privat Sag imellem

---

„ud til Kongen af Danmarks total ruin, han sig da om K. Majest. „Gunst skulde have bemødet; det rimet sig meget ilde; foruden at „dersom saa store Tilbud af en Konge gjordes, skulde ikke kunne præsummeres, at han var unaadig. Hvorfor skulde da søges (hos Kongen) efter Gunst? — Den skulde efter apparence være til førend de tilbud kunde gjøres.“ — Hvad Grevinden sigter til i i denne mærkelige Ytring, kunne vi af de foreliggende Kilder ikke med Visshed angive. Det synes ikke urimeligt, at hun kan have meent de virkelig meget tillokkende Tilbud, som gjordes Ulfeldt, imedens han deeltog i de hastig afgjorte Underhandlinger om de Tostrupske Preliminairer til den Moskviske Fred. (S. mit Skrift om „Fredsslutningen i Kiøbenhavn 1660.“ S. 50, 93.) Derved kan dog erindres, at Frederik den Tredies Tilbud vare hentyede til Forudsættelsen om en Ervne hos Ulfeldt til at virke paa Fredens Betingelser, som han neppe havde i sin Magt, om han endog havde villet benytte den.

Trolle og Bartholomæus, der hverken vedkom eller beviste noget for det, man vilde paasige Ulfeldt: at han i sine egne Sager havde staaet i et fortroligt Forhold til Bartholomæus. Hvad der i Ulfeldts Arkiv var fundet, som Spor til en Correspondents imellem denne og Trolle, Ulfeldt vedkommende, afviste Grevinden med sin constante Benægtelse af al Kundskab om slige Underhandlinger; ligesaa vel som af enhver Deelagtighed i de fremlagte skriftlige Optegnelser, med Barth. Michelsens Haand, om Planen til Stormen paa Kiøbenhavn. — Ved paa ny at giennemgaae og giendrive den sidstnævnte og værste Beskyldning imod hendes Ulfeldtsfælle, som under hele Processen fremkom, gior Grevinden en ikke uheldig Invendelse af Forholdet paa Advocatens Person. Om Nogen sandt paa at sige, at han af Magnus Larsen havde faaet Underretning om en af Kongens Planer, fortalte saadant til en og anden af sine Confidenter, og fremviste til Vidnesbyrd derom en skriftlig Memorial, ikke med Advocatens, men med sin egen Haand: vilde vel M. Larsen finde sig i, at dette skulde gielde for et lovligt Beviis paa, at han havde kiendt og robet sin Herres Planer? — eller vilde han ikke strax giøre den Indvending: at en Mandens blotte Ord og egen Skrift ikke i nogen lovlig Rettergang var tilstrækkelig til at fælde en Mand? — Grevinden glemmer heller ikke at fremhæve, til „ikke ringe Oplysning i Sagen“, at da Bartholomæus i et af Forhørene blev spurgt, om ikke Ulfeldt selv havde skrevet noget til Danmark? svarede han: „Ulfeldt har selv ingen Breve skrevet, men altid ladet negociere igiennem ham.“ — Har nu Greven aldrig selv corresponderet om det, som tillægges ham, da modstiger jo Bartholomæus sig selv, naar han tilforn har udsagt: at han oftere har skaffet Breve over fra Greven; og hvorledes kan Isak Johansen have ført Breve fra Greven, bestemte til Kiøbenhavn, ned til Liimhavnen, naar den, som skulde besørge dem, vidner, at Greven aldrig selv skrev noget Brev?

Paa denne Maade forstod Grevinde Ulfeldt med dialectisk Spidsfindighed at giøre sig enhver Mangel i Modpartens Beviisførelse nyttig; og hun har til det yderste, ja endog under Confrontationen, som uagtet hendes Protester tilsidst dog fandt Sted, ikke opgivet det mindste Punkt af hvad hun i sit Forsvar paastod, eller antog, at have indvundet. Et af de heldigste Partier i hendes sidste Indlæg er maaskee det, hvori hun endnu engang søger at giendrive Advocatens Paastand, at Ulfeldt havde forbrudt sig mod K. Carl, som sin Landsherre og Souverain. Grevinden afviser paa ny Advocatens Paastand: at hendes Mand var den svenske Konge forpligtet som sin Lehnsherre, eller havde taget Tjeneste hos ham som lønnet Embedsmand. Naar dette skeete med nogen Udlænding, af hvad Stand han og var, da maatte denne vist nok ligesaa fuldt som den Indsødte, forbinde sig ved Ed. Men en saadan havde Ulfeldt aldrig aflagt, og heller aldrig modtaget Løn af Kongen, men derimod „Beneficier“, hvilke „annammes paa anden Maaneer, og vel obli-gerer een, men ikke saaledes som Løns og Tienstes Antagelse.“ Desuden vil ogsaa Grevinden, ligesom Ulfeldt selv, giøre den Paastand giældende, at Grevskabet Solvitsborg, hvorved han skulde blive Kongen Sverriges Krone forpligtet som Lehnsmænd eller Undersaat, havde Greven aldrig formelig modtaget. At Ulfeldt ikke fører Titel til de to Friherrskaber, han besidder i Böhmen, er en falsk Paastand. Kongen af Sverrige har selv givet ham denne Titel; men han har aldrig brugt den i Danmark, hvor han desuden, efter Landets Skik, ikke pleiede at skrive sig til meer end een af sine Herregaarde. I øvrigt vil Grevinden gjerne tilstaae, at hun kiender ligesaa lidt til „Norrköpings Beslutning“, som til den Böhmske Constitution“, hvilket ogsaa kan være ligegyldigt; „thi min Herre ingen af Delene haver været undergoven.“ Advocatens Paastand,

at Ulfeldt ei kunde andet end være Carl Gustavs edsvorne Raad og Tienestemand, da denne Konge havde „af synderlig confidence til hans Person“, brugt ham i flere vigtige Commissioner og Bestillinger, afviser Grevinden som ubegrundet og ubeviist; og da nu Ingen, end ikke M. Larsen selv, tør negte, at Greven har gjort Kongen „saadanne mærkelige og signale Tienester, som ere landkyndige“: saa er dette ham til faameget større Berømmelse, siden han aldrig havde svoret Kong Carl nogen Trostabsed, og denne desuagtet netop betiente sig af ham til at modtage de skaanske Undersaatters edelige Hylдинг. Selv „ventede han alle Dage paa Kgl. Majestæts naadigste Resolution fra Gothenborg“, før at han kunde vide sin Stilling og de Vilkaar, „hvorpaa han sin underdanige Ed kunde aflægge“; og „attraeade („aastundede“) høit, det dertil maatte komme, at han for H. Kgl. Mait.^s forbundne Tiener maatte antages“; hvilket Grevinden endnu onsker, maatte skee. Paa dette Spørgsmaal (om Ulfeldt var den svenske Konges edbundne Tiener eller ikke) mener Grevinden, at hele Processen beroer; og at hun „saa nøiagtigen havde solveret det“, som Advocaten kunde forlange.

Saaledes var denne Proces udtruffet til henimod Aarets Ende, uden at Grevens (uden al Tvivl paatagne) Maaløshed, eller hans øvrige Tilstand havde forandret sig; og Commissionen fandt det nu nødvendigt, at foretage den meer end eensgang af Actor forlangte Confrontation imellem Grevinden, som hendes Mands Forsvar, og de i Malmø som Deeltagere i en Sammensværgelse, for at bringe Staden og Fæstningen i de Danskes Hænder, arresterede Personer; ligesom ogsaa de af Ulfeldts egne Huusfolk og Flere, der havde været forhorte som Vidner imod ham, eller som Medvidere i Anslaget. Det var de samme, forhen omhandlede Hovedpunkter

i Advocatens Klage, som han under denne Confrontation vilde søge at faae yderligere bestyrkede og beviste ved bemeldte Personers, i Grevindens Nærværelse edeligt bekræftede Udsagn; nemlig 1., at Ulfeldt ved den paa ny udbrydende Krig, for igien at sætte sig i Gunst hos Frederik den Tredie, skulde have forladt Kongen af Sverriges Parti, og søgt at forraade hans Interesse, endskiøndt han formeentligen som Raad og Embedsmand var denne Konge edelig forpligtet; 2., At han navnlig havde meddeelt de Danske i Kiøbenhavn Underretninger om den svenske Plan til at storme denne Stad i Februar 1659, og Anslag til at ødelægge den svenske Flaade i Landskrones Havn; og 3., at Greven havde været vidende om Bartholomæus Michelsens forræderiske Forbindelse med de Danske; og selv, ved denne Mand's Hielp hemmeligt havde corresponderet paa Kiøbenhavn; hvori Bartholomæus stadigen blev ved sine første Bekiendelser, (i Forhørene den 27. og 28. April 1659), hvilke ogsaa ved de i en Leer- eller Sandgrav ved Liimhavnen tilfældigt fundne Papirer, havde vundet adskillig Bestyrkelse. Til dette Forhør lod Commissionen tillige bringe fem af de danske Adelsmænd, der endnu sadde arresterede paa Malmøhuus Slot, som Deeltagere eller Medvidere i Conspirationen; nemlig Hr. „Pål (Palle) Urne; Hr. Lave Bille; Hr. Steen Reedtz, Hr. Otto Lindenov og Arild „Schwab“ (Svave.) Forhøret holdtes i Grevinde Eleonores, Commissionens og Actors Nærværelse i Ulfeldts Huus den 19de Decbr. 1659; desuden vare to af Malmø Stads Borgermestere og tre Raadmænd, samt 3 Protocollister og 3 Retssbetiente tilstede.

Det er dog ikke blot af den i Commissionen optagne Protocoll, man har Kundskab om hvad der ved denne Confrontation passerede; men af Grevindens egenhændige udførlige Beretning om hele Acten, som hun ikke længe efter Forhøret

har opfat; ⁵⁷⁾ et Document, som horer til de mærkværdige Vidnesbyrd om den Mandstyrke og Sindssrolighed, hvormed denne begavede Dame, under en saa kritisk Stilling, var i Stand til at opfatte og i Hukommelsen at bevare den hele Gang i et Forhør, der varede i halvfemte Time, endskiøndt kun 6 eller 7 Personer fremkaldtes. Sammenligner man begge disse Actstykker, da befindes det, at Grevinden overhovedet meddeler de afgivne Udsagn og Vidnesbyrd i samme Folge og i de fleste væsentlige Punkter nogenlunde med samme Judhold, som den optagne Protocoll. Meget ofte, naar hun under eller efter et af de hver især edfæstede Vidners Udsagn har talt med i Forhøret, og rettet Spørgsmaal, Bebreidelser eller Modfagn til Bedkommende, eller besvaret Actors Erindringer og Bemærkninger: anfører hun derimod sine egne Ord langt mere udførligt og omstændeligt, end de i Protocollen angives. Af begge Actstykker fremgaaer i øvrigt, at Grevinden ogsaa ved denne Confrontation satte sit Forsvars Hovedstyrke i ligefrem at benegte Sandheden af Vidnernes, for Ulfeldt mest graverende Bekiendelser og Udsagn. Hun sparede i Særdeleshed ikke det vigtigste Vidne, Barth. Michelsen, for de stærkeste og meest nærgaaende Paafagn, som den, der vidnede falskt og foer med Løgn i sine Beretninger og Vidnesbyrd, for saa vidt de angik Ulfeldt. Om en af de for ham farligste Bekiendelser, angaaende hans Meddelelser om Storm-Planen, vil jeg anføre i ordlydende Uddrag det vigtigste, hvad derom findes i Protocollen: „Bartholomæus Michelsen tilspurgtes af Advocaten, udaf hvem han fik Kundskab om Hs. Kgl. Maj.s dessein om Stormen for Kiøbenhavn? Han bekræftede, den af Greve Ulfeldt bekommet have.

⁵⁷⁾ „De er dette huis ieg haffuer optegnet til en ihukommelse, efftersom mig af Protocollet ingen Copia maa forundes. Denne Confrontation warte fra Klocken halffgaaen 9, indtil næsten paa slaget 1.“

„Og da Grevinden benegtede det aldrig sandt at være, refererede han det med Omstændigheder; pegendes paa et Kammer paa høire Side, hvor han sagde sig have siddet paa Grevens egen Stol ved hans Bord, og skrevet Punkterne af Grevens egen Mund, som dicerede ham dem af et Papir, det han siden senderrev og kastede paa Ilden. Han sagde det var skeet om Middagstid imellem Tolv og Et. Hvortil Grevinden aldeles negtede, sigendes: at man noksomt hans Logu kunde mærke af det han sagde, da deres ordinari Maaltids-Tid er imellem 12 og 1; beklagendes, at Bartholomæus, som nok havde besmittet sin Samvittighed med Logu, i det han saamangen ærlig Karl derigennem havde forført (o: befort) nu ogsaa tænker, ved samme sine Løgne at sætte hende og hendes Herre i Unaade, Ulykke, Spot og Skade.“ (Han tilføiede da, at Kield Friis havde været hos ham, og begieret, at han vilde komme Klokken eet til Greven; og da han kom did, „gif han en halv Time spadserende paa Gaarden, før end han slap ind til Greven.“) Hvor paa fulgte hans Bekjendelse om det, Greven havde meddeelt ham angaaende Flaaden ved Landscrona, at det nu vilde være Tid at attackere den, m. v. „Men Grevinden bad, at hans Ord ikke maatte gielde mere end hendes, eller hendes Herres Ord, efter som han var en Skielm, og søgte med den ene Logu at besmykke den anden.“ — Da længere hen i Forhøret Bartholomæus blev adspurgt om Tieneren, som Ulfeldt skulde have sendt til den svenske Leir, for at faae Nytt at vide af Marquetenterne, bekræftede han, at Greven selv havde fortalt ham dette; hvorover „Grevinden brast ud i høi Latter, og spurgte: om man da meente, det var hos Marquetentere, at man skulde erfare Planen til Stormen?“ — Hun havde aldrig hørt eller vidst det mindste om denne Begivenhed, før den var forbi; og havde endnu mindre troet, at Kongen af Sverrige paa den Maade vilde angribe Kiøbenhavn. Hertil

sagde Advocaten, at det dog var mærkværdigt, hvor liig den Concept, som fandtes skreven med Bartholomæus' Haand, var med Hs. Maj. Kongen af Sverriges Plan til Stormen, som Gen. Quarttermester Dahlberg havde skiftet over til Skaane. „Dette gjør intet til Sagen“, svarede Grevinden; det var derfor ikke mindre vist, at Bartholomæus aldrig haver faaet nogen saadan Underretning af hendes Herre.

Angaaende Underhandlingerne om paa ny at bringe Ulfeldt i Raade hos Kong Frederik den Tredie, berettede Bartholomæus, efterat det var forlangt at han mundtlig skulde gientage, hvad han tilforn skriftlig havde bekiendt: „at hans Benner i Kiøbenhavn havde tilskrevet ham, hvorledes man gierne vilde see Grev Ulfeldt igien i Danmark. Dette havde han aabenbaret for Greven, og begieret at han vilde skrive derover, og derhos forsikret ham, at Brevet sikkert og uhindret skulde komme fort;“ hvorhos han ydermere tillagde, at dette var foregaaet i samme Stue, hvor Confrontationen holdtes. — „Grevinden sagde hertil: at han var vel den rette Mand, at committere saadanne Grender. Men Bartholomæus fuldsorte sin Relation; sagde, Greven havde svaret ham, at han var vel tilfreds dermed, at han kunde faae Raade hos Hs. Kongel. Maj. i Danmark; han vilde derimod børe sig ind igien hos Kongen af Sverrige, og arbeide paa Fred.“ Grevinden svarede, at hendes Herre brugte ikke saadanne Bondeglofer; hvortil Bartholomæus sagde: „Naar store Herrer tale med gemeent Folk, lempe de sig efter deres Tale.“ o. s. v. Da han ogsaa fremdeles vedblev at bevidne, at han havde talt med Greven i dette Anliggende, og at denne havde søgt Pardon hos Kongen af Danmark, gientog Grevinden her det samme, hun i et af sine Indlæg havde yttret: „At der ei kunde være noget at søge hos en Konge, som var reent ruineret, og

af sit hele Rige ikke havde mere end een By tilbage"; og „kaldte hun de nærværende danske Adelsmænd til Vidne paa, at hendes Herre havde lidt saa meget ondt i Danmark, at han aldrig attraaede at komme der mere". Havde han ikke søgt, i den danske Konges Velmagts-tid at gienvinde hans Naade, meget mindre kunde han ville søge den nu. Advocaten meente derimod, at det ikke havde saa stor Nød med Kongen af Danmark; han kunde nok have Haab om, „ved Keiserens, Hollændernes og Brandenborgernes Hielp at komme paa Fode igjen."

Angaaende Lavoiette blev Bartholomæus spurgt: om Ulfeldt ikke havde talt til ham om en Mand af dette Navn, da han dicterede ham Planen til Stormen? — hvilket Bartholomæus bekræftede, og tilføiede, at Greven havde sagt, Lavoiette var hans gode Ven; han havde kiendt ham siden han tiende som Page hos Prindsen af Dranien, og havde faaet Breve fra ham. Dette havde Greven ogsaa fortalt ham ved bemeldte Leilighed; og han havde dengang været tre Timer inde hos ham. Grevinden benegtede det ene, som det andet „contesterendes, om Noget kunde bevise, at Lavoiette hendes Herre havde tilskrevet, enten i Freds- eller Feide-Tid, saa vilde hun døe et Skarn." Dette Udtryk i Protocollen har Grevinden ikke i sine Optegnelser om Forhøret; efter disse spurgte hun derimod Bartholomæus: „Hvem har vel sagt Eder det, at Lavoiette har været Page? — Af min Herre har I vist ikke hørt saadanne Ting. Det er ganske rigtigt, at han har kiendt ham som Page hos Prindsen af Dranien; deres Venskab var dog ikke anderledes, end det kunde være imellem en Ambassadeur og en Page." — Det synes besynderligt, at der hverken i Protocollen, eller i Grevinde Eleonoras Skrift, forekommer flere Spørgsmaal, eller Dittin-ger om denne Mand, der uden Tvivl har staaet i et nærmere

og mere fortroligt Forhold til den Ulfeldtske Familie, endskiøndt Grevinden her synes at ville fjerne Formodningen om et saadant. Man vil erindre, hvad ovenfor omtales, at Ulfeldt endog havde gjort sig Umage for at udvirke Tilladelse for denne svenske Oberst, at begive sig over til Skaane; men at Uttringen af dette Brev kom for sildigt, da han allerede var død.⁵⁸⁾ Det tør maaskee ikke være nogen urimelig Gissning, at Lavoiette har været den svenske Officcer, der har meddeelt Ulfeldt Carl Gustavs og de svenske Generalers Plan til at storme Kiøbenhavn, og det uden anden Tanke, end at han vilde beholde den for sig selv. Men endog under en saadan Forudsætning, vilde en Underretning af den Art til en Uvedkommende upaatvivlelig paadrage enhver Officcer, høi eller lav, et farligt Ansvar. Saalidt vi derfor kunne blive i Stand til at see klart i den hele gaadefulde Sag, ligesaa lidt vil det kunne blive os begribeligt, hvorledes en militair Plan af den Vigtighed skulde kunne komme til en saa ringe og ubetydelig Person's Kundskab, paa anden Maade end den, Bartholomæus Michelsen fra sit første Forhør indtil sin Dødsdag vedblev at angive som den rette. Men er det lettere at begribe, at en Mand, med den Fiihed, Klogskab og Snuighed, som Ulfeldt i Almindelighed antages at have besiddet, skulde betroe Meddelelsen til Kiøbenhavn af den vigtige Underretning til en Bei, som da det kom til Gjerningen, viste sig at være saa usikker og saa lidt at stole paa? — Har ogsaa Bartholomæus, en Person, der hverken røber Mod eller Snildhed, anvendt og kunnet anvende de rigtige Midler, for i rette Tid at skaffe det Budskab, han havde paataget sig at befordre, til Kiøbenhavn? — Vi erfare vel noget om en Uffe med

⁵⁸⁾ Hos Puffendorf, de rebus gestis Car. Gustavi, p. 518, findes La Vojetta nævnt blandt de svenske høiere Officcerer, som faldt ved Stormen paa Kiøbenhavn, hvor han og Ascheberg commanderede de Tropper, der gjorde Angrebet ved Kongens Bryghuus.

hemmelige og for Bartholomæus farlige Papirer, som længe efter hans Fængsling findes skult i en Kalkgrube; men af Indlæggene og deres Bilag erfare vi intet om Grund og Anledning til at Papirer, der synes at have været bestemte til at føres over til Siælland, paa denne Maade vare skaffede af Beien. Herom maatte jo Bartholomæus under Forhørene være tilspurgt, og have kunnet give nogen Oplysning. Men i Magnus Larsens Indlæg faae vi kun nogle Bink om, at en naturlig Ræv, uden at ville eller vide det, har ageret Angiver i Ulfeldts Proces, ved at oprode den mystiske *Uffe*, der blandt andre originale Brevskaber indeholdt den ulykkelige „Concept“, som Bartholomæus vedkiendte sig, som han paa stod at have nedskrevet ved Ulfeldts eget Bord, og efter hans eget Dictat — men uden at kunne skaffe andet Beviis herfor, end sin egen edelige Forsikring. Hvorfor var nu Concepten aldrig bleven overført til Kiøbenhavn? Hvorfor havde Bartholomæus ikke tilintetgjort dette Papir, og andre for ham livsfarlige Brevskaber, naar de ikke kunde naae deres Bestemmelse? Hvorfor vilde han, i de tidligere Forhør efter hans Fængsling, røbe endnu meer, end nogen kunde vide eller formode, inden *Uffen* kom for Lyset? — dersom det ikke var, fordi han haabede selv at slippe lettere og i det mindste frelse Livet, naar han, der overhovedet ikke havde været meer end et villigt Redskab, en underordnet Mellemand, kunde ved en frivillig Bekiendelse saavidt mueligt forringe sin Brøde ved at vælte en af dens mest straffylde Hovedposter over paa Ulfeldt, som den egentlige Ophavsmand. — Man seer af den hele Proces, at Greven vel ikke aldeles har manglet Anledning til de lidet ærefulde Titler, hun tillægger Bartholomæus, om han endog ikke har været Meeneder eller Løgner i det, han vidnede om sine Forhandlinger med Ulfeldt; men man kan da vel ogsaa spørge, om Greven, som dog var fortrolig nok med List og Intriger, kunde

være mindre heldig i Valget af den, i hvis Hænder han vilde betroe hemmelige Meddelelser af stor Vigtighed, end naar han dertil vilde udsee Barthol. Michelsen — som Grevinden ikke holdt for god til den Vestyldning: „at hendes Herre engang havde løst ham fra Galgen“?

At denne Confrontation af de tilforn forhørte Vidner ikke bragte mere Lys i Sagen mod Ulfeldt, eller stærkere og mere afgjørende juridiske Beviser paa de Forbrydelser mod den svenske Konge, hvorfor han var anlagt: er vel ligesaa afgjort, som at den heller ikke kunde hjælpe til at sprede den stærke Skygge af Mistanke, der havde hvilet over hans Sindelag og Handlinger i Forholdet til Carl Gustav siden Krigens Fornyelse. Ingen af Vidnerne frafaldt nogen tidligere Bekjendelse, som flere ogsaa, efter Opsfordring, vedgik at have aflagt uden nogen Tvang eller Tortur. Men om endog en høi Grad af Sandsynlighed talte for, at netop ingen uden Ulfeldt kunde have meddeelt en Mand af den Klasse, og i saadanne tidligere og sildigere personlige Forhold, som Bartholomæus, den af ham opsatte Plan til det Krigsforetagende, hvorpaa Erobringen af Danmark strandede: saa kunde der heller aldrig tilvelebringes andet Beviis herfor, end Mandens eget Vidnesbyrd, mod hvis Gylldighed Grevinde Ulfeldt indlagde Protest. — Ikke bedre Beviis for Ulfeldts Forræderi mod den svenske Konge var den i Vesten fundne Conceptskrivelse fra Bartholomæus til Greven, hvis Indhold i og for sig selv ikke betydede meget; eller det formeente Svar paa denne Skrivelse, som tillagdes Grevinden, men som hun benegtede at have skrevet,⁵⁹⁾ uden at man finder omtalt, at Advocaten producerede

⁵⁹⁾ I sit sidste Indlæg tilføier hun ved den Leilighed: At hun i øvrigt ikke kan see nogen Aarsag til, at Bartholomæus har skrevet, eller ladet skrive, hendes og ikke Grevens Haand efter. „Mueligt, at min Haand var lettere at tegne efter, end min Herres; thi

Breve eller anden Skrift af hendes Haand, der beviste Liig-
heden. Ligesaa lidt bidrog Confrontationen, som heller ei var
at vente, til at afgjøre det Retspørgsmaal: om Grev Ulfeldt
kunde tiltales og dømmes efter Sverriges Love, som dette Ri-
ges Basal og Kongens Undersaat? Det syntes i sig selv at
ligge udenfor et Forhør, der i Grevindens Nærværelse (baade
som Part i Sagen og som sin Egtesælles Forhvar) skulde be-
fræfte hvad endeel arresterede Personer forhen, hver for sig,
havde udsagt om Ulfeldt. Men Advocaten bragte det dog paa
Bane i Slutningen af Confrontationen, da de øvrige Bidner
vare aftraadte, og Grevinden gjentog da omtrent de samme
Argumenter, som hun skriftlig havde brugt for at bevise: at
Kongen vel havde benyttet Ulfeldts Tjeneste ved enkelte Leilig-
heder; men at dette var i Følge en gjenfærdig Overenskomst
(„Contract“),⁶⁰⁾ som fra Grevens Side var opfyldt, og
havde sin Ende med den Roskildske Fred; hvorimod han snar-
ere kunde finde „at ikke alle Conditioner vare fyldestgjorte.“
I den Anledning, og da et Par af Commissionens Medlem-
mer (Hr. Rålamb og Rigsraadet Gyldenstierna) indvendte:
at Grevinden havde en anden Bestalling (Fulmacht) af Kongen,
der var af videre Omfang, og ikke restringeret til den Ros-
kildske Fredstractat:⁶¹⁾ holdt Grevinden en „discours“, som

---

han skriver Dansk noget ulæseligt; eller og at han intet i en Hast
har havt at male efter.“ Herved maa man vel kunne spørge: om
det kunde falde Bartholomæus lettere at faae nogen egenhændig
Skrivelse af Grevindens Haand til at efterstrive, end af Grevens?

⁶⁰⁾ „Advocaten oplæste en Contract, Hs. Kgl. Maj. og min
„Herre for seneste Krigen var gangen imellem; og kaldte han den en
„Fuldmagt (Bestalling), vilde dermed bevise, at min Herre var
„udi Hs. K. Maj. Tjeneste. Jeg svarede dertil, at det var en Con-
„tract, og ikke en Fuldmagt; thi der var reciproque, hvad Hs. K.
„Maj. naadigst havde behaget at love, imod det, min Herre sig til
„forbandt — — Og er den Contract paa Hs. K. Maj. Side, saavel
„som paa min Herres Side fuldbyrdet.“ (Grevindens Optegnelse.)

⁶¹⁾ Formodentlig sigtedes her til den Bestalling, som Kongen af Sverriges

vi efter Protocollen vilde meddele: „Havde min Herre efter
 „bemeldte Bestalling endnu været i Hs. Kgl. Majestæts Tie-
 „neste, da havde Hs. Maj. ikke behovet, her i Malmø efterat
 „Freden var sluttet, at spørge min Herre, hvad han vilde tage
 „sig for, og hvor han vilde sætte sig ned? Hvorpaa han sv-
 „rede, at han gierne vilde tiene Hs. Majestæt, om han kunde
 „blive efter sin Stand accommoderet; hvilket ogsaa lovedes
 „ham fra Gøteborg; men siden Hs. Maj. kom tilbage derfra,
 „var Kongens Raade imod hendes Herre og hende meget for-
 „andret.“ — At dette ikke forholdt sig saa, „vilde Advocaten be-
 vise med Kongens eget Brev til Greven af 2. April
 1659. — „Hertil svarede Grevinden, at hun vidste, Grev
 Stenbock var den første, som havde beført hendes Herre
 hos Hs. Kgl. Majestæt. Derfor udeblev den Bestalling, som
 Kongen havde lovet fra Gøteborg. Advocaten replicerede:
 „Hans Kgl. Maj. kunde ikke skikke Hr. Greven Bestallingen
 hjem i Huset; men Hr. Greven burde have fulgt Hs. Maje-
 stæts Kaldelse af 26de Mai, og mødt Hs. Maj. i Pom-
 mern, hvor Kongen var findet til at giøre Hr. Gre-
 ven til General-Gouverneur og extraordinair Am-
 bassadeur i Tydskland.“ — Da Grevinden herimod indvendte,
 at Taubensfeldt netop havde sagt hendes Herre: at han skulde
 ikke komme til Kongen, svarede Hr. Rålamb: „Taubensfeldt
 havde ingen Commission at forbyde Hr. Greven, at komme
 til Hs. Kongl. Maj.; men at paalægge ham „at holde inde
 med sine præjudiceerlige Discourser imod Hans Majestæt.“ —
 Da Grevinden endelig meente: at havde Kongen af Sverrige

Geheimeraad, der evenser er omtalt. Grevinden berører ikke
 denne Bestalling i sine Optegnelser. „Rålamb meente, at af de
 „Breve, Hs. K. Maj. havde skrevet min Herre til siden den Tid,
 „den Contract giordes, kunde sees, at han var Hs. K. Maj. Tiener,
 „thi der stod den Titel paa af geheime Raad. Jeg svarede,
 „at det behøvede saa Hs. K. Maj. at skrive.“ o. s. v.

deengang holdt Ulfeldt for sin Tiener, da havde han vel befalet ham at komme til sig: svarede Advocaten dertil, „at Kongen havde ikke Visshed om Hr. Grevens Tilstand; derfor sætter Kgl. Maj. i Brevet: om hans Helbred det kunde taale, og om det ham behagede.“

Grevinde Ulfeldt har endnu tilføjet sine Optegnelser om Confrontationen den Underretning, at den 24de Decbr. (1659) kom nogle af Commissionens Medlemmer, de tilstedeværende Borgermestere i Malmø, tilligemed to af de Danske Adelsmænd, (Palle Urne og Lave Bille) og Advocaten, hiem til hende for at oplæse Protocollen. Om denne siger hun: at den „i mange Maader ikke kom overeens med hvis som passeret var; og meget ude glemt, en Deel anderledes optegnet, end som det blev sagt; noget blev corrigeret, til det andet sagde somme: det hørte jeg ikke; somme: det mindes jeg ikke. In Summa, der blev intet videre gjort ved.“ — Hvad Grevinden her skriver om denne Protocol, hvis temmelig korte og hastige Udfatning bliver mere tydelig ved hendes egne, efter Hukommelsen udførte Optegnelser: det kunde hun, i Fald hun havde havt profetisk Gave, have anvendt paa Udsaldet af den hele Sag imod hendes Ægtefælle. Uden at vi, af Mangel paa fuldstændige Kilder, kunne berette Sagens Udsald med fuld Visshed: bliver det dog temmelig sandsynligt, at den i Malmø nedsatte „Commissions-Net“, som med det sidste Confrontations-Forhør har sluttet sine Undersøgelser i Sagen, dog neppe har afgivet nogen endelig Dom for Ulfeldts Bedkommende; men maaskee ikke er gaaet videre, end til at indsende Acter og Indlæg, med Commissionens Betænkning til Kongen (eller, efter hans Død, til Formynder-Regieringen.) Skulde en Dom over Ulfeldt være affagt, da maatte den i ethvert Tilfælde have været underkastet en høiere Stadfæstelse af Kongen eller Rigsraadet; men til en saadan har jeg i de mig tilgængelige

Kilder intet Spor fundet, hverken under eller efter Carl Gustavs Levetid. Derimod maae vi bemærke, at endnu mod Slutningen af Processen, ikke længe efter at Confrontations-Forhøret er holdt, seer man, at der (formodentlig efter Kongens umiddelbare Befaling) er blevet indhentet de skriftlige Beretninger af Peter Chambers (dat. 6. Dec. 1659) og af Gen. Quartermester Dahlberg, (dat. 8. Dec. s. A.) som ovenfor ere omtalte og benyttede. (jfr. S. 19—24.) Det findes ogsaa udtrykkelig berettet i et nedenfor (Num. 61) anført Brev fra Malmø, af Januar Maaned 1660: at Ulfeldts Sag skulde bringes for Rigsdagen (i Göteborg) og der endelig paadømmes; ligesom at man ventede sig, at Dommen vilde blive Fængsel paa Livstid.⁶²⁾ Efter Kongens Død i Göteborg (13. Febr. 1660) henstod imidlertid Ulfeldts Sag uafgjort endnu i nogle Maaned; endskiøndt man allerede i Decbr. 1659 havde affagt og (strax efter at Confrontationen med Grevinde Ulfeldt var holdt) fuldbyrdet den haarde Dom over de ulykkelige, af en naturlig Trostabsfølelse mod deres Fædreland forlebede Borgere, Præster, og Folk af ringere Stand, hvis Deeltagelse i den saakaldte Conspiration i Malmø, aldrig kom videre end paa Papiret, og hvoraf dog tre blandt de ti, over hvilke Dødsdommen fældtes, virkelig bleve henrettede paa Malmø Torv.⁶³⁾

⁶²⁾ „Hans Dom“ (hedder det i Brevet) „menes at skulle blive som den „Vilste Canslers; at han ndi Sverrige sin Livstid skal indfattes; hvilket videre skal beslutes paa Rigsdagen, som nu skal holdes i Sverrige.“ (Jfr. Num. 64.)

⁶³⁾ De som henrettedes vare Bartholomæus Michelsen, Johan Jørgensen, og Jochum Bruhn. De øvrige, som vare domte fra Livet, men paa Retterstedet bleve venaadede, vare Borgermesteren Evert Bildfang (han maatte betale 4000 Rdr. Bøder), Mag. Hans, i Bunkeskib (skulde betale 2000 Rdr.) Hr. Søren i Fosse (1000 Rdr.) Rasmus Andersen, Niels Pedersen Tolder, Oluf Svendsen og Jacob Nielsen. Flere, der boede paa Landet, og vare domte fra Livet, førtes ikke til Retterstedet; men „skulde paa deres egne Steder, som de havde hjemme, rettes.“ (Saaledes i den nedenanf. Skrivelse fra

Men naaget Barthol. Michelsen, indtil det yderste, ved sit sidste Skriftemaal og paa Retterstedet, vedblev uforanderligt at bevidne Sandheden af Alt hvad han havde udsagt om Ulfeldt,⁶⁴⁾ fandt man dog endnu Beviserne mod Greven for svage; eller man vilde, efterat den kiøbenhavnske Fred var sluttet og ratificeret, (27. Mai og 14. Jun. 1660) ikke drive denne Sag videre. Man har maaskee meent, at den engang saa mægtige og betydende Statsmand var straffet nok, ved den ham overgaaede Dmmygelse og Fornedrelse fra sin fordums Glands og Hojhed; ved det, han havde maattet lide af uop-
 hørlig Uro og Frygt under en langvarig Huusarrest og bestandigt Sengelseie; og ved de store Tab paa Midler og Formue, der havde været det eneste Resultat af hans Forræderi mod den danske Konge. „Carl Gustav døde, og Formynder-Regieringen“ (siger Sverriges nyeste Historieskriver) „vil de eller

---

Malmö. s. Anm. 64.) Af de paa Livet Benaadede blev Edd. Bildfang d. 27. Septbr. 1660 Borgermester i Helsingør; Mag. Hans i Bunkeslod blev først Præst til Frederiksberg, siden i Slagelse, hvor han døde 1678. (Giesfings d. Jubellærere III. 1. S. 301. Rye-
 up Esterr. om Frederik III. S. 257.)

⁶⁴⁾ I en Afskrift (blandt de Bircherodske Samlinger) af et Brev fra en Borger i Malmö, dat. 17. Jan. 1660, forekommer herom følgende: „Men der de bleve berettede, bleve de atter tilspurgte, og i Synderlighed Bartholomæus, om han vilde annamme Sacramentet derpaa, at det var sandt, som han havde bekjendt om Ulfeldt, at han havde Bartholomeum i sit Kammer, og der oplæste for hannem, hvor de Svenske vilde angaae Stormen i Kiøbenhavn, at han dennem det i Kiøbenhavn skulde notificere: da svarede han, Ja, det var sandt, og derpaa vilde han døe; hvilket kommer Ulfeldt til største Skade. De Andre, som bekjendte paa hannem, haver intet at betyde, efter som deres Tale dependerede af Bartholomeus Ord.“ — Den i Brevet angivne Henrettelses-Dag, den 28. Novbr. 1659, maa upaatvibelig være feilskrevet; maaskee for d. 28de Decbr., efterdi Confrontationen (hvorom Brevet ogsaa indeholder en kort Efterretning) foregik den 19. Decbr. Rye up (som har haft en Afskrift af Brevet for sig: Om Frederik III. S. 254) har den 22. Decbr. 1659 som Executions-Dagen — altsaa kun 33 Dage efter Confrontationen.

kunde ikke overbevise Ulfeldt, men besluttede at give ham fri.“⁶⁵⁾ — Det vedblev saaledes at være en Gaade, om han virkelig havde sat Frihed og Liv i Fare, ved at indlade sig med de Sammensvorne i Malmø, og ved at ville forraade den svenske Konges Krigsplaner til de Danske — eller, om han med Sandhed kunde udstede den stærkeste edelige Forsikkring, nogen Mand kunde give, om sin Udeelagtighed i „Alt hvad Bartholomæus om ham havde udsagt.“ (ovenf. S. 41.) Omstændighederne, saaledes som de ovenfor ere oplyste, medføre paa den ene Side saa stærk en Mistanke, og synes paa den anden Side at vidne om en saa ubegribelig Ubesindighed, Uforsigtighed, og hensynslos Uflogskab hos en Mand i Ulfeldts farlige Stilling: at her vel maa findes et af de Tilfælde, hvor Historien ikke kan andet, end lade Meningen staae uafgiort aaben. Saaledes dommer ogsaa Fryxell om den hele, i Aaret 1658 indtraadte Forandring i Ulfeldts Stemning mod Carl Gustav og hans Politik. „Var det Retsfærdighedsfelelse og vaagnende Fædrelandskærlighed? — var det Misforneelse, og Uvillie mod de Svenske? — eller var det sædvanlig Uro og omkifteligt Sind hos Ulfeldt, som var Aarsag til denne Forandring? — Hvo kan sige det?“ — Hvad vi derimod kunne sige, fordi Kiendsgierninger lægge det for Dagen, er at Ulfeldt, som blot havde behovet at holde sig nogle Dage rolig i sit Huusfængsel, for at modtage det svenske Rigsraads Frikiendelse: i dets Sted atter lod sig overmande af Feighed eller ond Samvittighed; derved netop styrtede sig i den Fare, han troede at undslippe; og ikke allene tilsatte den største Deel af sin Formue, men frivillig gav sig i sine naturlige, ikke let forsonlige Fienders Bold. Alt nogle af hans Venner, enten i Danmark eller Sverrige, (som Puffendorff

⁶⁵⁾ Fryxell Berättelser ur Sv. Hist. XII. p. 170.

først har berettet) skulde ved falske Efterretninger have bidraget til at ængste ham og forege hans Skræk for en muelig Dødsdom, er lidet sandsynligt, og mangler alt historiskt Beviis. — Imidlertid lykkedes det Ulfeldt, ved en eller anden List at skuffe nogle af den militaire Bevogtning i hans Huus,⁶⁶⁾ og derved ubemærket at slippe ud af Huset, og paa en aaben Baad at flygte allene over til Kiøbenhavn. Dette skeete ganske kort før den 19. Jul. 1660, paa hvilken Dag han indgav en fransk Skrivelse til Frederik den Tredie,⁶⁷⁾ for at udbede sig at kunne gjøre Kongen sin Opvartning, saasnart det ogsaa var lykkedes Grevinde Leonore at slippe bort fra Skaane. Dette Skridt blev frugtesløst; saasnart Grevinden ankom, bemægtigede man sig ogsaa hendes Person; og begge bragtes, under Ledsaagelse af to Oberster, Rankau og Kruse, ombord paa et Skib, som den 26de Jul. afsailede fra Kiøbenhavn til Bornholm.

⁶⁶⁾ Det hedder sig, at Nogen af Ulfeldts Folk havde seet Veilighed til at rykke den svenske Nyttervagts Feste løse i Stalden; og paa den Maade at faae de Vagthavende til at forlade deres Post i Huset og Bærelserne. Formodentlig er dette da vel skeet om Natten, og Ulfeldt kan derved have fundet Veilighed til at slippe ud af Huset, uden at savnes før om Morgenens; paa samme Maade som han, tilligemed Leonore Christine, undkom af Fængslet paa Hammershuus.

⁶⁷⁾ Aftrykt efter Originalen i Hist. Tidsskrift III. S. 457, 458.

Tillæg til S. 84 og Ann. 58.

Ved nærmere at eftersee det her anførte Sted hos Puffendorf, finder jeg hos denne Historieforfatter en Betræffelse paa min Formodning om La Boyettas Meddelelse til Ulfeldt, som Kilden til dennes Kundskab om Storm-Planen. Man kan ikke tvivle om at denne svenske Oberst var bleven indviklet i Processen, hvis hans Død ikke havde forekommet det.

Bilag.

I.

K. Frederik 3. Forsikkring til Bartholomæus Michelsen.

(Efter den svenske Afskrift i Documenterne til Ulfeldts Proces i Malmø.)

Wij Friderich &c. Siere witterligt, att efftersom oss Elstelig Bartholomeus Michelsen, sigkhæftig på Malmø Limhamn, sigh vthi närwarandhe seydetiidh i afstellige maader som een tro patriot hæffuer lathit finna, da loffue wij honom her medh, att allt huad han på Kundskab, reesor och fergelöön medh all anner omkostnad, han på Wore wägnar här till hæffuer gjort, eller her effter giendes wordher, skall honom aff oss och rikket nödhchtig restitueras, och dersörvthan för sådan hans wellbefogadhe Trooskap, hege Perickel och fara, han til des hæffuer utstådt, och her effter yttermere oss och rikket till tjenst see kan, skall han (När gud giffuer rikket vthi önskeligare tillstånd) vara (worde) benificerat och aflagd, så han skal wara tillfredh: det Wij med wåres Kongl. handh och Signet bekræffte. Gijuit aff wor Cammere på wårt Slått Köpenhamn, den 27. Novemb. Ao. 1658.

Friderich.

II.

(Nr. 8 af Bilagene til Magnus Larsons første Klageskrift mod Grev Ulfeldt af 24. Oct. 1659.)

(Ordret, men uden at følge den halv danske, halv svenske Stavemaade.)

Stormens Kundskab paa Kiøbenhavn, hvilken Bartholomæus skrev siden han kom i Fængsel, insinueret til den Kgl. Commission 26. Apr. 1659.

„Fra den 1. Februar og videre frem, agter eders Fiende eder at bestorme.

1. Først og fornemmeligst at anfælde paa de Poster mellem Vesterport og Kongens Bryghuus, ved Kongens Løngang og Vandkonsten.
2. Dertil bruger han ungefær 1800 Ryttere, som skal gaae frem med en Pistol i Haanden, 2400 gode Soldater, og 2000 Canaille og Dreng (Karte), som er intet tjenlige til andet, end giere Alarm.
3. De gode Soldater og det bedste Folk skal anfælde ved Kou-

- gens Pengang og beromkring; Drengene paa det Sted, der hvor Volden er stærkest.
4. 700 Waadsmænd, (Matroser) Klæde i hvide Skjorter og hvide Hatte paa Hovedet, enhver med en „pampert“ paa Siden, og en langskaftet Dre i Haanden, som skal gaae foran og afhugge Pallisaderne.
  5. De ville have paa Vogne, som skal bruges at føre over Vandet med, ved Penganget og andensteds, 15 Waade.
  6. „Skuffbroer“ (Skydebroer?) paa Hiul, hvert Hiul 7 Allen høit (?), som de vil styde („slude“) i de tørre Graver og fare over paa.
  7. Der skal holde 1200 Ryttere udenfor, som skal gaae paa Porten (Vesterport) naar Folket kommer ind, og før dem (har) opluffet.
  8. De fører derfor adskilligt Fyrværk og Granater, som de vil kaste ind paa Volden og slukke eders Ild med*).
  9. Ellers adskillige fremmede Fyrværk og Granater, som tilforn ikke skal være seet eller hørt.
  10. De have udstrevet (af) Overrige en Deel gamle Mand, som de fører over, der at bruge.
  11. I maa nu intet spare Krudt at strøe paa Volden, eller hvad I tænke der kunde være tjenligt eder med at defendere og Fienden Afbræk gjøre, Liæreballer, og andet gammelt Loug, smurt i Liære, og kaste over Voldene.
  12. Det kunde og give god „Fäctan“ (?) om I gjorde Udfald med Fodfolk, at enhver havde en Veegsfaffel i den ene Haand, om Rytteri vilde trænge sig paa dem, fornemmelig dem i de første Rader.
  13. Alt det Folk, de fører derfor at storme med, ondt og godt, (er) tilfammen 6200 Mand, foruden dem, som holde til reserv.
  14. De ville føre derfor tvende store Fyrværker, at værpe granater ind i Byen med.“

„Hans Excell. Grev Ulfeldt havde Bud hos mig paa Kjøbenhavn med hans Diener Riab Friis, og lod mig til sig fordre først i Februar; der jeg da kom i hans Kammer, hvor jeg var med ham allene, bad han mig, jeg skulde sidde ved hans eget Bord og skrive, satte sig uden for mig, læste han for sig selv denne Kundskab som forbemt af noget (nogen?) var i Benen forfattet, og mig mundtlig tilfagde, som jeg skrev, og blev til Kjøbenhavn oversendt. Jeg haver ved min høieste Gud aldrig enten før eller siden haft nogen Kundskab fra Leiren (Lejgeret) eller

*) Fermødentlig menes derved: hindre og fordrive Besætningen og Artilleriet, der skulde fyre paa de Stormende.

Correspondenter der, og (at) saa i all Sandhed er, vidner jeg ved Gud og hans hellige Ord, og vil derpaa see naar det den gode Gud behager."

"Under ovenstrevne Bøfter paa et andet Papir under lit. C. haver Barth. skrevet følgende Mening":

"Disse forbt^e Bøfter viste jeg Nils Persøn, forrige Soldat i Malmo, udi hans Skriverstue, saa og Johan Jöranson, mens de læste dem ikke, og sagde, Gr. Ulfelt mig havde dem tilfagt; reiste saa om Aftenen til Mr. Hans (Olson) i Bunkeslod; han læste dem allesammen; og i lige Maade sagde han, Gr. Ulfelt mig dem havde tilfagt. Ulfeldt sagde, at have ofte en Tjener i Leiren om Kundskab; gav hannem Benge at spendere; gif fra een Marquetenter til en anden, at fornemme hvor til stod. Hs. Excell. befalede, de hastigt til Kiøbenhavn maatte oversendes. Jeg havde ved min hiesste Gud og Salighed aldrig nogen Kundskab fra Leiren, hverken før eller siden, eller nogle Correspondenter."

"Sielfve Posterne om Stormen, all Barth: medh egen hand skreffne, hassuer Nils Pärson således medh egen hand vnderskreffuel":

"Barth: Michelsen, der han kom fra Grev Ulfelt, berettede mig at have bekommet forstrevne puncter fra Gr. Ulf: dog læste jeg dennem ikke; mens Barth: sagde mig, at det var om Tilstanden udi Leiren og deres materialier, som vare færdige at storme med; dette bekiender jeg med egen haand underskrevet."

Nils Persøn.

III.

"Interciperet concept om Stormen."

1. Fra den 1ste Februar og saa frembedre maa de agte sig vel i Kiøbenhavn; thi efter den Tid vil Fienden storme.
2. De vil bringe 3 Tyrkiersere paa samme Tid til at kaste Ild paa dem i Byen ved Vesterport og Nørreport, til at holde Folket fra Volden med at slukke deres Ild, paa det de desbedre kan storme uden Modstand.
3. Der vil stormes paa 8 Steder; dog skal paa de 3 Steder ikke være andet end Canaille og Rytterdreng, som gier et stort Antal Folk, mens duger dog intet, hvilke med stort Skrig og Bulder skal sætte an, paa de Steder, hvor Byen er fast, &c.
4. Paa de andre 5 Steder, hvor Staden er svagest, der skal de 5 Dele af Folket gribe an, som er ret Krigsfolk.
5. De have stort Haab at bryde ind i Byen ved Kongens den lange Lenzang, og bag ved Kongens Stald ind til Bryghuset.

6. De vil kaste meget Fyrværk af alle Slags ind paa Volden, i det de falde an.
7. Rytterdrengene og Canaille have og Folk hos sig, som skal kaste Fyrværk ind for dem, til at strække med.
8. Der ere 700 Vaadsmænd, som skal være klædt i hvide Skjorter, og de skal have hvide Kaaber over Hovedet; de have alle Dixer, som ere to Ellen lange paa Skafte. De skulle afbugge Pallasjaderne. Samme Vaadsmænd have, foruden deres Dixer, en „Pampert“, og en Pistol paa Bæltet.
NB. „Var der nu lagt paa hver Pallasjade en Jernskinne to Ellen op fra Jorden, ifkun heftet med 2 eller 3 Søm, og foran paa Pallasjaderne, da skulde det meget overholde dem; var der ikke nærmere Raad, da at tage Skinner af Giul og sætte dem derpaa. Mange Hænder giere snar Arbeide.“ (Sierning.)
9. Den Alarm, som de nu hver Nat giøre, steer i den Mening at de ville trætte Borgerne og Soldaterne, og giøre dem sikre, saa de usformodentlig kunne dem anfælde.
10. De have 15 Vaade hos sig, som de tænke at fere Folk over Graven med; som og at bruge ved Yngangen.
11. De have 8 Brygger med sig, giorte som Pramme, hvilke de ville bruge til samme Leilighed.
12. De have 4 Broer, lagte paa Giul, 7 Ellen høie; dem ville de styde i de tørre Grave og løbe over paa dem.
13. Paa 2 Steder skal idel Rytteri giøre Anfald, til Fods, med Degen i den ene Haand, og Pistol i den anden; de have en Deel af disse Vaadsmænd hos sig med lange Dixer.
14. Af Fodfolk er det meste nyt Folk. NB. Vender, som ei tilforn have været med i nogen Action, mens er nylig kommen fra Sverrige; have maattet slippe Hustru og Børn, Huus og Siem med grædendes Taarer; man kan tænke, hvor sligt ville segte.
15. Af gamle Knegte til Fods have de intet under den hele armée i Seerland, uden 1500 Mand; alle de andre ere nye og uerfarne.
16. Alt Folket tilsammen, som er til Fods, ondt og godt, er ikke over 4500 Mand; deriblandt er der bem^{te} 1500 Mand, og de 700 Vaadsmænd, og 200 Engelske, som er „Stymperes Folk“.
17. Rytter-Drengene og Canaillet bliver vel (?), hvilke lader sig ilde commendere, saa de er intet at agte paa, uden det Bulder de kan giøre.
18. Der skal løbe 1800 Ryttere Storm; de fordeles i 2 Hobe paa 3 understedlige Steder, og Ryttere deres Storm, forstaaer de vel, som ere Soldater, det haver ikke meget at betyde.

19. Summa, alle de, som skal løbe Storm, foruden Drenger og Canaille, beleker sig 6300 Mand, om de kan bringes der til; thi steer det om Matten, sniger den første (?) Deel sig der ifra. De udi Byen maa giøre deres facit paa, at de realiter ifkun have at fegte med de 8000 (sic) Mand; alt det andet, som opnævnt er, er ifkun Fyldesfolk og forgieves.
20. Der bliver staaendes uden for Staden udi Veredskab til Hest 1200, baade til at gaae i Byen, om de kan faae Borten op; saa og at tage imod dem, som vilde giøre noget Udfald paa dem, om de blive nødt at retirere sig.

„Udi saadanne Tilfælde, som her omtales, naar Anfald steer, pleie Veegfrandsse at være gode, til at kaste tændte ned iblandt dem paa Volden; ja haardt, syndes Veeg, at kaste ned paa dem; item kaste Krud løst over Volden; og naar de vil bestige Volden at tænde Ild derudi med en Veegfrands. Man maa nu ikke være karrig med Krud eller andet, som kunde tiene til at brænde og kaste over paa dem, Stole, Rænke, Berde, Sengesteder, og alt dette vel smurt med Liare, eller Liareballier at tænde an, og kaste ned med.“ — „Naar man har et, to eller tre tusinde Veegfakler, da kan derved gøres bedre Forsvar, end med Musketter, naar de gif op ad Volden. En Wegfakkel i den ene Haand, og Degen (Kaarden) i den anden, det giver god Fegting. Naar Infanterie skulde gaae løs paa Fiendens Cavallerie, da skulde Fodfolket i første Led saaledes være armeret; det vilde ingen Rytterhest staae imod.“

IV.

(Af Bilagene til Magnus Larsens Klageskrift af 21 Oct. 1659.)

No. 29. Copia af Barthol. interciperede Concept til en Memorial til Gr. Ulfeldt.

„Jeg yndschede meget gierne, det Hs. Excell. maatte behage mig at meddele noget skriftiligt, hvorefter det omtalte grundigt i Vennen kunde fattes och offuerichides. Concepten schall vfeilbarlig bliffue casset och opbrendt. d. 24. Novemb. 1658.“

No. 30. Copia af Ulfeldts interciperede Guar paa Bartholomæi Memorial af d. 24. Nov. 1658.

Salut.

„Ded som I begerer, kan for mange Marsager schyld ikke stee, Sagen er eder bekiendt, de wiide best den att føre efter som nødvendigheden udkreffer.“

„Paa Ryggen af samme Seddel findes med Barth^{is} hand noteret: Ulfeld, 24. Nov. 1658.“

først har berettet) skulde ved falske Efterretninger have bidraget til at ængste ham og forege hans Skræk for en muelig Dødsdom, er lidet sandsynligt, og mangler alt historiskt Beviis. — Imidlertid lykkedes det Ulfeldt, ved en eller anden List at skuffe nogle af den militaire Bevogtning i hans Huus,⁶⁶⁾ og derved ubemærket at slippe ud af Huset, og paa en aaben Baad at flygte allene over til Kiøbenhavn. Dette skeete ganske kort før den 19. Jul. 1660, paa hvilken Dag han indgav en fransk Skrivelse til Frederik den Tredie,⁶⁷⁾ for at udbede sig at kunne gjøre Kongen sin Opvartning, saasnart det ogsaa var lykkedes Grevinde Leonore at slippe bort fra Skaane. Dette Skridt blev frugtesløst; saasnart Grevinden ankom, bemægtigede man sig ogsaa hendes Person; og begge bragtes, under Ledsaagelse af to Oberster, Rankau og Kruse, ombord paa et Skib, som den 26de Jul. afsailede fra Kiøbenhavn til Bornholm.

⁶⁶⁾ Det hedder sig, at Nogen af Ulfeldts Folk havde seet Veilighed til at rykke den svenske Nyttervagts Feste løse i Stalden; og paa den Maade at faae de Vagthavende til at forlade deres Post i Huset og Bærelserne. Formodentlig er dette da vel skeet om Natten, og Ulfeldt kan derved have fundet Veilighed til at slippe ud af Huset, uden at savnes før om Morgenens; paa samme Maade som han, tilligemed Leonore Christine, undkom af Fængslet paa Hammershuus.

⁶⁷⁾ Aftrykt efter Originalen i Hist. Tidsskrift III. S. 457, 458.

Tillæg til S. 84 og Ann. 58.

Ved nærmere at eftersee det her anførte Sted hos Puffendorf, finder jeg hos denne Historieforfatter en Betræffelse paa min Formodning om La Boyettas Meddelelse til Ulfeldt, som Kilden til dennes Kundskab om Storm-Planen. Man kan ikke tvivle om at denne svenske Oberst var bleven indviklet i Processen, hvis hans Død ikke havde forekommet det.